

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ, ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΕΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ»

Σπουδάστριες

Ειρήνη Τραβαγιάκη	A.M. 8362
Ευφροσύνη Τραβαγιάκη	A.M. 7628

Εισηγητής – καθηγητής

Θεόδωρος Β. Σταματόπουλος

Ηράκλειο, 2013

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία διαπραγματεύεται την Παγκόσμια οικονομική κρίση, τις ασυμμετρίες και την οικονομική ολοκλήρωση. Στο πρώτο μέρος της πτυχιακής εργασίας παρουσιάζεται η θεωρητική προσέγγιση της οικονομικής κρίσης, οι ασύμμετρες διαταραχές, η οικονομική ολοκλήρωση και οι μορφές του Καπιταλισμού. Στο δεύτερο μέρος της πτυχιακής εργασίας γίνεται εμπειρική διερεύνηση της Ελληνικής κρίσης και αναφέρονται οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτή, οι απάνθρωπες θεσμικές αλλαγές, οι ασυμμετρίες και ο πολιτισμός.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθενται θεωρητικά στοιχεία για την έννοια της οικονομικής κρίσης. Επίσης, παρουσιάζεται η οικονομική κρίση του 1950 και καταγράφεται πως το νεοκλασικό υπόδειγμα συσχετίζεται με την οικονομική κρίση των χωρών της Ιαπωνίας, της Γερμανίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά τις ασύμμετρες διαταραχές, τις ασυμμετρίες και την οικονομική ολοκλήρωση. Γίνεται αναφορά στις διαρθρωτικές αποκλίσεις των χωρών της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ), τους διόδους προσαρμογής των ασυμμετριών και πως πραγματοποιείται η διασφάλιση και η αντιμετώπιση των ασύμμετρων διαταραχών. Γίνεται εκτενής αναφορά στην οικονομική ολοκλήρωση. Συγκεκριμένα παρατίθενται τα στάδια, τα εμπόδια, οι στόχοι και οι παράγοντες επιτυχίας της οικονομικής ολοκλήρωσης.

Στο τρίτο κεφαλαίο παρατίθενται στοιχεία για την αποσαφήνιση της έννοιας του Καπιταλισμού. Αναφέρονται ιστορικά στοιχεία και θεωρίες, οι οποίες αναλύουν τον Καπιταλισμό. Επίσης, γίνεται διαχωρισμός στα διάφορα μοντέλα του Καπιταλισμού και τις μορφές του. Εκτενής αναφορά πραγματοποιείται στα μοντέλα καπιταλισμού σύμφωνα με τη θεωρία του Amable B. «The Diversity of modern Capitalism» (Μεσογειακής ή Νότιας Ευρώπης μορφή Καπιταλισμού, Κεντρικής Ευρώπης μορφή Καπιταλισμού ή Ηπειρωτικό μοντέλο καπιταλισμού, το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο καπιταλισμού και το ασιατικό μοντέλο καπιταλισμού).

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, στο τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται το χρονικό της Ελληνικής κρίσης. Θα γίνει εκτενής αναφορά στα αίτια της Ελληνικής κρίσης. Ποιες είναι οι απάνθρωπες θεσμικές αλλαγές και πως επιβλήθηκαν από τους πολιτικούς της χώρας.

Συμπερασματικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι, η κρίση χρέους στην Ελλάδα αλλά και σε όλη την ευρωζώνη αναμένεται να έχει εκτεταμένες συνέπειες. Η τρέχουσα κρίση χρέους έχει δείξει ότι η μεταρρύθμιση των σημερινών μηχανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να τεθεί σε ισχύ, διαφορετικά η σταθερότητα της ζώνης του ευρώ θα τεθεί σε κίνδυνο και το ίδιο το ευρώ σαν νόμισμα θα επηρεαστεί αρνητικά.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της οικονομικής κρίσης απορρέει από την θεωρία των οικονομικών διακυμάνσεων, σύμφωνα με την οποία, οικονομικές διακυμάνσεις είναι το φαινόμενο των επαναλαμβανόμενων ανακατατάξεων της γενικής οικονομικής δραστηριότητας, που παρατηρούνται για μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Τα μεταβατικά στάδια, ωστόσο, που αποτελούν μία οικονομική κρίση είναι α) το στάδιο διαμόρφωσης της κατάστασης, β) το στάδιο εκδήλωσης ή κορύφωσης της κρίσης, γ) το στάδιο των επιπτώσεων και δ) το στάδιο επίλυσης ή ομαλοποίησης αυτής.

Παράδειγμα οικονομικής ύφεσης, μπορεί να αποτελέσει η μεγάλη κρίση του τέλους της δεκαετίας του 1920 και της δεκαετίας του 1930, μια κρίση που ουσιαστικά τερματίστηκε με την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, έφερε το πρόβλημα της ανεργίας στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και της πολιτικής διαμάχης. Η έκταση και η διάρκεια της ανεργίας προκάλεσε αντιφατικές, συχνά, αντιδράσεις σε πολλούς τομείς όπως, στο επίπεδο της θεωρίας και του ερμηνευτικού πλαισίου της ανεργίας και στο επίπεδο της πολιτικής, στην οργάνωση του τρόπου αντιμετώπισης της ανεργίας και των μέσων που έπρεπε να χρησιμοποιηθούν.

Ωστόσο, μεγάλο μέρος ευθύνης για την πολιτική και οικονομική κατάσταση των χωρών, φέρουν συχνά οι ασύμμετρες διαταραχές που αυτές αντιμετωπίζουν. Πριν την ίδρυση της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης τονίστηκε ο κίνδυνος της εμφάνισης στα κράτη μέλη της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης διαφορετικών διαταραχών και η αναγκαιότητα ενός σταθεροποιητικού ταμείου. Έτσι, η Οικονομική Νομισματική Ένωση (ONE) δέχτηκε ενδογενείς και εξωγενείς διαταραχές από την αύξηση των κρατών-μελών της Ε.Ε. από 15 σε 27, καθώς και από την εξαγωγική πολιτική αναπτυσσόμενων χωρών στην ευρωπαϊκή αγορά, την κρίση πρώτων υλών, τις μεγάλες αυξήσεις στις τιμές του πετρελαίου, αλλά και γενικότερα, την διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση. Τόσο οι ενδογενείς όσο και οι εξωγενείς διαταραχές επηρεάζουν σημαντικά την πολιτική και οικονομική κατάσταση των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αντιμετώπιση, ωστόσο, των ασύμμετρων διαταραχών εξαρτάται κυρίως από α) τις διαφορετικές προτεραιότητες των χωρών σχετικά με τον πληθωρισμό και την ανεργία,

β)τις διαφορές στα νομικά και δημοσιονομικά συστήματα και γ)από τους διαφορετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης.

Τώρα, όσο αφορά στην έννοια της οικονομικής ολοκλήρωσης, μπορεί κανείς να πει ότι πρόκειται για την ένωση των οικονομικών πολιτικών μεταξύ των διαφόρων κρατών με τη μερική ή πλήρη κατάργηση των φόρων στις συναλλαγές που πραγματοποιούνται μεταξύ τους, με απώτερο σκοπό την αύξηση της οικονομικής παραγωγικότητας των κρατών. Με την συνοχή της οικονομικής ολοκλήρωσης, αναπτύσσεται το ελεύθερο εμπόριο, με ελεύθερο ανταγωνισμό και χωρίς εμπόδια, γι' αυτό και η οικονομική ολοκλήρωση θεωρείται ως η δεύτερη καλύτερη επιλογή για το εμπόριο παγκοσμίως.

Σχετικά, τώρα, με τον ορισμό του καπιταλισμού, αυτός θεωρείται ένα οικονομικό σύστημα, όπου ιδιώτες κατέχουν τα μέσα παραγωγής και διακίνησης προϊόντων (επενδύσεις σε οικονομικά αγαθά, παραγωγή, κατανομή, εμπόριο, υπηρεσίες), με κυρίαρχο σκοπό το κέρδος. Η κοινωνική διαστρωμάτωση του καπιταλισμού χαρακτηρίζεται σύμφωνα με πολλούς διανοητές από ταξικά και εκμεταλλευτικά χαρακτηριστικά. Η άρχουσα τάξη είναι η αστική και η εκμεταλλευόμενη τάξη είναι η εργατική. Ανάμεσά τους υπάρχουν κοινωνικές κατηγορίες, που είτε προσεγγίζουν την αστική τάξη, είτε την εργατική. Είναι τα επονομαζόμενα μεσαία στρώματα. Γενικότερα, ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής βασίζεται πάνω στην αντίθεση της σχέσης κεφαλαίου-εργασίας, όπου το κεφάλαιο πρέπει να αντλεί συνεχώς υπεραξία από την εργασία/εργαζόμενο, προκειμένου να υπάρχει και να αναπτύσσεται. Ωστόσο, η σημερινή παγκόσμια κρίση είναι διαφορετική από τις συνηθισμένες περιοδικές και περιορισμένες κρίσεις του καπιταλισμού που καταγράφηκαν τις τελευταίες δεκαετίες. Η κρίση αυτή αποδεικνύεται ότι έχει μεγάλο βάθος και διάρκεια αφού αφορά στην καρδιά του συστήματος, τον σκληρό πυρήνα των σχέσεων παραγωγής, παρόλο που αρχικά εμφανίστηκε ως κρίση της χρηματοπιστωτικής αγοράς.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά την ελληνική οικονομική κρίση, αυτή έχει την αφετηρία της στα τέλη του 2008, όπου παρουσιάστηκε στην Ελλάδα σοβαρό πρόβλημα ρευστότητας. Η τότε κυβέρνηση, αδύναμη να αντιμετωπίσει αυτό το πρόβλημα, αναγκάστηκε να υπογράψει τα λεγόμενα "πακέτα στήριξης", όπου η Ευρωπαϊκή

Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δάνειζαν και δανείζουν ακόμη την χώρα με χρηματικά ποσά, με στόχο να λυθεί το πρόβλημα ρευστότητάς της. Όμως, αυτά τα "πακέτα στήριξης" προϋποθέτουν και σωρία πολιτικών, οικονομικών και φορολογικών μεταρρυθμίσεων, που προς το παρόν, πλήττουν κυρίως τους πολίτες της χώρας. Είναι σκόπιμο να επισημανθεί ότι, τα νέα μέτρα που συνεχώς ψηφίζονται, έχουν συμβάλλει στην αύξηση των τιμών των προϊόντων στην Ελλάδα, και στην αύξηση του ποσοστού της ανεργίας, προτρέποντας όλο και περισσότερο πληθυσμό να μεταναστεύει σε άλλες χώρες προκειμένου να εργαστεί και ένα έχει ένα αξιοπρεπές επίπεδο επιβίωσης. Επιπλέον, με την οικονομική ύφεση της χώρας, οι μισθοί και οι συντάξεις έχουν μειωθεί σε μεγάλο ποσοστό, αυξήθηκε το όριο ηλικίας για συνταξιοδότηση, με αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας, το αφορολόγητο όριο από 9.000 ευρώ που ήταν μειώθηκε στο ποσό των 5.000 ευρώ, και άλλα.

Για την αντιμετώπιση των οικονομικών κρίσεων, και συγκεκριμένα της Ελλάδας, απαιτείται να προσδιοριστεί εξ' αρχής η πολιτική που ασκείται στην κατεύθυνση των αγορών, προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, με ένα αποτελεσματικό πλαίσιο, με στόχο να μην δημιουργούνται μονοπάτια, να υπάρξει αποτελεσματική διαχείριση των πόρων, ενίσχυση της ζήτησης με στόχο τη μεγέθυνση του παραγόμενου προϊόντος και τη δίκαιη κατανομή των βαρών, να προβλεφθεί μια αποτελεσματική αντιμετώπιση των μακροοικονομικών, περιβαλλοντικών και εισοδηματικών ανισορροπιών, ενώ παράλληλα πρέπει να ψηφιστούν μέτρα για την στήριξη της απασχόλησης και την αποφυγή των μαζικών απολύσεων, έτσι ώστε να "κινείται" το χρήμα και να απολαμβάνουν οι πολίτες της χώρας ένα σταθερό επίπεδο ζωής, καλύπτοντας τις υποχρεώσεις τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	6
ΜΕΡΟΣ Α.....	9
ΤΟ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ, ΟΙ ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ, Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.....	10
ΤΟ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ.....	10
1.1 Γενικά στοιχεία.....	10
1.2 Έννοια της Οικονομικής Κρίσης.....	11
1.3 Οι οικονομικές κρίσεις εγγενείς στο Νεοκλασικό Υπόδειγμα.....	12
1.3.1 Η οικονομική μεγέθυνση της Ιαπωνίας και της Γερμανίας.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ.....	16
ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ, ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ.....	16
2.1 Γενικά χαρακτηριστικά.....	16
2.2 Ασύμμετρες διαταραχές.....	17
2.2.1 Ασύμμετρες διαταραχές και το έθνος-κράτος.....	18
2.2.2 Οι ασύμμετρες διαταραχές βάση των διόδων.....	18
2.2.3 Η διασφάλιση από ασύμμετρες διαταραχές.....	20
2.2.4 Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων διαταραχών.....	23
2.3 Η Οικονομική Ολοκλήρωση.....	26
2.3.1 Οικονομική Ολοκλήρωση-ορισμός.....	26
2.3.2 Τα στάδια της οικονομικής ολοκλήρωσης.....	26
2.3.3 Ο στόχος της οικονομικής ολοκλήρωσης.....	30
2.3.4 Τα εμπόδια για την οικονομική ολοκλήρωση.....	30
2.3.5 Οι παράγοντες επιτυχίας της οικονομικής ολοκλήρωσης.....	31
2.3.6 Παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση-Παγκοσμιοποίηση.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ.....	36

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ, Η ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ.....	36
3.1 Ο Καπιταλισμός και τα χαρακτηριστικά του.....	36
3.1.1 Οι μορφές του Καπιταλισμού	38
3.2 Τα μοντέλα του Καπιταλισμού σύμφωνα με τη θεωρία του Amable Bruno, «The diversity of modern capitalism»	39
3.2.1 Η Μεσογειακή ή νότιας Ευρώπης μορφή του καπιταλισμού.....	40
3.2.2 Η Κεντρικής Ευρώπης μορφή του καπιταλισμού	41
3.2.3 Η σύγκριση των δύο παραπάνω μορφών καπιταλισμού	41
3.3 Η Παγκόσμια κρίση του καπιταλισμού	42
ΜΕΡΟΣ Β	46
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ Σ' ΑΥΤΗ, ΠΩΣ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΠΟΙΕΣ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΕΧΟΥΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI.....	47
ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΧΡΕΟΥΣ, ΤΑ ΒΑΘΥΤΕΡΑ ΑΙΤΙΑ, ΟΙ ΑΠΑΝΘΡΩΠΕΣ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΕΣ.....	47
4.1 Το χρονικό της Ελληνικής κρίσης χρέους	47
4.2 Το πρώτο πακέτο μέτρων	51
4.3 Το δεύτερο πακέτο μέτρων	52
4.4 Το μνημόνιο	52
4.5 Η πορεία μετά την ψήφιση των μέτρων της λιτότητας.....	54
4.6 Τα αίτια της Ελληνικής οικονομικής κρίσης.....	56
4.6.1 Τα ενδογενή αίτια της Ελληνικής κρίσης χρέους	57
4.6.2 Τα εξωγενή αίτια της Ελληνικής κρίσης χρέους.....	60
4.7 Οι ανισοροπίες της Ελληνικής Κρίσης	62
4.8 Οι ασυμμετρίες της Ελληνικής Κρίσης	65
4.9 Οι απάνθρωπες θεσμικές αλλαγές	67
4.9.1 Γενικά στοιχεία την Ελληνική Οικονομική κρίση	67
4.9.2 Οι απάνθρωπες θεσμικές αλλαγές στα εργασιακά.....	68
4.9.3 Οι θεσμικές αλλαγές στο συνταξιοδοτικό και ασφαλιστικό σύστημα.....	70
4.9.4 Οι θεσμικές αλλαγές στο φορολογικό σύστημα	73

4.10 Οι συνέπειες των θεσμικών αλλαγών	75
4.11 Οι επιπτώσεις της Ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης.....	78
4.12 Η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης.....	81
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	87
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	90

ΜΕΡΟΣ Α

**ΤΟ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ, ΟΙ ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ
ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ, Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ
ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΤΟ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

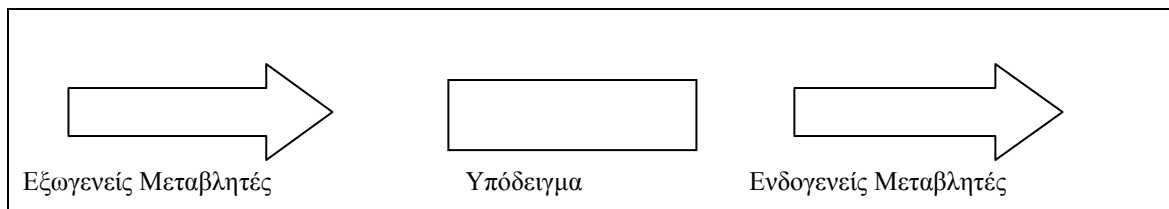
1.1 Γενικά στοιχεία

Οι οικονομολόγοι χρησιμοποιούν υποδείγματα για την κατανόηση του κόσμου, όμως το υπόδειγμα ενός οικονομολόγου αποτελείται από σύμβολα και εξισώσεις και όχι από πλαστικά κομμάτια για πάζλ και γι' αυτό το λόγο καλείται «υπόδειγμα». Οι οικονομολόγοι κατασκευάζουν τις δικές τους «οικονομίες-παιχνίδια» για να μπορέσουν να εξηγήσουν οικονομικές μεταβλητές όπως το ΑΕΠ, ο πληθωρισμός και η ανεργία.

Τα υποδείγματα διαθέτουν δύο είδη μεταβλητών: τις ενδογενείς μεταβλητές και τις εξωγενείς μεταβλητές. Οι ενδογενείς μεταβλητές είναι οι μεταβλητές τις οποίες προσπαθεί να εξηγήσει ένα υπόδειγμα. Οι εξωγενείς μεταβλητές είναι οι μεταβλητές που το υπόδειγμα θεωρεί δεδομένες. Συχνά, τα οικονομικά υποδείγματα παρουσιάζουν με μαθηματικούς όρους τις σχέσεις ανάμεσα στις μεταβλητές αυτές, ενώ είναι χρήσιμα διότι βοηθούν να αφηθούν οι άσχετες λεπτομέρειες κατά μέρος και να εστιαστούν οι σημαντικές σχέσεις με μεγαλύτερη καθαρότητα.

Σκοπός του υποδείματος είναι να δείξει τον τρόπο με τον οποίο οι εξωγενείς μεταβλητές επηρεάζουν τις ενδογενείς μεταβλητές. Με άλλα λόγια, όπως απεικονίζεται και στο Σχήμα 1, οι εξωγενείς μεταβλητές έρχονται από το περιβάλλον μέσα στο οποίο κινείται το υπόδειγμα και χρησιμεύουν ως εισροή του υποδείματος, ενώ οι ενδογενείς μεταβλητές καθορίζονται εντός του υποδείματος και αποτελούν την εκροή του.

Σχήμα 1

1.2 Έννοια της Οικονομικής Κρίσης

Για τον ορισμό της οικονομικής κρίσης χρησιμοποιούνται συνήθως οι έννοιες από τη θεωρία των οικονομικών διακυμάνσεων. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι είναι το φαινόμενο των επαναλαμβανόμενων διακυμάνσεων της γενικής οικονομικής δραστηριότητας, που παρατηρούνται για μια περίοδο ετών.

Στα νεότερα χρόνια και ιδίως μετά την δεκαετία του '80, το ελεύθερο εμπόριο πόρων, κεφαλαίων και αγαθών-υπηρεσιών έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εισαγωγή της χρηματοπιστωτική κρίσης και την οικονομικής ύφεσης σε διεθνές επίπεδο. Σύμφωνα με τον Δρ. Θ. Β. Σταματόπουλο, *η κατάργηση των περιορισμών στη λειτουργία των αγορών χρήματος και κεφαλαίου και αργότερα των αγαθών-υπηρεσιών και πόρων, καθώς και η εισροή χρηματοοικονομικών καινοτόμων προϊόντων στην αγορά συνέβαλαν στο έπακρο στην αλλαγή του "διαμεσολαβητικού" ρόλου των τραπεζών, στην είσοδο μη τραπεζικών χρηματοοικονομικών οργανισμών σε τραπεζικές εργασίες, και αντίστροφα των τραπεζών σε ασφαλιστικές και χρηματιστηριακές υπηρεσίες. Οι αλλαγές στη φύση των χρηματαγορών, σε συνδυασμό με την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και την τεχνολογική πρόοδο στα συστήματα τηλεπικοινωνιών, αύξησαν κατακόρυφα την ταχύτητα κυκλοφορίας του χρήματος μειώνοντας τη ζήτησή του.*¹

Οι διακυμάνσεις αυτές στον τραπεζικό τομέα αποτελούν "πληγή" για την κρίση χρέους που παρατηρείται σήμερα παγκοσμίως. Με την τακτική που ακολουθούσαν οι τράπεζες, να χορηγούν δάνεια αλόγιστα, παραβλέποντας τη συνήθη τραπεζική αξιολόγηση του πιστωτικού κινδύνου που αναλάμβαναν, τέθηκε σε λειτουργία ο λεγόμενος "ηθικός κίνδυνος", όπου ο δανειζόμενος πλέον έχει τη δυνατότητα να διακόψει την αποπληρωμή του δανείου του, αφού η αξία του ακινήτου που είχε υποθηκευτεί για τις ανάγκες της σύμβασης δανείου, έχει τώρα καταρρεύσει. Αυτό έφερε ως αποτέλεσμα, την μείωση της αξίας των απαιτήσεων-ενεργητικών των εκάστοτε τραπεζών, καθώς οι ίδιες αποδέχθηκαν την επισφάλεια των πελατών τους και

¹ Δρ. Θ. Β. Σταματόπουλος, "Η ευθύνη των τραπεζών στην τρέχουσα κρίση", *ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ*, <http://www.elke.teicrete.gr/LinkClick.aspx?fileticket=7M9kK1Q5auo%3D&tabid=1398>

μετέτρεψαν τα μη αποπληρωθέντα δάνεια σε "λογιστικές προβλέψεις". δηλαδή "ζημίες".

Ωστόσο, με την είδηση/πληροφορία ότι μία τράπεζα αντιμετωπίζει πρόβλημα ρευστότητας, άμεσα επέρχεται και "κρίση εμπιστοσύνης" στο πρόσωπό της, καθώς το χρηματοπιστωτικό σύστημα χαρακτηρίζεται από την πίστη-εμπιστοσύνη που εμπνέει στους πολίτες-πελάτες, αλλά και στις υπόλοιπες τράπεζες που συνεργάζονται μεταξύ του. Συνεπώς, με την "κρίση εμπιστοσύνης" που αντιμετωπίζει η τράπεζα με το πρόβλημα ρευστότητας, και μη δανείζοντας την οι άλλες τράπεζες ώστε να επανέλθει οικονομικά, η χρεοκοπία της συγκεκριμένης τράπεζας είναι μονόδρομος. Στην περίπτωση όμως αυτή, το ιδιωτικό πρόβλημα της "ανεύθυνης" τραπεζική διοίκησης μετατρέπεται σε "κρατικό" χρέος, μέσω της έκδοσης είτε ομολόγων, είτε νέου χρήματος που θα προκαλέσει πληθωριστικές πιέσεις, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις.

Από τα παραπάνω, γίνεται σαφές ότι κύριο μοχλό μιας οικονομικής κρίσης αποτελεί το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας που μαστίζεται από οικονομική ύφεση. Με μόνο το σκοπό του υπερκέρδους, οι διοικήσεις των μεγάλων επιχειρήσεων-τραπεζών αποφασίζουν και πετυχαίνουν να υλοποιήσουν τί, πόσο, πώς, πότε και πού θα παραχθεί και θα καταναλωθεί. Όμως, με τη λάθος διαχείριση του τραπεζικού συστήματος, υπάρχει άμεσο αντίκτυπο και στην παγκόσμια οικονομία, με αποτέλεσμα την οικονομική κρίση.

1.3 Οι οικονομικές κρίσεις εγγενείς στο Νεοκλασικό Υπόδειγμα

Μια βασική πρόβλεψη των νεοκλασικών μοντέλων ανάπτυξης είναι ότι τα επίπεδα εισοδήματος των φτωχών χωρών θα έχουν την τάση να καλύψουν τη διαφορά ή να συγκλίνουν προς τα επίπεδα εισοδήματος των πλούσιων χωρών, εφόσον έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά. Με άλλα λόγια, ο ανεπτυγμένος κόσμος φαίνεται να έχει αυξηθεί με ταχύτερο ρυθμό από ότι ο αναπτυσσόμενος κόσμος. Ωστόσο, λίγες πρώην φτωχές χώρες, όπως είναι η Ιαπωνία, φαίνεται να έχουν συγκλίνει με τις πλούσιες χώρες. Τα στοιχεία είναι ισχυρότερα για τη σύγκλιση στο εσωτερικό των χωρών. Για παράδειγμα, το κατά κεφαλήν εισόδημα των επιπέδων στις νότιες πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών έχουν την τάση να συγκλίνουν με τα επίπεδα στα βόρεια κράτη. Οι παρατηρήσεις αυτές οδήγησαν στην υιοθέτηση της έννοιας όρους σύγκλισης. Είτε η

σύγκλιση συμβαίνει, είτε δε συμβαίνει αυτό εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά της χώρας ή της περιοχής.

Η μεγάλη κρίση του τέλους της δεκαετίας του 1920 και της δεκαετίας του 1930, μια κρίση που ουσιαστικά τερματίστηκε με την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, έφερε το πρόβλημα της ανεργίας στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και της πολιτικής διαμάχης. Η έκταση και η διάρκεια της ανεργίας προκάλεσε αντιφατικές, συχνά, αντιδράσεις σε πολλούς τομείς όπως, στο επίπεδο της θεωρίας και του ερμηνευτικού πλαισίου της ανεργίας και στο επίπεδο της πολιτικής, στην οργάνωση του τρόπου αντιμετώπισης της ανεργίας και των μέσων που έπρεπε να χρησιμοποιηθούν.

Η ανεργία συνοδευόταν από την πτώση των τιμών, των κερδών και από την έλλειψη των επενδύσεων. Οι οικονομολόγοι, οι πολιτικοί, τα εργατικά συνδικάτα και οι ενώσεις των εργοδοτών προμήθευαν αλλεπάλληλες προτάσεις και εφάρμοζαν πολιτικές που έδειχναν όχι μόνον την ανεπάρκεια για την καταπολέμηση του φαινομένου με τις δραματικές συνέπειες για τη ζωή εκατομμυρίων ατόμων, αλλά και την ανεπάρκεια κατανόησής του. Η κυρίαρχη θεωρητική αντίληψη και ερμηνεία της ανεργίας την εποχή αυτή είναι εκείνη της νεοκλασικής θεωρίας.

Σύμφωνα με αυτήν η πλήρης απασχόληση και η εξουδετέρωση της ανεργίας προϋποθέτουν τη δυνατότητα των χρηματικών μισθών να μειωθούν. Το γεγονός ότι η ανεργία δεν υποχωρούσε για ένα τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν αποτέλεσμα της ύπαρξης θεσμικών εμποδίων που παρεμπόδιζαν τη λειτουργία της αγοράς εργασίας.

Στο επίπεδο της πολιτικής η άποψη αυτή, πέρα από την προφανή πρόταση να μειωθεί η δύναμη των συνδικάτων και να γίνει αυστηρότερη και περισσότερο επιλεκτική η διαχείριση των επιδομάτων ανεργίας, συνοδευόταν από την προσφυγή στα δημόσια έργα για την άμεση αύξηση της απασχόλησης, χωρίς, όμως, να παραβιάζεται το δόγμα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού και της διατήρησης των ισοτιμιών του συναλλάγματος που όφειλαν να μείνουν προσδεμένες στον κανόνα χρυσού.

Αυτό σήμαινε μια εξαιρετικά περιορισμένη και ανεπαρκή παρέμβαση για την ενίσχυση της απασχόλησης, η οποία, όμως, δεν έγινε αποδεκτή χωρίς αντίδραση από εξέχοντες οικονομολόγους της εποχής που υποστήριζαν την ανάγκη μείωσης του πραγματικού μισθού μέσω της μείωσης του χρηματικού μισθού.

Στη Γαλλία η έμφαση δόθηκε στην επιστροφή των Ιταλών, Πολωνών και Ισπανών μεταναστών στις χώρες προέλευσης. Στο διάστημα 1931-1933 περισσότεροι από 500.000 μετανάστες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη Γαλλία. Η Μεγάλη Βρετανία εφάρμοσε μια πολιτική μετανάστευσης που οδήγησε 400.000 άτομα να μεταναστεύσουν σε χώρες της Κοινοπολιτείας. Στις Ηνωμένες Πολιτείες εφαρμόστηκε πολιτική επαναπατρισμού των μεξικάνων εργατών από τις πολιτείες του Νότου. Η ανεργία αποτέλεσε βασική αιτία για την εμφάνιση ισχυρών εθνικιστικών κινημάτων σε όλες τις χώρες με συνθήματα και πρακτικές σε βάρος των ξένων εργατών, με αποκορύφωμα τη Γερμανία. Στην Ελλάδα η εχθρότητα των παλαιών κατοίκων κατευθύνθηκε προς τους πρόσφυγες που ήλθαν μετά τη Μικρασιατική κατάρρευση. Η αντιμετώπιση της ανεργίας προκάλεσε και ένα κίνημα «επιστροφής στη γη».

Στόχος ήταν να εγκατασταθούν οι άνεργοι των πόλεων σε αγροτικές περιοχές και να μετατραπούν σε αγροτικό εργατικό δυναμικό. Οι δυσκολίες ήταν σημαντικές, ιδιαίτερα όταν η μετεγκατάσταση αφορούσε εργάτες της βιομηχανίας χωρίς προηγούμενη αγροτική εμπειρία, ενώ ορισμένοι άνεργοι, εσωτερικοί μετανάστες από αγροτικές περιοχές, κατέφυγαν σ' αυτή τη λύση οικειοθελώς.

1.3.1 Η οικονομική μεγέθυνση της Ιαπωνίας και της Γερμανίας

Η Ιαπωνία και η Γερμανία είναι δύο επιτυχημένα παραδείγματα οικονομικής μεγέθυνσης. Μολονότι και οι δύο αυτές χώρες είναι σήμερα οικονομικές υπερδυνάμεις, στα τέλη του 1945 οι οικονομίες και των δύο χωρών ήταν σε κατάσταση απόλυτου χάους. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε καταστρέψει μεγάλο μέρος του αποθέματος του κεφαλαίου τους. Στις δεκαετίες που ακολούθησαν τον πόλεμο, οι δύο αυτές χώρες γνώρισαν έναν από τους πιο υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης που έχουν καταγραφεί ιστορικά. Μεταξύ 1948 και 1972, το κατά κεφαλήν προϊόν αυξανόταν κατά 8,2% το χρόνο στην Ιαπωνία και κατά 5,7% το χρόνο στη Γερμανία, σε σύγκριση με ένα ποσοστό μόλις 2,2% το έτος στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Από τη σκοπιά του υποδείγματος οικονομικής μεγέθυνσης του Solow είναι πράγματι εκπληκτικές οι μεταπολεμικές εμπειρίες της Ιαπωνίας και της Γερμανίας. Ας εξεταστεί τώρα μια οικονομία σε σταθερή κατάσταση (ισορροπίας). Ας υποθεθεί ότι ο πόλεμος καταστρέφει μέρος από το απόθεμα κεφαλαίου, δηλαδή υποτίθεται ότι το

απόθεμα κεφαλαίου μειώνεται. Είναι προφανές ότι το επίπεδο της παραγωγής θα μειωθεί αμέσως. Ωστόσο, αν το ποσοστό αποταμίευσης, το μέρος του παραγόμενου προϊόντος που διατίθεται για αποταμίευση και επένδυση μείνει αμετάβλητο, η οικονομία θα γνωρίσει μια περίοδο ταχύρρυθμης οικονομικής μεγέθυνσης. Η παραγωγή αυξάνεται, επειδή, αρχίζοντας με χαμηλότερο απόθεμα κεφαλαίου, προστίθεται περισσότερο κεφάλαιο με τις επενδύσεις από όσο απομακρύνεται, στην περίπτωση αυτή, από την παραγωγική διαδικασία λόγω της απόσβεσης. Ο υψηλός αυτός ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης συνεχίζεται μέχρις ότου φτάσει ξανά η οικονομία στο προγενέστερο ανώτερο επίπεδο σταθερής κατάστασης. Έτσι, αν και η καταστροφή μέρους του αποθέματος κεφαλαίου μειώνει άμεσα την παραγωγή, ακολουθεί οικονομική μεγέθυνση με ρυθμό υψηλότερο του κανονικού.

Το «θαύμα» της γρήγορης οικονομικής μεγέθυνσης στην Ιαπωνία και τη Γερμανία, είναι αυτό ακριβώς που προβλέπει το υπόδειγμα Solow για χώρες στις οποίες ο πόλεμος έχει μειώσει σημαντικά το απόθεμα κεφαλαίου.²

² Mankiw N. Gregory (2002), Macroeconomics, New York:Gutenberg

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Π

ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ, ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ

2.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Όλες οι οικονομίες της ευρωζώνης, παρά το διαφορετικό βαθμό ένταξής τους στο διεθνές οικονομικό σύστημα, είναι δέκτες πολλών οικονομικών και πολιτικών διαταραχών. Πριν την ίδρυση της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης τονίσθηκε ο κίνδυνος της εμφάνισης στα κράτη μέλη της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης διαφορετικών διαταραχών και η αναγκαιότητα ενός σταθεροποιητικού ταμείου. Κατά τον δεκαετή βίο της η Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης και η Ευρωπαϊκή Ένωση εν γένει εκλήθη να αφομοιώσει τους ενδογενείς κραδασμούς της μετάβασης από την Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 και της αύξησης του αριθμού των μελών της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης. Επίσης εκλήθη να διαχειρισθεί την επιθετική εξαγωγική πολιτική της Κίνας και των άλλων δυναμικώς αναπτυσσομένων χωρών στην ευρωπαϊκή αγορά, την κρίση πρώτων υλών και τις μεγάλες αυξήσεις στις τιμές πετρελαίου, καθώς και τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση. Οι συγκεκριμένες διαταραχές είχαν διαφορετικές επιπτώσεις στις επί μέρους χώρες της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης. Για παράδειγμα, η ένταξη των νέων χωρών, οι οποίες έχουν όμοιες οικονομικές διαρθρώσεις με τις χώρες της περιφέρειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, αλλά φθηνότερα κόστη παραγωγής, ανταγωνίζονται στις ίδιες αγορές τις χώρες του Νότου. Επίσης, προσέλκυσαν τεράστια ποσά για άμεσες επενδύσεις από τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εν μέρει εις βάρος των χωρών του Νότου. Από την άλλη πλευρά, οι εισαγωγές τους προέρχονται κυρίως από τις ανεπτυγμένες χώρες του Βορρά. Οι επιπτώσεις των εμπορικών συναλλαγών με την Κίνα διαφέρουν από χώρα σε χώρα και μετρώνται με όρους ελλειμμάτων ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος τους. Οι αυξήσεις των πρώτων υλών και των τιμών του πετρελαίου επιβαρύνουν το ισοζύγιο πληρωμών των χωρών με υψηλά ελλείμματα περισσότερο από ότι τις χώρες που έχουν ήδη πλεονάσματα ή μικρό βαθμό εξάρτησης από εισαγωγές ενέργειας. Τέλος, η χρηματοπιστωτική κρίση και η

ανάγκη για δημοσιονομική επέκταση, οδήγησε σε συγκριτικώς μεγαλύτερη κρίση ρευστότητας τις χώρες του Νότου.

Συνεπώς, οι εξωτερικές διαταραχές είχαν ισχυρότερη επίδραση στις χώρες της περιφέρειας από ότι στις χώρες του Βορρά και συνέβαλαν, ως ένα βαθμό, στην κρίση που βιώνουν.

2.2 Ασύμμετρες διαταραχές

Οι ασύμμετρες διαταραχές έχουν σωρευτική επίδραση στις διαρθρωτικές αποκλίσεις μεταξύ χωρών της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης. Η κρίση επανάφερε στο προσκήνιο την ύπαρξη ασύμμετρων διαταραχών ανάμεσα στις χώρες του ευρώ. Ειδικότερα, οι συγκεκριμένες ασυμμετρίες εκδηλώνονται υπό την μορφή:

- Αποκλίσεων στους ρυθμούς ανάπτυξης που οφείλονται στο βάρος των κλάδων που επηρεάστηκαν περισσότερο από την κρίση στις οικονομίες. Η Γερμανία είναι χώρα, η οποία στηρίζεται στην διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα και λιγότερο στην ανταγωνιστικότητα τιμής. Ως εκ τούτου, η μείωση του κόστους εργασίας που πέτυχε στην διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας οδήγησε κυρίως σε αύξηση των περιθωρίων κέρδους έναντι των υπολοίπων ευρωπαϊκών χωρών.
- Αποκλίσεων στον βαθμό επιδείνωσης των δημόσιων οικονομικών (ανάλογα με την ένταση της κρίσης και την έκταση των οικονομικών πολιτικών για την ελάττωση των επιπτώσεών της).
- Αποκλίσεων στα επίπεδα της ανεργίας που αποτελούν αποτέλεσμα, αφενός του μεγέθους της κρίσης, και, αφετέρου, των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών της αγοράς εργασίας, για παράδειγμα, το μέγεθος της εποχικής εργασίας και μερικής απασχόλησης, οι θεσμοί προστασίας των εργαζομένων κλπ.
- Αποκλίσεων στην αποτίμηση των κινδύνων από τις χρηματιστικές αγορές όπως αποδεικνύουν οι τεράστιες διαφορές στους όρους δανεισμού των κρατών.

Οι συγκεκριμένες αποκλίσεις έχουν σωρευτική επίδραση στις διαρθρωτικές ασυμμετρίες μεταξύ χωρών της ευρωζώνης. Οι ασυμμετρίες αυτές αποτελούν απόρροια, τόσο της ετερογενούς παραγωγικής εξειδίκευσης των χωρών του ευρώ, όσο και των σημαντικών αρχικών αποκλίσεων στα εισοδήματα και στις τιμές.

2.2.1 Ασύμμετρες διαταραχές και το έθνος-κράτος

Μια σημαντική πηγή ασύμμετρων διαταραχών, αποτελούν οι διαφορετικές οικονομικές πολιτικές των χωρών-μελών μιας νομισματικής ένωσης. Αν και η νομισματική πολιτική στην ΟΝΕ καθορίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, μεγάλο μέρος του προϋπολογισμού που αφορά τις δαπάνες και τη φορολόγηση διαχειρίζονται οι αρχές των κρατών-μελών. Μια αλλαγή στην πολιτική του προϋπολογισμού μιας χώρας θα προκαλέσει διαταραχές στην οικονομία της που ενδέχεται να την επηρεάσουν. Η απουσία πολιτικής ενοποίησης μεταξύ των κρατών-μελών είναι πιθανό να προκαλέσει δυσκολότερες προσαρμογές των οικονομιών τους, στις διαταραχές μιας μελλοντικής Νομισματικής Ένωσης. Παρόλο που η οικονομική ολοκλήρωση μειώνει τη συχνότητα εμφάνισης ασύμμετρων διαταραχών, οι διαφορετικές προτεραιότητες μεταξύ των εθνών-κρατών της ένωσης αποτελούν απειλή για την ισορροπία της οικονομίας της.

2.2.2 Οι ασύμμετρες διαταραχές βάση των διόδων

Η διόρθωση των ανισορροπιών που προκαλούνται από ασύμμετρες διαταραχές σε μια

νομισματική ένωση μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω τριών διόδων προσαρμογής:

- Πρώτον, με την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού που θα επέτρεπε την μετακίνηση ανέργων ή εργαζομένων από περιοχές αυξημένης ανεργίας σε περιοχές με υψηλότερη ανάπτυξη.
- Δεύτερον, με την μεταφορά πόρων μεταξύ περιοχών ώστε να αποτρέπεται το ενδεχόμενο ελλειπούς χρηματοδότησης σε περιοχές που θίγονται από ασύμμετρες πιέσεις.
- Τρίτον, με την ευελιξία των μισθών, ώστε να είναι χαμηλότεροι στις περιοχές με χαμηλές επιδόσεις στο εξωτερικό εμπόριο έναντι των μισθών στις πιο ανταγωνιστικές περιοχές.

Η προσαρμογή αυτή θα βοηθούσε την εξισορρόπηση των ανταλλαγών μεταξύ περιοχών. Σε ότι αφορά την πρώτη δίοδο, της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, παρά το γεγονός ότι οι νομικές προϋποθέσεις για την διακίνηση των εργαζομένων στην

Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν ήδη, η κινητικότητα της εργασίας παραμένει πολύ χαμηλή και θεωρείται μάλλον απίθανο να αυξηθεί στο κοντινό μέλλον, εξαιτίας των μη νομικών φραγμών που είναι η γλώσσα και οι πολιτισμικές διαφορές, η ένταξη των εργαζομένων σε κοινωνικά δίκτυα κοινωνικού, φυσικού και πολιτισμικού κεφαλαίου, η μη αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων και τη δυσκολία μεταφοράς συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

Σε ότι αφορά την δεύτερη δίοδο προσαρμογής, δηλαδή την μεταφορά πόρων μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής, η ενεργοποίησή του δεν είναι, προς το παρόν, πολιτικά αποδεκτή από τα κράτη μέλη.

Ως εκ τούτου, το βάρος της προσαρμογής, στα πλαίσια της νομισματικής ένωσης της Ευρώπης, ανατίθεται στην τρίτη δίοδο προσαρμογής, δηλαδή στην ευελιξία των μισθών. Προϋπόθεση, όμως, για την ύπαρξη αυξημένης ελαστικότητας των μισθών είναι η ευελιξία της αγοράς εργασίας που επιτυγχάνεται με διαρθρωτικές αλλαγές και μεταρρύθμιση των θεσμών. Το αντίτιμο για την έλλειψη μιας τέτοιας ευελιξίας, θα είναι η μη προσαρμογή της οικονομίας στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού, η μείωση του ύψους της παραγωγής και η αύξηση της ανεργίας. Όσο υψηλότερες αν είναι οι ονομαστικές και πραγματικές ακαμψίες, τόσο βραδύτερη και επώδυνη θα είναι η διαδικασία προσαρμογής. Αυτή η ανάλυση καταλήγει αναγκαστικά στο συμπέρασμα ότι, η ταχεία και αποτελεσματική προσαρμογή της οικονομίας στις διαταραχές προϋποθέτει μια ευέλικτη αγορά εργασίας, ιδιαίτερα σε χώρες στις οποίες το δημοσιονομικό έλλειμμα είναι τόσο υψηλό ώστε δεν επιτρέπει την λειτουργία της αυτόματης σταθεροποίησης των τιμών, ως δύναμη απόσβεσης των διαταραχών. Η σημασία που αποδίδεται στην ευελιξία της αγοράς εργασίας, γίνεται φανερό ότι εάν οι αγορές ήταν πλήρως ευέλικτες, η μακροοικονομική σταθεροποίηση θα ήταν περιττή.

Μια εναλλακτική λύση για την μείωση των ασύμμετρων διαταραχών βρίσκεται στην θεσμική οργάνωση μεταβιβάσεων οικονομικών πόρων από τις πλούσιες στις φτωχότερες περιοχές της Ευρωζώνης. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι Broyer και Brunner (2010) υπολόγισαν το κόστος για την διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού συστήματος «φορολογικού φεντεραλισμού», δηλαδή τη διαμόρφωση μίας πολιτικής θεωρίας, που υποστηρίζει την ομαδοποίηση της πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης μιας χώρας, σε

μόλις 2.1 τοις εκατό (2,1%) του ΑΕΠ της ζώνης του ευρώ, είτε μια αύξηση 45 τοις εκατό (45%) του σημερινού προϋπολογισμού.

Εντούτοις, διάφοροι παράγοντες δυσκολεύουν την συγκεκριμένη προοπτική:

- παράγοντες οικονομικής φύσεως (π.χ. η άρνηση πιο προηγμένων χωρών να συμβάλλουν περαιτέρω στον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό)
- θεσμικοί παράγοντες (π.χ. η συνθήκη του Μάαστριχ)
- ευρύτεροι πολιτισμικοί και πολιτικοί παράγοντες (η έλλειψη ευρωπαϊκής συνείδησης του πολίτη, η αμιγώς νομισματική αντίληψη της ΟΝΕ εκ μέρους της Γερμανίας).

Αντί αυτού, έχει προκριθεί η κυρίαρχη λύση για την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας μέσω μιας επώδυνης διαδικασίας «εσωτερικής υποβάθμισης».³

2.2.3 Η διασφάλιση από ασύμμετρες διαταραχές

Όταν οι χώρες της νομισματικής ένωσης πλήττονται από ασύμμετρες διαταραχές, βοήθεια δύναται να προσφέρουν οι μηχανισμοί μεταβίβασης εισοδήματος από τη μια χώρα στην άλλη. Η αναδιανομή εισοδήματος, προκειμένου να μετριαστούν οι αρνητικές συνέπειες των διαταραχών στη χώρα που πλήττεται περισσότερο, μπορεί να οργανωθεί είτε μέσω των κυβερνήσεων και του κοινοτικού προϋπολογισμού (δημόσια συστήματα διασφάλισης)⁴, είτε μέσω της «ολοκλήρωσης» των ιδιωτικών αγορών (ιδιωτικά συστήματα διασφάλισης)⁵. Ένας τρόπος οργάνωσης δημόσιου

³<http://www.leftlab.gr/dl234> «Σημείωμα κρίσης-χρέους»

⁴Δημόσια συστήματα διασφάλισης είναι: Πρώτον, η αυτόματη αναδιανομή εισοδήματος μέσω του κεντρικού προϋπολογισμού, δηλαδή μία μεταβίβαση εισοδήματος από μία χώρα στην άλλη, η οποία να μετριάσει τη σοβαρότητα του προβλήματος. Με ένα κεντρικό προϋπολογισμό, γίνεται είσπραξη φόρων από τη μία χώρα και καταβολή άμεσων μεταβιβαστικών πληρωμών στην άλλη (επίδομα ανεργίας) από μια κεντρική αρχή. Δεύτερον, η αυτόματη σταθεροποιητική δράση εθνικών προϋπολογισμών όμως υπάρχει κίνδυνος μόνιμου υψηλού δημόσιου χρέους.

⁵Ιδιωτικά συστήματα διασφάλισης είναι: Ο μηχανισμός διασφάλισης μέσω πλήρως ολοκληρωμένων χρηματοοικονομικών αγορών, δηλαδή αγορά χρεογράφων και αγορά μετοχών. Ας υποθεθεί ότι, οι X επιχειρήσεις έχουν απώλειες κερδών και οι τιμές μετοχών μειώνονται, αλλά πολλές από αυτές κατέχονται από Ψ πολίτες (επιβαρύνονται από την πτώση της οικονομικής δράσης στην X). Ταυτόχρονα, οι X πολίτες κάτοχοι Ψ μετοχών ωφελούνται από την καλή οικονομική κατάσταση της Ψ. Συνεπώς, οι

συστήματος διασφάλισης, μπορεί να επιτευχθεί μέσω του κεντρικού σχεδιασμού των προϋπολογισμών των κρατών που συμμετέχουν στη νομισματική ένωση.

Θα υποθεθεί ότι υπάρχει μια κεντρική κυβέρνηση, η οποία εισπράττει άμεσα φόρους και καταβάλλει άμεσα μεταβιβαστικές πληρωμές στους κατοίκους της Ιταλίας και της Ελλάδας. Η μείωση του προϊόντος στην Ιταλία, ως συνέπεια της διαταραχής στη ζήτηση, θα περιορίσει τα φορολογικά έσοδα που συλλέγει η κεντρική κυβέρνηση. Αντίστοιχα η αύξηση του ελληνικού προϊόντος, θα αυξήσει τα φορολογικά έσοδα της κυβέρνησης από την Ελλάδα. Ο κεντρικός προϋπολογισμός, μεταβιβάζει εισόδημα από την Ελλάδα στη Ιταλία, δίνοντας τη δυνατότητα στην τελευταία να αυξήσει την καταναλωτική της δαπάνη.

Κατ' αυτόν τον τρόπο η Ιταλία και η Ελλάδα θα μπορέσουν να σταθεροποιήσουν τις καταναλωτικές τους δαπάνες απορροφώντας τις συνέπειες μιας ασύμμετρης διαταραχής με χαμηλότερο κόστος. Αποτέλεσμα είναι η μείωση του κόστους της νομισματικής ένωσης. Κίνητρο της Ελλάδας να συμμετάσχει σε αυτό το σύστημα διασφάλισης, αποτελεί μια μελλοντική διαταραχή που ενδέχεται να πλήξει την οικονομία της. Η βασική αδυναμία στα δημόσια συστήματα διασφάλισης, προέρχεται από το είδος της ασύμμετρης διαταραχής. Όταν αυτή είναι προσωρινή, μια μεταβίβαση εισοδήματος στη χώρα που δέχεται τις αρνητικές επιδράσεις, βοηθά ουσιαστικά στα προβλήματα προσαρμογής που αντιμετωπίζει. Όταν όμως η ασύμμετρη διαταραχή είναι μόνιμη, τότε και ο μηχανισμός μεταβίβασης εισοδήματος θα αποκτήσει χαρακτηριστικά μονιμότητας.

Στη Ιταλία, που δέχεται τις αρνητικές επιδράσεις μιας μόνιμης διαταραχής της ζήτησης, η μεταβίβαση εισοδήματος από την Ελλάδα, θα περιορίσει τις πιέσεις οικονομικής προσαρμογής της στην ισορροπία. Ο μηχανισμός αυτός βραχυπρόθεσμα θα ανακουφίσει την προσαρμογή της Ιταλίας, σταδιακά όμως θα αποτελέσει την πηγή ενός ακόμα μεγαλύτερου προβλήματος. Εάν οι μεταβιβάσεις εισοδήματος παρεμποδίσουν τη λειτουργία του μηχανισμού διασφάλισης, η Ιταλία θα βρίσκεται σε διαρκή κατάσταση ανισορροπίας, βλέποντας το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού και το δημόσιο χρέος της να αυξάνονται.

ασύμμετρες διαταραχές διαχέονται σε όλες τις χώρες της νομισματικής ένωσης, αλλά αποκλείονται οι οικονομικά ασθενέστεροι.

Συνεπώς, οι εθνικές πολιτικές διαχείρισης των κρατικών προϋπολογισμών, γενικώς παρέχουν κάποια διασφάλιση έναντι των ασύμμετρων διαταραχών στο περιβάλλον μιας νομισματικής ένωσης αλλά οι δυνατότητες αξιοποίησής τους περιορίζονται από την παρουσία υψηλού δημόσιου χρέους στα μέλη της. Η οργάνωση του ιδιωτικού συστήματος διασφάλισης μπορεί να λειτουργήσει μέσω των χρηματοοικονομικών αγορών.

Ας υποθεθεί τώρα ότι, μια ασύμμετρη διαταραχή πλήττει τη Ιταλία και ευνοεί την Ελλάδα. Επίσης, θα υποθεθεί ότι οι χρηματοοικονομικές αγορές τους, είναι πλήρως «ενοποιημένες». Δηλαδή ότι υπάρχει μια αγορά χρεογράφων, μία αγορά μετοχών καθώς και ότι οι τραπεζικοί τομείς των δύο χωρών είναι πλήρως «ενοποιημένοι». Στη Ιταλία οι επιχειρήσεις λόγω των αρνητικών επιδράσεων της διαταραχής, θα έχουν απώλειες στα κέρδη τους και οι τιμές των μετοχών τους θα μειωθούν. Στην Ελλάδα, αντίθετα, οι επιχειρήσεις θα έχουν αυξημένα κέρδη και οι τιμές των μετοχών τους θα αυξηθούν. Επειδή όμως οι αγορές μετοχών είναι «ολοκληρωμένες», μετοχές ιταλικών επιχειρήσεων κατέχονται από Γάλλους πολίτες και μετοχές ελληνικών επιχειρήσεων από Ιταλούς πολίτες.

Με τον τρόπο αυτό, αντισταθμίζεται μέρος των απωλειών για τους Ιταλούς, που οφείλονται στην κακή οικονομική περίσταση της χώρας τους. Η «ολοκληρωμένη» αγορά ομολόγων και η «ενοποίηση» του τραπεζικού τομέα, διευκολύνουν με παρόμοιο τρόπο τη διαδικασία προσαρμογής, λειτουργώντας ως μηχανισμός διασφάλισης από τις ασύμμετρες διαταραχές.

Ένα μειονέκτημα στα ιδιωτικά συστήματα διασφάλισης, αποτελεί η ορατή συγκέντρωση πλούτου στους οικονομικά ισχυρούς πολίτες της Ιταλίας, οι οποίοι διαχειρίζονται μεγάλα χαρτοφυλάκια χρηματοοικονομικών στοιχείων και εκμεταλλεύονται το μεγαλύτερο μέρος των ωφελειών από τις μεταβιβάσεις εισοδήματος του ιδιωτικού μηχανισμού διασφάλισης. Όταν το ιδιωτικό σύστημα διασφάλισης δεν συνοδεύεται από κάποιο δημόσιο, η πλειοψηφία των Ιταλών πολιτών δε μπορεί να καλυφθεί από τις συνέπειες μια διαταραχής.

Το βασικότερο όμως πρόβλημα στη οργάνωση των ιδιωτικών συστημάτων διασφάλισης, παρουσιάζεται στην πραγματοποίηση της υπόθεσης, για «ενοποίηση» των αγορών. Για πολλούς οικονομολόγους, η ύπαρξη σε μια ένωση εθνών-κρατών με

διαφορετικές συνθήκες οικονομίας, διαφορές στις αγορές αλλά και στο είδος του εμπορίου τους, θα αποτελεί μια συνεχή πηγή ασύμμετρων διαταραχών. Υπό αυτές τις συνθήκες το κόστος της ένωσης είναι υψηλό, αφού οι χώρες θα είχαν όφελος να χρησιμοποιήσουν τη συναλλαγματική τους ισοτιμία ως εργαλείο διόρθωσης τους. Επομένως, για να λειτουργήσει αποτελεσματικά μια νομισματική ένωση και να επέλθει η περαιτέρω «ενοποίηση» των αγορών, αναγκαία θεωρείται η επιπλέον «πολιτική ενοποίηση» μεταξύ των χωρών.

2.2.4 Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων διαταραχών

Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων διαταραχών εξαρτάται από:

1. Τις διαφορετικές προτεραιότητες των χωρών για τον πληθωρισμό και την ανεργία.
2. Τις διαφορές στα νομικά συστήματα.
3. Τις διαφορές στα δημοσιονομικά συστήματα.
4. Τους διαφορετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης.

1. Οι διαφορετικές προτεραιότητες των χωρών για τον πληθωρισμό και την ανεργία

Ένα επιπλέον κόστος της νομισματικής ένωσης που προκύπτει από την εγκατάλειψη της συναλλαγματικής ισοτιμίας, αποτελεί η μικρή ελευθερία επιλογής μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας για τη χώρα που πρόκειται να ενταχθεί. Δύο χώρες με διαφορετικές προτεραιότητες στον πληθωρισμό και την ανεργία θα αντιμετωπίσουν προβλήματα κατά τη συμμετοχή τους σε νομισματική ένωση. Η συναλλαγματική ισοτιμία του ενιαίου νομίσματος θα οριστεί σε επίπεδα τέτοια, ώστε τα ποσοστά πληθωρισμού στις επιμέρους χώρες να είναι σταθερά ίσα. Αν όμως μιας χώρας τα θεμιτά ποσοστά πληθωρισμού ήταν μεγαλύτερα, τώρα θα πρέπει να αποδεχτεί λιγότερο πληθωρισμό και περισσότερο ανεργία. Κατά συνέπεια, για να διατηρηθεί σταθερή η πραγματική ισοτιμία των δύο χωρών απαιτείται ευελιξία των αγορών αγαθών, δηλαδή διατηρήσιμη ανταγωνιστικότητα τιμής των αγαθών τους.

2. Οι διαφορές στα νομικά συστήματα

Οι διαφορές στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι χρηματαγορές των χωρών μιας νομισματικής ένωσης, δημιουργούν τον κίνδυνο οι ίδιες νομισματικές διαταραχές να μεταδίδονται με διαφορετικό τρόπο. Σημαντικό ρόλο στη λειτουργία των αγορών εκτός από τα νομικά συστήματα, παίζουν οι διαφορετικές νομισματικές πολιτικές που οι χώρες ακολουθούν. Κάποιες χώρες, καταφέρνουν να διατηρούν το πληθωρισμό σε χαμηλά επίπεδα. Αυτό βοηθά τις οικονομίες τους να χρηματοδοτήσουν το δημόσιο χρέος μέσω μακροπρόθεσμων ομολόγων. Από την άλλη χώρες που έχουν γνωρίσει σχετικά υψηλό πληθωρισμό, η χρηματοδότηση του χρέους αφορά σχεδόν αποκλειστικά βραχυπρόθεσμα ομόλογα, αφού σε ένα περιβάλλον με διαχρονικά υψηλό πληθωρισμό οι τιμές των μακροπρόθεσμων ομολόγων μειώνονται. Οι διαφορετικές συνθήκες των χρηματαγορών στις χώρες, επηρέασαν πολύ διαφορετικά τις οικονομίες τους σε αντίστοιχες μεταβολές των επιτοκίων. Στα πλαίσια μιας νομισματικής ένωσης οι αποκλίσεις στον πληθωρισμό δεν μπορεί να είναι μεγάλες.

3. Οι διαφορές στα δημοσιονομικά συστήματα

Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί μακροχρόνια η οικονομία ενός κράτους, είναι δυνατό να δημιουργήσει προβλήματα κατά την ένταξή του σε νομισματική περιοχή. Οι χώρες που διαχρονικά ακολουθούν διαφορετικές νομισματικές και δημοσιονομικές πολιτικές παρουσιάζουν δομικές διαφορές στη λειτουργία των χρηματαγορών τους. Οι διαφορές αυτές δημιουργούν τον κίνδυνο μια νομισματική διαταραχή να επηρεάσει διαφορετικά τα μέλη μιας νομισματικής ένωσης. Συγκεκριμένα, τα διαφορετικά νομικά συστήματα των χωρών-μελών μιας νομισματικής ένωσης επιδρούν σημαντικά στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι αγορές τους. Οι υποψήφιες προς ένταξη σε νομισματική περιοχή χώρες, μέσω των δημοσιονομικών συστημάτων, διαμορφώνουν και διαφορετικά άριστα ύψη πληθωρισμού. Αν αναπτυσσόμενες χώρες με χαμηλή ανάπτυξη στα δημοσιονομικά συστήματα, ενταχθούν σε νομισματική ένωση με δημοσιονομικά καλύτερα οργανωμένες χώρες, πρέπει για ένα δεδομένο ύψος δαπάνης να αυξήσουν τους καθαρούς φόρους ώστε να μειωθεί ο πληθωρισμός. Η αύξηση αυτή των φόρων, θα αποφέρει σχετική απώλεια ευημερίας.

4. Οι διαφορετικοί ρυθμοί μεγέθυνσης

Μερικές χώρες αναπτύσσονται ταχύτερα από κάποιες άλλες. Οι διαφορετικοί ρυθμοί ανάπτυξης των εθνικών εισοδημάτων των χωρών, οι οποίες βρίσκονται στο στάδιο της ένταξης σε μία νομισματική ένωση, μπορεί να προκαλέσουν σημαντικό πρόβλημα σε αυτές, οι οποίες έχουν υψηλότερο βαθμό ανάπτυξης. Η συνύπαρξη χωρών με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης κάτω από τη ίδια στέγη του ίδιου νομίσματος, άρα και του ίδιου νομισματικού συστήματος οδήγησε σε πολύ διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και απόδοσης, με ταχεία ανάπτυξη της περιφέρειας και σχετική στασιμότητα του κέντρου, μειώνοντας έτσι την διαφορά της ανάπτυξης ανάμεσα στις ανταγωνιστικές χώρες του ευρωπαϊκού κέντρου και σε εκείνες της περιφέρειας. Την ίδια στιγμή, οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης των χωρών της ευρωπαϊκής περιφέρειας συνοδεύτηκαν τόσο από ραγδαία μείωση στο κόστος του εγχώριου δανεισμού όσο και από εισροή ξένων αποταμιεύσεων, γεγονός που οδήγησε σε σταθερά πλεονάσματα στο ισοζύγιο χρηματοπιστωτικών συναλλαγών. Τα ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές απεικονίζουν ακριβώς την ισχυρή αύξηση της εσωτερικής ζήτησης και την εισροή ξένων επενδύσεων. Για παράδειγμα, αν υποθεθεί ότι δύο χώρες που ανήκουν σε μία νομισματική ένωση έχουν την ίδια ζήτηση για εισαγωγές, η χώρα που αναπτύσσεται με γρηγορότερο ρυθμό θα αντιμετωπίσει έλλειμμα στο ισοζύγιο της. Και αυτό θα συμβεί, διότι, οι εισαγωγές της γρηγορότερα αναπτυσσόμενης χώρας θα αυξάνονται πιο γρήγορα από τις εξαγωγές της. Εάν η χώρα δε συμμετείχε σε νομισματική ένωση, το πρόβλημα θα έλυνε μια υποτίμηση του νομίσματός της. Έτσι η γρηγορότερα αναπτυσσόμενη χώρα θα μείωνε την τιμή των εξαγωγών της και τα προϊόντα της θα συνέχιζαν να είναι ανταγωνιστικά. Αν όμως εισαχθεί σε μια νομισματική ένωση με χώρες που σημειώνουν μικρότερους ρυθμούς ανάπτυξης, πρέπει να τηρήσει πολιτική αντίθετη του πληθωρισμού, που με τη σειρά της περιορίζει την αναπτυξιακή διαδικασία.

Συνεπώς, μια νομισματική ένωση έχει κάποιο κόστος για τη γρήγορα αναπτυσσόμενη χώρα. Η χώρα αυτή θα διαπιστώσει ότι είναι προτιμότερο να διατηρήσει το δικό της νόμισμα, όταν βρεθεί στη θέση να αντιμετωπίσει μη ευνοϊκές εξελίξεις στο εμπορικό της ισοζύγιο.

2.3 Η Οικονομική Ολοκλήρωση

2.3.1 Οικονομική Ολοκλήρωση-ορισμός

Οικονομική ολοκλήρωση είναι η διαδικασία, κατά την οποία οι οικονομικές και πολιτικές μέθοδοι διαφόρων κρατών ενώνονται και μειώνουν ή ακόμη και καταργούν τους φόρους, οι οποίοι αφορούν τις συναλλαγές που πραγματοποιούνται μεταξύ τους. Έτσι, με την μέθοδο της οικονομικής ολοκλήρωσης, επιτυγχάνονται χαμηλότερες τιμές τόσο για τους διανομείς, όσο και για τους καταναλωτές, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η οικονομική παραγωγικότητα των συγκεκριμένων συνεργαζόμενων κρατών.

Σύμφωνα με την σύγχρονη οικονομική θεωρία, η καλύτερη επιλογή για την τόνωση του εμπορίου με στόχο την οικονομική ολοκλήρωση είναι το ελεύθερο εμπόριο, κατά το οποίο υπάρχει ελεύθερος ανταγωνισμός χωρίς εμπορικά εμπόδια. Έτσι, η οικονομική ολοκλήρωση, θεωρείται ως η "δεύτερη καλύτερη" επιλογή για το παγκόσμιο εμπόριο.⁶

2.3.2 Τα στάδια της οικονομικής ολοκλήρωσης

Ο βαθμός της οικονομικής ολοκλήρωσης μπορεί να ταξινομηθεί στα επτά ακόλουθα στάδια:

1. Προτιμησιακού χώρου συναλλαγών ή χώρος συναλλαγών όπου επικρατούν μειωμένοι δασμοί μεταξύ ορισμένων χωρών

Η περιοχή προτιμησιακού εμπορίου ή προτιμησιακού χώρου συναλλαγών καθίσταται η συμφωνία, μέσω ενός εμπορικού συμφώνου, μεταξύ ορισμένων χωρών, κατά την οποία οι χώρες αυτές έχουν προνομιακότερες τιμές σε ορισμένα προϊόντα, σε σχέση με τις χώρες που δεν έχουν υπογράψει το λεγόμενο "εμπορικό σύμφωνο". Κάθε περιοχή προτιμησιακού χώρου συναλλαγών στοχεύει στην πολυμερή συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών, η οποία ρυθμίζεται από τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου.⁷

⁶ <http://en.wikipedia.org> «Economic Integration», [πρόσβαση 12/10/2012]

⁷ <http://en.wikipedia.org> «Economic Integration», [πρόσβαση 12/10/2012]

2. Δωρεάν ζώνη ελεύθερων συναλλαγών ή νομισματική ένωση

Σύμφωνα με την "ζώνη ελεύθερων συναλλαγών ή νομισματική ένωση", ορισμένες χώρες έχουν υπογράψει μία συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών, κατά την οποία καταργούνται οι φόροι στα αγαθά και στις υπηρεσίες, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο των συναλλαγών των χωρών αυτών. Αυτή η κατηγορία του εμπορίου, δίνει επίσης την δυνατότητα στους πολίτες να κινούνται ελεύθερα μεταξύ των χωρών, ανοίγονται δηλαδή τα σύνορα.

Επισημαίνεται ότι, οι χώρες που επιλέγουν αυτήν την κατηγορία εμπορίου, είναι εκείνες που το οικονομικό τους σύστημα είναι ανταγωνιστικό. Κι αυτό συμπαιρένεται από το ότι τα μέλη-χώρες που έχουν υπογράψει συμφωνία για ελεύθερες συναλλαγές δεν έχουν κοινό εξωτερικό φορολογικό τιμολόγιο, δηλαδή χρεώνονται με διαφορετικές τιμές στα τελωνεία και γενικότερα έχουν διαφορετικές οικονομικές πολιτικές σε σχέση με τα μη μέλη. Επειδή όμως αυτή η ελευθερία μεταφοράς προϊόντων έχει κάποιο ποσοστό ρίσκου και φοροδιαφυγής, για την αποφυγή προβλημάτων χρησιμοποιείται το σύστημα πιστοποίησης της προέλευσης, κατά το οποίο, μόνο τα προϊόντα που πληρούν τις προϋποθέσεις, απολαμβάνουν τα προνόμια των διατάξεων της ζώνης ελεύθερων συναλλαγών.

Πρέπει, ωστόσο, να γίνει κατανοητό ότι οι ελεύθερες συναλλαγές μεταξύ βιομηχανοποιημένων χωρών, μπορεί να κρύβουν σημαντικά προβλήματα κατά την διαδικασία της συναλλαγής, όπως καθυστέρηση στη μεταφορά, διαφορετική φορολογική επιβάρυνση από χώρα σε χώρα, και άλλα. Γι' αυτό και η ζώνη ελεύθερων συναλλαγών σκοπεύει στην όσο τον δυνατόν σημαντικότερη μείωση των εμποδίων, με ταυτόχρονη αύξηση της εξειδίκευσης και του καταμερισμού της εργασίας. Σε αυτό το σημείο, παίζει σημαντικό ρόλο η θεωρία του "συγκριτικού πλεονεκτήματος", σύμφωνα με την οποία, σε μία ελεύθερη αγορά κάθε πηγή παραγωγής πρέπει να ειδικεύεται στην δραστηριότητα στην οποία κατέχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Με αυτόν τον τρόπο, θα αυξάνεται το καθαρό εισόδημα και κατ' επέκταση η ευημερία όλων όσων συμμετέχουν στην ζώνη ελεύθερων συναλλαγών.⁸

⁸ <http://en.wikipedia.org> «Economic Integration», [πρόσβαση 12/10/2012]

3. Τελωνειακή ένωση ή κοινή αγορά

Η τελωνειακή ένωση ή κοινή αγορά αποτελεί τον τύπο εκείνο του εμπορίου, ο οποίος αποτελείται από μία ζώνη ελεύθερων συναλλαγών με ένα κοινό εξωτερικό φορολογικό τιμολόγιο, κοινή εξωτερική εμπορική πολιτική, αλλά συχνά, διαφορετική εισαγωγή ποσοστώσεων. Ωστόσο, η τελωνειακή ένωση ή κοινή αγορά έχει ως στόχο την αύξηση της οικονομικής αποδοτικότητας και τη δημιουργία στενότερων πολιτικών και πολιτιστικών δεσμών μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών σε αυτήν την ένωση.⁹

4. Οικονομική ένωση ή τελωνειακή και νομισματική ένωση

Σύμφωνα με την κατηγορία του εμπορίου "οικονομική ένωση", οι συμμετέχουσες χώρες έχουν δύο κοινές πολιτικές για τη ρύθμιση των προϊόντων, την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών, των υπηρεσιών και των συντελεστών παραγωγής, ενώ παράλληλα έχουν μία κοινή εξωτερική πολιτική για το εμπόριο. Η σύναψη της οικονομικής ένωσης έχει ως στόχο, όπως και στην προηγούμενη κατηγορία, την αύξηση της οικονομικής αποδοτικότητας και τη δημιουργία στενότερων πολιτικών και πολιτιστικών δεσμών μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών, ενώ επισημαίνεται ότι οι συγκεκριμένες χώρες μοιράζονται ένα κοινό νόμισμα.

5. Οικονομική και νομισματική ένωση

Η ιστορία των νομισμάτων διδάσκει ότι στην αρχική φάση, μετά δηλαδή τη μετάβαση από τον αντιπραγματισμό στην καθιέρωση κοινού μέτρου αξιών, κάθε κράτος, πόλη κράτος ή περιοχή είχε το δικό της νόμισμα. Η καθιέρωση ευρύτερα αποδεκτών νομισμάτων άρχισε με το Ρωμαϊκό δηνάριο τον 3ο μ.Χ αιώνα, συνεχίστηκε με το αργυρό ντενιέρ των Φράγκων τον 8^ο μ.Χ αιώνα και ακολούθησε η προσπάθεια για την καθιέρωση ομάδας κοινών νομισμάτων τον 19ο αιώνα μ.Χ από την Ιταλική Νομισματική Ένωση, τη Λατινική Νομισματική Ένωση, τη Σκανδιναβική Νομισματική Ένωση και τον 20ό αιώνα από τη Νομισματική Ένωση Βελγίου Λουξεμβούργου και τη Μπενελούξ. Οι πρώην αποικιακές δυνάμεις είχαν επιβάλει το νόμισμά τους στις αποικίες τους, οι οποίες μετά την απόκτηση της

⁹ Κοινή αγορά: Μια κοινή αγορά αποτελεί ένα πρώτο στάδιο προς την κατεύθυνση μιας ενιαίας αγοράς, και μπορεί να περιοριστεί αρχικά σε μια ζώνη ελεύθερων συναλλαγών με σχετικά ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων και των υπηρεσιών.

ανεξαρτησίας τους ή συνέχισαν να χρησιμοποιούν το νόμισμα αυτό ή εισήγαγαν δικό τους νόμισμα με στενή όμως πρόσδεση με το νόμισμα της αποικιακής δύναμης. Αξιοσημείωτη είναι η εξέλιξη στις πρώην Γαλλικές αποικίες της Αφρικής και του Ειρηνικού Ωκεανού όπου επιζούν μέχρι σήμερα νομισματικές ζώνες με κοινό νόμισμα το φράγκο. Εκτός από τη Βρετανική Κοινοπολιτεία, σημαντικές προσπάθειες για την υιοθέτηση ενιαίου νομίσματος έχουν γίνει στην κεντρική και τη νότια Αμερική και τη Νοτιανατολική Ασία όπου υφίστανται ζώνες νομισματικής συνεργασίας χωρίς όμως να έχει επιτευχθεί ακόμα η καθιέρωση ενιαίου νομίσματος. Εξαιρεση αποτελεί η ζώνη της Ανατολικής Καραϊβικής με κοινό νόμισμα το δολάριο Ανατολικής Καραϊβικής. Η μόνη επιτυχής μαζική προσπάθεια που ευοδώθηκε την 1.1.1999 ήταν η εισαγωγή του ευρώ υπό λογιστική μορφή από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία ολοκληρώθηκε την 1.1.2002 όταν κυκλοφόρησαν τα τραπεζογραμμάτια και κέρματα ευρώ στις 12 χώρες που υιοθέτησαν το ενιαίο νόμισμα.

Επομένως, μια οικονομική και νομισματική ένωση είναι ένας τύπος της ένωσης του εμπορίου, το οποίο αποτελείται από μια οικονομική ένωση με μια νομισματική ένωση. Η οικονομική και νομισματική ένωση θα πρέπει να διακρίνεται από μια απλή νομισματική ένωση, η οποία δεν συνεπάγεται κοινή αγορά. Το πέμπτο στάδιο της οικονομικής ολοκλήρωσης είναι η οικονομική και νομισματική ένωση.¹⁰

6. Η δημοσιονομική ένωση

Η δημοσιονομική ένωση είναι η ένωση της δημοσιονομικής πολιτικής μεταξύ των εθνών ή των κρατών. Χαρακτηριστικό αυτής της κατηγορίας είναι ότι οι κυβερνήσεις των συμμετεχουσών εθνών ή κρατών αποφασίζουν από κοινού, σχετικά με τη συλλογή και τις δαπάνες των φόρων. Παράδειγμα αποτελούν οι Ηνωμένες Πολιτείες, όπου η κεντρική κυβέρνηση έχει την εξουσία για θέματα που αφορούν τους φόρους και άλλα οικονομικά ζητήματα.¹¹

7. Πλήρης οικονομική ολοκλήρωση

¹⁰ <http://en.wikipedia.org> «Economic Integration» , [πρόσβαση 12/10/2012]

¹¹ <http://en.wikipedia.org> «Economic Integration» , [πρόσβαση 12/10/2012]

Η πλήρης οικονομική ολοκλήρωση αποτελεί το τελικό στάδιο της οικονομικής ολοκλήρωσης, ενώ μετά το πέρας αυτής διαπιστώνεται ότι, οι ολοκληρωμένες μονάδες δεν ελέγχονται καθόλου ή ελέγχονται ελάχιστα από την οικονομική πολιτική. Γενικότερα, η πλήρης οικονομική ολοκλήρωση παρατηρείται συχνότερα σε χώρες παρά σε υπερεθνικά όργανα, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η οποία θεωρείται ότι αποτελείται από υψηλό βαθμό ολοκλήρωσης.

2.3.3 Ο στόχος της οικονομικής ολοκλήρωσης

Η αύξηση των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών της οικονομικής ένωσης έχει ως στόχο να οδηγήσει σε υψηλότερη παραγωγικότητα. Αυτός είναι ένας από τους λόγους, για την παγκόσμια ανάπτυξη της οικονομικής ολοκλήρωσης. Το συγκριτικό πλεονέκτημα της οικονομικής ολοκλήρωσης, αναφέρεται στην ικανότητα ενός ατόμου ή μιας χώρας να παράγει ένα συγκεκριμένο αγαθό ή υπηρεσία σε χαμηλότερο κόστος.

Γίνεται εύκολα κατανοητό, ότι κάθε χώρα έχει την ικανότητα να εξειδικευτεί σε έναν συγκεκριμένο τομέα -όπου διαθέτει το συγκριτικό της πλεονέκτημα- και να κάνει ορθές διαπραγματεύσεις, ακόμη και για προϊόντα που δεν έχει την απαραίτητη εξειδίκευση.

Ωστόσο, με την επέκταση των επιχειρήσεων παρατηρούνται ισχυρά οικονομικά πλεονεκτήματα, καθώς με σωστές αποφάσεις, μπορεί να μειωθεί το κόστος του παραγωγού ανά μονάδα, με αποτέλεσμα η παραγωγική κλίμακα να αυξάνεται. Με πρόφαση την οικονομική ολοκλήρωση, ορισμένες οικονομικές μονάδες απαιτούν μεγαλύτερη αγορά από αυτή που είχαν μέσα στα σύνορα της χώρας τους, καθώς έτσι θα έχουν την δυνατότητα για ακόμη μεγαλύτερη παραγωγικότητα και αύξηση κέρδους.¹²

2.3.4 Τα εμπόδια για την οικονομική ολοκλήρωση

Τα εμπόδια για την οικονομική ολοκλήρωση συγκεκριμένα, αναφέρονται στο διαφορετικό φορολογικό καθεστώς που ισχύει σε κάθε χώρα, τα διαφορετικά εποπτικά συστήματα, τα διαφορετικά νομικά συστήματα και καθεστώτα που αφορούν στην

¹² <http://en.wikipedia.org> «Economic Integration», [πρόσβαση 12/10/2012]

ιδιοκτησία των τραπεζικών ιδρυμάτων και ιδιαίτερα τη πρακτική εφαρμογή αυτών των συστημάτων, οι διαφορές στα νομικά πλαίσια προστασίας των καταναλωτών, οι διαφορές στη νοοτροπία των ιδιωτών και των επιχειρήσεων όσον αφορά στις σχέσεις τους με το τραπεζικό σύστημα. Τα προβλήματα αυτά επηρεάζουν τη δυνατότητα διασυνοριακής προσφοράς χρηματοοικονομικών μέσων και διεύρυνσης του ανταγωνισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, την τιμολόγηση των χρηματοοικονομικών μέσων και των υπηρεσιών που προσφέρουν οι τράπεζες στους πελάτες τους, καθώς και την πορεία των συγχωνεύσεων και εξαγορών τραπεζών σε διασυνοριακό επίπεδο.

Επίσης, καθιστούν δύσκολη τη σύγκριση των τιμών προσφοράς των διάφορων χρηματοοικονομικών μέσων στους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις σε κάθε χώρα. Συμπερασματικά και κλείνοντας σε μία γενική πρόταση για τα εμπόδια της ανάπτυξης της οικονομικής ολοκλήρωσης θα γίνει αναφορά στην επιθυμία για διατήρηση του ελέγχου των φορολογικών εσόδων και τη χορήγηση αδειών από τις τοπικές δυνάμεις. Μερικές φορές ο έλεγχος των φορολογικών εσόδων και η χορήγηση των αδειών απαιτεί δεκαετίες για να περάσει υπό τον έλεγχο των υπερεθνικών οργάνων. Η εμπειρία έχει δείξει μία ριζική αλλαγή σε αυτό το μοτίβο, καθώς ο κόσμος έχει παρακολουθήσει την οικονομική επιτυχία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κανένα κράτος δεν αμφισβητεί τα οφέλη της οικονομικής ολοκλήρωσης.¹³

2.3.5 Οι παράγοντες επιτυχίας της οικονομικής ολοκλήρωσης

Βασικός παράγοντας επιτυχίας για την οικονομική ολοκλήρωση αποτελεί η συνεχής εξέλιξή της. Αυτό επιτυγχάνεται με μια διαδικασία αποδεκτή από όλες τις συμμετέχουσες χώρες στην οικονομική ολοκλήρωση, η οποία (διαδικασία) να αφορά στην ανταλλαγή κοινών εσόδων, όπως είναι οι φόροι μεταξύ των κρατών μελών, στην έκδοση οικονομικών αλλά και πολιτικών αποφάσεων, αλλά στην θέληση -αν χρειαστεί- να γίνονται παραχωρήσεις μεταξύ των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων κρατών της ένωσης.

¹³ <http://en.wikipedia.org> «Economic Integration» , [πρόσβαση 12/10/2012]

2.3.6 Παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση-Παγκοσμιοποίηση

Η παγκοσμιοποίηση είναι η διαδικασία της διεθνούς ολοκλήρωσης που προκύπτει από την ανταλλαγή απόψεων, προϊόντων, ιδεών και άλλων πτυχών του πολιτισμού στο κόσμο. Ειδικότερα, η πρόοδος στην μεταφορά των τηλεπικοινωνιακών υποδομών, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης του Διαδικτύου, είναι σημαντικός παράγοντας στην παγκοσμιοποίηση και την περαιτέρω υποχώρηση αλληλεξάρτησης των οικονομικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Η οικονομική παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στην αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών σε όλο τον κόσμο μέσα από μια ταχεία αύξηση της διασυνοριακής κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών, της τεχνολογίας και του κεφαλαίου. Η παγκοσμιοποίηση των επιχειρήσεων είναι επικεντρωμένη γύρω από τη μείωση των διεθνών κανονισμών εμπορίου.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας είναι η διαδικασία της αύξησης της οικονομικής ολοκλήρωσης μεταξύ των χωρών, που οδηγεί στην εμφάνιση μιας παγκόσμιας αγοράς ή μιας ενιαίας παγκόσμιας αγοράς. Ανάλογα με το μοντέλο, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας μπορεί να θεωρηθεί είτε ως ένα θετικό είτε ως ένα αρνητικό φαινόμενο. Θετικό φαινόμενο μπορεί να θεωρηθεί για τους παρακάτω λόγους:

Πρώτον, η ευημερία για όλους

Με το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έχει παρατηρηθεί ότι αναπτύσσεται η έννοια του ελεύθερου εμπορίου με λιγότερα εμπόδια στις μεταφορές των προϊόντων. Αυτό φέρει ως αποτέλεσμα την αύξηση του ανταγωνισμού, μιας που πολλές είναι οι επιχειρήσεις που παράγουν ίδια προϊόντα, ενώ ταυτόχρονα ο καταναλωτής έχει την δυνατότητα να απολαμβάνει τα ίδια προϊόντα σε φθηνότερες τιμές.

Συνεπώς, η παγκοσμιοποίηση βοηθάει στην αύξηση του εισοδήματος, καθώς παρέχει δικαιοσύνη, αφού ωφελούνται κυρίως εκείνοι που παράγουν περισσότερα και ποιοτικότερα προϊόντα, και όχι εκείνοι που ενισχύονται από το κράτος με χαριστικές συμβάσεις, ειδικούς προστατευτισμούς και επιδοτήσεις.

Δεύτερον, η πρόοδος και η αδελφοσύνη

Αντίκτυπο, επίσης, της παγκοσμιοποίησης είναι η πρόοδος και η αδελφοσύνη, η οποία οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό και στην τεχνολογική εξέλιξη. Με την πρόοδο των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών, οι άνθρωποι σήμερα επικοινωνούν και ταξιδεύουν πολύ περισσότερο από πριν. Έτσι, έχουν την δυνατότητα να εμπορεύονται με άλλους λαούς, να διδάσκονται από καινούριες τεχνικές, αλλά και να σέβονται τους άλλους πολιτισμούς.

Έτσι, με την εμφάνιση της παγκοσμιοποίησης και με την πάροδο των ετών παρατηρείται λιγότερο μίσος μεταξύ των λαών και εξαφάνιση του πολέμου, ενώ παράλληλα χτίζεται το φαινόμενο της παγκόσμιας γνώσης, της αλληλεγγύης και την κατανόησης.

Ωστόσο, αρνητικό φαινόμενο μπορεί να θεωρηθεί η Παγκόσμια Ολοκλήρωση ή Παγκοσμιοποίηση για τους εξής λόγους:

Πρώτον, η διαιώνιση της φτώχειας και των διακρίσεων

Τα πλεονεκτήματα του διεθνούς εμπορίου πρωτοδιατυπώθηκαν από τον Βρετανό οικονομολόγο David Ricardo και αποτελούν μια από τις παλαιότερες και γνωστότερες οικονομικές αρχές. Ο Ricardo απέδειξε με αδιάσειστο τρόπο ότι κάθε χώρα πρέπει να εξειδικεύεται σε ότι παράγει καλύτερα διότι με αυτόν τον τρόπο βελτιώνεται η παγκόσμια ευημερία. Δυστυχώς όμως, το μοντέλο που χρησιμοποίησε ο Ricardo ήταν στατικό και δεν λάμβανε υπ' όψιν του τις τεχνολογικές, κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές. Όπως λοιπόν σχολίαζαν οι Γερμανοί οικονομολόγοι: «Αν εγώ είμαι αγροτική χώρα και εσύ βιομηχανική, είναι φυσικό να εξειδικευτώ στα αγροτικά προϊόντα και εσύ στα βιομηχανικά. Έτσι όμως εσύ θα αναπτύσσεις συνεχώς την υποδομή και την τεχνολογία σου, ενώ εγώ θα είμαι καταδικασμένος να καλλιεργώ για πάντα σιτάρι και ραπανάκια. Το συμφέρον μου απαιτεί να θεσπίσω εμπόδια στις εισαγωγές μέχρι να αναπτυχθεί η εγχώρια βιομηχανική παραγωγή μου και να αποκτήσει αρκετή ισχύ ώστε να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού. Διαφορετικά, ακόμη και οι ελάχιστες μονάδες παραγωγής που διαθέτω θα κλείσουν και θα καταδικαστώ να μείνω για πάντα φτωχός και

καθυστερημένος». Επομένως, Παγκοσμιοποίηση σημαίνει διαρκές μονοπώλιο του πλούτου από τους ήδη ισχυρούς και πλήρες άνοιγμα των φτωχών αγορών για να στραγγαλίσουν τον εκεί ανταγωνισμό πριν αυτός ισχυροποιηθεί και γίνει επικίνδυνος.

Δεύτερον, η κατάργηση της δημοκρατίας

Θεωρητικά οι αποφάσεις για την ενίσχυση της Παγκοσμιοποίησης λαμβάνονται από όλα τα κράτη του κόσμου σε διεθνείς διασκέψεις και οργανισμούς όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου. Έτσι, παρέχεται σε κάθε χώρα η δυνατότητα να υπερασπίσει τα συμφέροντά της, εκφράζοντας τις απόψεις της και επηρεάζοντας τη λήψη των αποφάσεων. Οι συζητήσεις όμως δεν είναι τόσο δημοκρατικές όσο φαίνονται και η τράπουλα είναι πάντοτε σημαδεμένη εκ των προτέρων. Για παράδειγμα, η «Παγκόσμια» Τράπεζα ανήκει κατά 51% στην αμερικανική κυβέρνηση, ενώ το «Διεθνές» Νομισματικό Ταμείο διοικείται από την ομάδα των πιο ανεπτυγμένων χωρών του κόσμου. Έτσι, οι «αμερόληπτες» τεχνοκρατικές αποφάσεις τους στην πραγματικότητα αποτελούν απλώς έκφραση των συμφερόντων των ήδη πλουσίων χωρών και αδιαφορούν πλήρως για τις κοινωνικές επιπτώσεις τους στον υπόλοιπο κόσμο.

Επίσης, *παρά τον υποτιθέμενο διαφορετικό ρόλο του καθενός, όλοι αυτοί οι οργανισμοί λειτουργούν ως ένα σύνολο και όπως διδάχθηκε πρόσφατα με την Αργεντινή, η διαφωνία με έναν οδηγεί σε ομαδική απόρριψη από όλους. Τέλος, παρά την υποτιθέμενη δημοκρατική δομή τους, οι παγκόσμιοι οργανισμοί λειτουργούν υπό καθεστώς απόλυτης μυστικότητας που απαγορεύει τον δημόσιο έλεγχο τους, διευκολύνοντας την επιρροή των επιχειρηματικών παρασκηνίων και "φιμώνοντας" τους λαούς και τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που πληροφορούνται τα γεγονότα μόνο από τις εφημερίδες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα βιασμού της δημοκρατίας αποτελεί η περίπτωση της αμερικανικής εταιρείας Metalclad, η οποία, μέσω των μηχανισμών της NAFTA (Βορειοαμερικανική Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου) έλαβε δεκαεπτά εκατομμύρια δολάρια αποζημίωση για τις αντιεμπορικές πρακτικές του μεξικανικού κράτους, επικαλούμενη το άρθρο 11 στη σχετικής συνθήκης. Η "αντιεμπορική" ενέργεια των Μεξικανών ήταν η διακοπή της κατασκευής του εργοστασίου διαχείρισης τοξικών αποβλήτων της Metalclad επειδή η εταιρεία δεν*

είχε λάβει άδεια και το κατασκεύαζε πάνω από τον υδροφόρο ορίζοντα μιας μεγάλης περιοχής χωρίς να έχει ενημερώσει τις αρμόδιες αρχές! Το πρόστιμο αυτό είναι φυσικά παράλογο. Αφού όμως η διακοπή των δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης περιορίζει το εμπόριο, το Μεξικό κρίθηκε ένοχο παρά το γεγονός ότι εφήρμοσε απλώς τους νόμους του και αναγκάστηκε να υποταχθεί στη θέληση των ισχυρών για να αποφύγει τις εμπορικές κυρώσεις. (Νόμος είναι μόνο το συμφέρον των πλουσίων). Το συγκεκριμένο παράδειγμα βέβαια αναφέρεται στην NAFTA. Δυστυχώς όμως, ανάλογες διατάξεις επιχειρείται να θεσμοθετηθούν και από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) μέσα από μυστικές διαπραγματεύσεις μεταξύ ανθρώπων που έχουν κάθε συμφέρον οι ισχυροί να γίνουν ισχυρότεροι και οι αδύναμοι να μείνουν για πάντα σε αυτή τη θέση.

Συμπερασματικά, Παγκοσμιοποίηση σημαίνει παράκαμψη της εθνικής κυριαρχίας και των δημοκρατικών διαδικασιών μέσα από τη μυστική λειτουργία διεθνών οργανισμών με διοικήσεις διορισμένες από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου.¹⁴

¹⁴ <http://en.wikipedia.org> «Economic Integration» , [πρόσβαση 14/10/2012]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ, Η ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

3.1 Ο Καπιταλισμός και τα χαρακτηριστικά του

Ο καπιταλισμός οριζόταν ως ένα κοινωνικοοικονομικό σύστημα, στο οποίο κυριαρχούσε η φιγούρα ενός ιδιοκτήτη κεφαλαίων, ο οποίος προσπαθούσε να διπλασιάσει τα κέρδη του, είτε επενδύοντας τα κεφάλαιά του είτε αξιοποιώντας τα εντός της επιχείρησής του.

Τα βασικά χαρακτηριστικά του καπιταλισμού είναι η ιδιωτική επιχειρηματικότητα, ο ανταγωνισμός για την κατάκτηση των αγορών, καθώς και η κερδοσκοπική επιχείρηση. Ωστόσο, ο καπιταλισμός φαίνεται να διαχωρίζεται από ταξικά και εκμεταλλευτικά χαρακτηριστικά. Τα ταξικά χαρακτηριστικά εμφανίζονται στην άρχουσα τάξη, ενώ τα εκμεταλλευτικά χαρακτηριστικά στην εργατική τάξη, με μία πρόσθετη κατηγορία, την λεγόμενη "μεσαία στρώματα", η οποία προσεγγίζει είτε την αστική τάξη είτε την εργατική.

Ο ιδιώτης καπιταλιστής ή ο συλλογικός καπιταλιστής (το κράτος) αυξάνουν το κέρδος τους είτε επιμηκύνοντας τις εργατοώρες του εργαζόμενου, είτε παρέχοντάς του μεν σταθερό ωράριο αλλά εισάγοντας και την τεχνολογία στην παραγωγή, με σκοπό ο εργαζόμενος με την βοήθεια της τεχνολογίας να γίνεται ακόμη πιο παραγωγικός. Συνεπώς, ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής βασίζεται στην αντίθεση της σχέσης μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας, καθώς το κεφάλαιο πρέπει να αντλεί συνεχώς υπεραξία από την εργασία, προκειμένου να υπάρχει και να αναπτύσσεται. Σύμφωνα με

την οικονομική επιστήμη, η φιλελεύθερη οικονομία θεωρείται το δικαιότερο οικονομικό σύστημα και αντίστοιχο της δημοκρατίας για τα πολιτικά συστήματα.

Το αποτέλεσμα, ωστόσο, της φιλελεύθερης οικονομίας είναι ο καπιταλισμός, όπου η κοινωνία έχει μεγιστοποιήσει την οικονομική της δραστηριότητα και έχει συσσωρευτεί πλούτος, ο οποίος όμως βοηθάει στην περαιτέρω ανάπτυξη της. Ο πλούτος συνήθως συγκεντρώνεται εκεί όπου οι καταναλωτές έχουν δείξει την προτίμησή τους. Επιχειρήσεις που έχουν προσφέρει οικονομικά, ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες και που αποσπών το ενδιαφέρον των καταναλωτών ανταμείβονται με κέρδος. Το μεγάλο κέρδος βοηθάει την επιχείρηση ή ολόκληρο τον κλάδο επιχειρήσεων να αναπτυχθούν και να επεκταθούν έως το σημείο που θα καλυφθεί η ζήτηση τόσο ώστε να μειωθούν τα κέρδη ώστε πλέον να σταματήσει η ανάπτυξη. Ακόμα και στις περιπτώσεις που φαίνεται να αποτυγχάνει η ελεύθερη αγορά είναι όταν δεν ισχύουν οι παραπάνω προϋποθέσεις. Ακόμα και η υψηλή ανεργία θεωρείται μη κανονική ρύθμιση του μηχανισμού των τιμών. Ο εργαζόμενος προσφέρει την εργασία του έναντι αμοιβής και οι επιχειρήσεις είναι οι καταναλωτές της εργασίας προκειμένου να τους χρησιμοποιήσουν στην παραγωγική διαδικασία. Η ισορροπία από την άλλη επιτυγχάνεται από το κέρδος. Εφόσον, οι προηγούμενες προϋποθέσεις ισχύουν, επιχειρήσεις και εργαζόμενοι πράττουν σύμφωνα με το ατομικό τους συμφέρον. Αν ένα προϊόν ή ένα επάγγελμα, ή μια υπηρεσία, ή μια επιχείρηση έχει κέρδος, η προσφορά θα στραφεί προς τα εκεί έως ότου κορεστεί η ζήτηση και τότε τα κέρδη θα είναι μηδενικά, δηλαδή οι υπάρχουσες επιχειρήσεις είναι απλά βιώσιμες. Λόγω του τρόπου που δημιουργείται ο πλούτος, η κοινωνία μεγιστοποιεί την παραγωγικότητά της.

Για να είναι όμως οι επιχειρήσεις κερδοφόρες και όχι απλά βιώσιμες, πολλές φορές απαιτείται ο συνδυασμός της τεχνολογίας και της περισσότερης και παραγωγικότερης εργασίας από τους εργαζομένους. Έτσι, το σύστημα επιχειρήσεων-κοινωνίας θα είναι πιο οργανωμένο, με αποτέλεσμα να υπάρχει περισσότερος πλούτος και ακόμη και τα φτωχότερα οικονομικά στρώματα θα έχουν στην διάθεσή τους περισσότερα αγαθά και περισσότερη οικονομική δύναμη, με μικρότερο ποσοστό ανεργίας.¹⁵

¹⁵ Βικιπαίδεια, Καπιταλισμός, <http://el.wikipedia.org> [πρόσβαση 16/10/2012]

3.1.1 Οι μορφές του Καπιταλισμού

Οι μορφές του Καπιταλισμού είναι οι ακόλουθες:

Ο Επιχειρηματικός καπιταλισμός γνωστός και ως "καθαρός" καπιταλισμός έχει την βάση του στις ιδέες των κλασικών οικονομολόγων, όπως ο Adam Smith και ο David Ricardo, οι οποίοι στην συνέχεια εκσυγχρόνισαν τις ιδέες περί "καθαρού" καπιταλισμού από θεωρητικούς οικονομολόγους. Παρ' όλα αυτά, αυτή η μορφή καπιταλισμού απορρίφθηκε από τα περισσότερα μέρη του κόσμου.

Ο Κοινωνικός καπιταλισμός βασίζεται στις ιδέες οικονομολόγων, όπως ο Friedrich List, ενώ παρουσίασε ιδιαίτερη ανάπτυξη στο μεγαλύτερο μέρος της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης. Ωστόσο, "πατρίδα" του κοινωνικού καπιταλισμού θεωρείται η Γερμανία.

Ο Συλλογικός καπιταλισμός θεωρείται μία ιδιαίτερη μορφή του καπιταλισμού, καθώς εστιάζει περισσότερο στις μακροπρόθεσμες σχέσεις εργασίας. Βασίζεται στο παράδειγμα της μεταπολεμικής Ιαπωνίας, ενώ υιοθετήθηκε από την Νότια Κορέα, την Ταϊβάν, την Σιγκαπούρη, μέχρι και την Κίνα.

Ο Διευθυνόμενος καπιταλισμός εκφράστηκε αρχικά από τον Keynes, ενώ εφαρμόστηκε κυρίως στο Ηνωμένο Βασίλειο και γενικά στην Δυτική Ευρώπη. Σύμφωνα με τον διευθυνόμενο καπιταλισμό στηρίζεται η ισορροπία μεταξύ της πολιτικής (κράτος) και της οικονομίας (αγορά).

Ο χρηματοπιστωτικός καπιταλισμός έχει άμεση σχέση με την επιχειρηματική μορφή του καπιταλισμού, καθώς δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο του επιχειρηματία και στον κερδοσκοπό. Με άλλα λόγια, *ο χρηματοπιστωτικός καπιταλισμός αντικαθιστά την έννοια της επιχειρηματικότητας με το δόλωμα του κέρδους, καταλύει την ιδιοκτησία και προωθεί μέσω της παγκοσμιοποίησης την απόλυτη και κατά γράμμα προσήλωση των αγορών.*

Ο Βιομηχανικός καπιταλισμός εκφράστηκε κυρίως από τον Μαρξ μέσω της βιομηχανικής επανάστασης. Λόγω των ισχυρών μεταβολών και τεχνικών, οικονομικών, κοινωνικών και πνευματικών ανακατατάξεων της βιομηχανικής επανάστασης, παρουσιάστηκε εκβιομηχάνιση της κοινωνίας στη Μεγάλη Βρετανία την περίοδο του 1770-1860.

3.2 Τα μοντέλα του Καπιταλισμού σύμφωνα με τη θεωρία του Amable Bruno, «The diversity of modern capitalism»

Ο Amable το 2003 πρότεινε μια θεωρητική και εμπειρική ανάλυση της ποικιλομορφίας του καπιταλισμού, η οποία οδήγησε στην διάκριση του καπιταλισμού σε πέντε τύπους. Το νεοφιλελεύθερό ή με βάση την αγορά καπιταλισμό, τον καπιταλισμό της ηπειρωτικής Ευρώπης, το σοσιαλδημοκρατικό καπιταλισμό, το «Μεσογειακό» καπιταλισμό και το καπιταλισμό της Ασίας. Τα όργανα των παραπάνω τύπων του καπιταλισμού διαφέρουν στους τομείς, του ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων, την αγορά εργασίας και τις εργασιακές σχέσεις, την κοινωνική ασφάλιση, τα εκπαιδευτικά συστήματα και τη χρηματοδοτική και θεσμική συμπληρωματικότητα.

Ο ανταγωνισμός στην αγορά προϊόντων αποτελεί σημαντικό στοιχείο της αγοράς με βάση το μοντέλο. Ο έντονος ανταγωνισμός στην αγορά των προϊόντων κάνει τις εταιρίες πιο ευαίσθητες στις δύσκολες συνθήκες ζήτησης ή στις διαταραχές της προσφοράς. Ως εκ τούτου, ο ανταγωνισμός στην αγορά των προϊόντων οδηγεί σε μία πραγματική ευελιξία της απασχόλησης. Η ανταγωνιστική πίεση στην αγορά απαιτεί, οι εταιρίες να αντιδρούν γρήγορα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς και να τροποποιούν τις επιχειρηματικές στρατηγικές τους. Αυτό γίνεται εφικτό με την άμεση αντίδραση των χρηματοπιστωτικών αγορών, τις οποίες ευνοεί μια γρήγορη αναδιάρθρωση. Αυτό το οικονομικό μοντέλο ευνοεί την γρήγορη προσαρμογή και τις διαρθρωτικές αλλαγές και ως εκ τούτου συνεπάγεται υψηλό βαθμό κινδύνου για συγκεκριμένες επενδύσεις. Οι χρηματοπιστωτικές επενδύσεις είναι εγγυημένες από τις χρηματοπιστωτικές αγορές αλλά βρίσκονται σε κίνδυνο εξαιτίας του υποανάπτυκτου μοντέλου κοινωνικής προστασίας. Ως εκ τούτου, υπάρχει μικρό κίνητρο να επενδύσουν σε ιδιαίτερες δεξιότητες από τη στιγμή που οι δεξιότητες αυτές δεν προστατεύονται είτε από το κράτος πρόνοιας είτε από την ασφάλεια εργασίας και μια γρήγορη διαρθρωτική αλλαγή θα μπορούσε να τις υποτιμήσει. Η Νομοθεσία προστασίας της απασχόλησης (ΝΠΙΑ) θα έπρεπε ενδεχομένως να μειώσει το κόστος της, μειώνοντας το επίπεδο προστασίας της ίδιας, στις ακόλουθες χώρες: τη Τσεχική Δημοκρατία, τη Γαλλία, την Ελλάδα, την Ιαπωνία, την Πορτογαλία, την Ισπανία και τη Σουηδία. Επιπλέον, η

κοινωνική προστασία θα έπρεπε να μεταρρυθμιστεί, πράγμα που σημαίνει ότι θα έπρεπε να γίνει λιγότερο γενναιόδωρη στις χώρες όπως, η Δανία, η Φινλανδία, η Ουγγαρία, οι Κάτω Χώρες, η Νορβηγία, η Ισπανία, η Σουηδία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ.

Ακολουθώντας τις συστάσεις αυτές, θα φτιάξει το ηπειρωτικό μοντέλο καπιταλισμού, το Μεσογειακό μοντέλο καπιταλισμού και τις σοσιαλδημοκρατικές ποικιλίες του καπιταλισμού, οι οποίες μοιάζουν περισσότερο με τις αγορές που έχουν βάση τη ποικιλία, με ευέλικτες αγορές εργασίας και με ένα λιγότερο γενναιόδωρο κράτος πρόνοιας. Η ανάγκη να προχωρήσει περαιτέρω προς την κατεύθυνση της αγοράς με βάση το φάσμα του καπιταλισμού βρίσκεται επίσης σε συστάσεις σχετικά με τις αγορές προϊόντων. Η γενική συμβουλή είναι να αυξηθεί ο ανταγωνισμός στις αγορές προϊόντων και ιδιαίτερα στους τομείς των υπηρεσιών, των βιομηχανιών δικτύου και τη γεωργία, στις περισσότερες χώρες. Αυτή η γενική σύσταση θα έχει φυσικά τις πιο σημαντικές συνέπειες για τις χώρες, των οποίων το παραγωγικό μοντέλο εξαρτάται περισσότερο από τις βιομηχανίες και λιγότερο από τις οικονομίες της αγοράς.

3.2.1 Η Μεσογειακή ή νότιας Ευρώπης μορφή του καπιταλισμού

Το Νότιο Ευρωπαϊκό ή Μεσογειακό μοντέλο του καπιταλισμού βασίζεται περισσότερο στην προστασία της απασχόλησης και λιγότερο στη κοινωνική προστασία σε αντίθεση με το ηπειρωτικό ευρωπαϊκό μοντέλο (Κεντρικής Ευρώπης μοντέλο). Η προστασία της απασχόλησης πραγματοποιείται, με ένα σχετικά χαμηλό επίπεδο ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων και με την απουσία των βραχυπρόθεσμων περιορισμών, εξαιτίας της συγκέντρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ωστόσο, το εργατικό δυναμικό, το οποίο έχει περιορισμένα προσόντα και χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης δεν επιτρέπει την εφαρμογή μιας βιομηχανικής στρατηγικής με υψηλούς μισθούς και υψηλές δεξιότητες. Η αύξηση του ανταγωνισμού στην αγορά προϊόντων μπορεί να πιέσει για την αύξηση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας. Οι εργαζόμενοι των μεγάλων εταιριών θα εξακολουθούν να επωφελούνται από την ασφάλεια των θέσεων εργασίας, ενώ οι νέοι εργαζόμενοι ή οι εργαζόμενοι των μικρών επιχειρήσεων θα έχουν συνεχόμενες αλλαγές στις συμβάσεις εργασίας τους.

3.2.2 Η Κεντρικής Ευρώπης μορφή του καπιταλισμού

Το Κεντρικό Ευρωπαϊκό μοντέλο καπιταλισμού ή το ηπειρωτικό Ευρωπαϊκό μοντέλο διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά κοινά με το Σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο. Το τελευταίο συνδυάζει υψηλό βαθμό κοινωνικής προστασίας, με μια μέτρια προστασία της απασχόλησης ενώ το προηγούμενο βασίζεται σε υψηλότερο βαθμό προστασίας της απασχόλησης και σε χαμηλότερο βαθμό της προστασίας του ανεπτυγμένου κράτους πρόνοιας. Εδώ και πάλι λειτουργεί, ένα κεντρικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, το οποίο διευκολύνει τις μακροπρόθεσμες στρατηγικές και δεν υποχρεώνει τις εταιρίες να τηρούν βραχυπρόθεσμους περιορισμούς. Οι μισθολογικές διαπραγματεύσεις συντονίζονται βάση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και μία αλληλέγγυα πολιτική αναπτύσσεται, αλλά όχι στον ίδιο βαθμό με αυτό του σοσιαλδημοκρατικού μοντέλου. Η κατάρτιση του εργατικού δυναμικού, δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί στην ίδια έκταση όπως στο σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο, το οποίο περιορίζει τις δυνατότητες για μία επιθετική ευελιξία του εργατικού δυναμικού και μία ταχεία αναδιάρθρωση των βιομηχανιών. Η παραγωγικότητα της εργασίας στο Κεντροευρωπαϊκό μοντέλο επιτυγχάνεται λαμβάνοντας υπόψη, τις στρατηγικές για την ανάπτυξη της κοινωνικής προστασίας, όπως για παράδειγμα τη πολιτική της πρόωρης συνταξιοδότησης.

3.2.3 Η σύγκριση των δύο παραπάνω μορφών καπιταλισμού

Τα παραπάνω μοντέλα είναι οι ιδανικοί τύποι καπιταλισμού, με τα οποία η ανεπτυγμένη οικονομία μπορεί να περιγραφεί με ακρίβεια. Οι χώρες έχουν χαρακτηριστικά πράγμα που τις καθιστά κοντά στο ένα ή στο άλλο πρότυπο. Ωστόσο, είναι χρήσιμο να διατηρηθεί η αναφορά αυτών των ιδανικών μοντέλων με σκοπό την κατανόηση των θεσμικών μηχανισμών, στις οποίες βασίζεται η συνοχή των ανεπτυγμένων οικονομιών. Επιπλέον, τα μοντέλα του καπιταλισμού επιτρέπουν να υπερβαίνουν τις διαφορές μεταξύ των δύο οικονομιών και να εντοπίζουν τα κοινά τους διαρθρωτικά χαρακτηριστικά Συγκεντρώνοντας τις παραπάνω πληροφορίες, προκύπτουν οι βασικές κατηγοριοποιήσεις των ευρωπαϊκών καπιταλιστικών συστημάτων με κριτήριο διαχωρισμού το εκπαιδευτικό σύστημα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Τα όργανα των παραπάνω τύπων του καπιταλισμού διαφέρουν

στους τομείς, του ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων, την αγορά εργασίας και τις εργασιακές σχέσεις, την κοινωνική ασφάλιση, τα εκπαιδευτικά συστήματα και τη χρηματοδοτική και θεσμική συμπληρωματικότητα.

Οι χώρες που ανήκουν στο «Μεσογειακό» μοντέλο καπιταλισμού ή Νότιας Ευρώπης μοντέλο καπιταλισμού είναι: η Ελλάδα, η Ιταλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Οι χώρες που ανήκουν στο Κεντρικό Ευρωπαϊκό μοντέλο καπιταλισμού είναι: η Γερμανία, η Ελβετία, η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Ιρλανδία, η Νορβηγία και η Αυστρία. Τα δύο μοντέλα αναπτύσσονται στην Ευρώπη και έχουν κοινά χαρακτηριστικά, και τα δύο μοντέλα αναπτύσσονται μέσα στην αγορά προϊόντος που έχει βάση την ποικιλία, κάτω από ένα κεντρικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, το οποίο εγγυάται τις επενδύσεις, με ευέλικτες αγορές εργασίας και τη λειτουργία ενός κράτος πρόνοιας. Όμως, το «Μεσογειακό» μοντέλο καπιταλισμού ενδιαφέρεται περισσότερο για την προστασία της απασχόλησης και λιγότερο για την κοινωνική προστασία. Αντίθετα το Κεντρικό ευρωπαϊκό μοντέλο καπιταλισμού ενδιαφέρεται για την ανάπτυξη της κοινωνικής προστασίας, η οποία επιτυγχάνεται με την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

3.3 Η Παγκόσμια κρίση του καπιταλισμού

Στα τρία χρόνια που μεσολάβησαν από το προηγούμενο 15^ο Συνέδριο της Οργάνωσης στο παγκόσμιο σκηνικό δεσπόζει η εκδήλωση της παγκόσμιας κρίσης του καπιταλισμού, ένα γεγονός που επαληθεύει για άλλη μια φορά τις θεωρητικές αναλύσεις των κλασικών του Μαρξισμού. Η σημερινή παγκόσμια κρίση είναι διαφορετική από τις συνηθισμένες περιοδικές και περιορισμένες κρίσεις του καπιταλισμού που καταγράφηκαν τις τελευταίες δεκαετίες. Η κρίση αυτή αποδεικνύεται ότι έχει μεγάλο βάθος και διάρκεια αφού αφορά στην καρδιά του συστήματος, τον σκληρό πυρήνα των σχέσεων παραγωγής, παρόλο που αρχικά εμφανίστηκε ως κρίση της χρηματοπιστωτικής αγοράς. Στο όνομα της παγκοσμιοποίησης η προσπάθεια επιβολής του νεοφιλελεύθερου μοντέλου καπιταλιστικής ανάπτυξης με κάθε κόστος, σε βάρος των λαών και των εργαζομένων σε ολόκληρο το πλανήτη οδήγησε σε αυτό το βίαιο ξέσπασμα. Ωστόσο, πρέπει να είναι ξεκάθαρο ότι αυτή η κρίση δεν είναι προϊόν την απληστίας δήθεν κάποιων στελεχών

επιχειρήσεων, αλλά αποτέλεσμα αντικειμενικό που αφορά στην ίδια την φύση του καπιταλισμού. Ακριβώς για αυτό τον λόγο αφορά στο σύνολο των πτυχών της κοινωνίας.

Στις περιοχές του πλανήτη που υπάρχει αδυναμία καπιταλιστικής αναπαραγωγής, λόγω της έλλειψης κερδοφορίας, οι άνθρωποι είναι μια για πάντα καταδικασμένοι στην πείνα, τη φτώχεια και την αθλιότητα. Από αυτές τις περιοχές ξεκινούν μεγάλα μεταναστευτικά κύματα προς τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες του καπιταλισμού, κύματα που παρά την συνεχή ένταση των προσπαθειών των κρατών για περιορισμό τους, ολοένα και μεγαλώνουν σε μέγεθος, σε συχνότητα και κύρια σε απελπισία.

Οι κοινωνικά παραγόμενες φυσικές καταστροφές έχουν πάρει πλέον τη μορφή ενός συνηθισμένου φαινομένου που συνεχώς αυξάνεται και που για την καταπολέμηση του οι άνθρωποι φαίνεται να μην μπορούν να κάνουν τίποτα. Ταυτόχρονα στις ανεπτυγμένες χώρες του καπιταλισμού η κατάσταση είναι παρόμοια τραγική. Η ανεργία αυξάνεται πέραν κάθε προηγούμενου ορίου και έχει γίνει πλέον μόνιμη, δηλαδή ανεξάρτητη από κάθε οικονομική συγκυρία. Αυτό που έγινε γνωστό ως κράτος προνοίας στις ευρωπαϊκές χώρες ληλατείται, οι μισθοί μειώνονται για μια τεράστια πλειοψηφία αυτών που έχουν ακόμη δουλειά, θεσμοθετείται η ευέλικτη εργασία με ταυτόχρονη επέκταση των ωραρίων. Η ακρίβεια έφθασε σε τέτοια επίπεδα που η αντιμετώπιση της έχει μπει στην πολιτική ατζέντα των συνόδων κορυφής των ηγετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Την ίδια στιγμή κράτη, επιχειρήσεις και νοικοκυριά βρίσκονται καταχρεωμένα σε βαθμό που δεν διαφαίνεται τρόπος εξόδου από το αδιέξοδο.

Οι συνέπειες της κρίσης στους λαούς είναι τραγικές: Τον Γενάρη του 2009 απολύθηκαν 651,000 Αμερικανοί και 4,5 εκατομμύρια Ευρωπαίοι υπολογίζεται να χάσουν τη δουλειά τους μέσα στο 2009. Σε παγκόσμιο επίπεδο υπολογίζεται ότι θα χαθούν 51 εκατομμύρια θέσεις εργασίας το 2009. Η ανεργία στην ευρωζώνη βρισκόταν τον Απρίλη στο 8,2%. Αναμένεται ότι λόγω της κρίσης θα πεθαίνουν 200,000 με 400,000 παιδιά κάθε χρόνο. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προβλέπει τον χειρότερο ρυθμό ανάπτυξης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ένα χρόνο μετά την εκδήλωση της κρίσης, η παγκόσμια οικονομική ολιγαρχία αντιμετωπίζει δυσκολίες στην προσπάθεια

της για απόκρυψη του άδικου, άνισου και βίαιου χαρακτήρα της παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου. Ωστόσο, συνεχίζεται η επιχείρηση εξιδανίκευσης της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης με ένα ολόκληρο ιδεολογικό κατασκεύασμα που στοχεύει ουσιαστικά στην επιβολή αντιλαϊκών πολιτικών όπως η απορύθμιση των εργασιακών σχέσεων, η επιβολή του ευέλικτου μοντέλου εργασίας, η καταστρατήγηση των εργατικών κατακτήσεων, η συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους, η εμπορευματοποίηση της υγείας, της παιδείας και άλλων για την κοινωνική ευημερία σημαντικών τομέων, και το ξεπούλημα του δημόσιου τομέα στο ιδιωτικό κεφάλαιο.

Η χαρακτηριστική για τον καπιταλισμό αντίθεση ανάμεσα στην επέκταση της φτώχειας από τη μια και τη συγκέντρωση του πλούτου σε ολοένα λιγότερα χέρια από την άλλη αυξάνεται. Το 1960 το πλουσιότερο 20% του κόσμου είχε 30 φορές περισσότερο εισόδημα από το φτωχότερο 20%. Το 2000 έγινε 74 φορές περισσότερο. Σήμερα το φτωχότερο 40% του παγκόσμιου πληθυσμού κατέχει το 5% του παγκόσμιου πλούτου την ώρα που στο πλουσιότερο 20% αντιστοιχεί το 75%. Τουλάχιστον το 80% της ανθρωπότητας ζει με λιγότερα από 10 δολάρια ημερησίως, 25000 παιδιά πεθαίνουν κάθε μέρα λόγω φτώχειας, οι αναλφάβητοι υπολογίζονται στο 1 δισεκατομμύριο ενώ το υδατικό πρόβλημα μαστίζει την μισή ανθρωπότητα. Το πρόβλημα των χρεών των αναπτυσσόμενων χώρων, τα καταπιεστικά μέτρα που επιβάλλουν σ' αυτές επεκτατικοί οργανισμοί, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, και οι εκμεταλλευτικοί όροι διεξαγωγής του παγκόσμιου εμπορίου, τους οποίους επιβάλλει προς όφελος του μονοπωλιακού-πολυεθνικού κεφαλαίου ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, επιτείνουν και οξύνουν τα αναπτυξιακά προβλήματα των φτωχών κρατών. Η διαδικασία εκδήλωσης του καπιταλισμού στην πιο βάρβαρη πλέον μορφή του, στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη και στις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ, δημιούργησε νέες ζώνες ανισότητας και φτώχειας, όπου ως συνέπεια της κατάργησης των κοινωνικών κατακτήσεων ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού οδηγήθηκε στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην φτώχεια. Η εκδήλωση της παγκόσμιας κρίσης με πυρήνα τις κεντρικές χώρες του καπιταλισμού (ΗΠΑ, Ε.Ε., και Ιαπωνία), επιβεβαίωσε τις εκτιμήσεις του 15^{ου} Συνεδρίου, ότι η φτώχεια, η ανεργία και ο κοινωνικός αποκλεισμός λαμβάνουν τα τελευταία χρόνια δραματικές διαστάσεις και σε αυτές τις χώρες.

Αποδείχτηκε ότι η οικονομική ανάπτυξη με τη λογική της καπιταλιστικής κερδοφορίας από ένα σημείο και μετά δεν αντιστοιχεί σε βελτίωση της ζωής των ανθρώπων αλλά σε χειροτέρευση της. Εκμετάλλευση, εξαθλίωση και παραγκωνισμός είναι φαινόμενα που μαστίζουν την Αφρική ενώ την ίδια στιγμή εμφανίζονται εθνοτικές, θρησκευτικές και εθνολογικές διαμάχες με εκατομμύρια θύματα. Παράλληλα η Μαύρη Ήπειρος έχει μετατραπεί σε πειραματόζωο των φαρμακευτικών βιομηχανιών υπό το πρόσχημα της αντιμετώπισης των ανιάτων και μαζικά θανατηφόρων ασθενειών όπως HIV/AIDS, χολέρα. Η συνεχιζόμενη πρόοδος της επιστήμης και των τεχνικών εφαρμογών από τη μια και η εγγενής αδυναμία του καπιταλιστικού συστήματος να τις αξιοποιήσει προς όφελος του συνόλου της ανθρωπότητας από την άλλη, είναι επίσης μια αντίθεση, η οποία τα τελευταία χρόνια γίνεται πιο φανερή.

Είναι μόνιμη επιδίωξη της καπιταλιστικής ολιγαρχίας να συγκεντρώνει την προσοχή της μόνο σε τέτοιους επιστημονικούς και τεχνικούς νεωτερισμούς, οι οποίοι εξυπηρετούν την κερδοφορία. Από την άλλη αγνοεί ή παραμελεί πεδία επιστημονικής έρευνας και ανάπτυξης που θα μπορούσαν να καλυτερεύσουν τις συνθήκες ζωής και πολιτιστικής προόδου.

ΜΕΡΟΣ Β

**Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ
ΟΔΗΓΗΣΑΝ Σ' ΑΥΤΗ, ΠΩΣ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΙ ΚΑΙ
ΠΟΙΕΣ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΕΧΟΥΝ
ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΧΡΕΟΥΣ, ΤΑ ΒΑΘΥΤΕΡΑ ΑΙΤΙΑ, ΟΙ ΑΠΑΝΘΡΩΠΕΣ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΕΣ

4.1 Το χρονικό της Ελληνικής κρίσης χρέους

Η περίοδος μετά το 1974 υπήρξε περίοδος μεγάλου δανεισμού για την Ελλάδα, με συνέπεια τη γρήγορη διόγκωση του χρέους. Μεταξύ του 1980 και 1993 το χρέος εκτινάχτηκε από 28,6 τοις εκατό (28,6%) σε 111,6 τοις εκατό (111,6%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Το έλλειμμα την ίδια περίοδο ήταν επίσης υψηλό. Μετά το 1993 η οικονομία μπήκε σε έναν πιο ομαλό δρόμο με στόχο να ικανοποιήσει τα κριτήρια σύγκλισης της συνθήκης του Μάαστριχτ. Χάρη στην επίτευξη υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης και αποκρατικοποιήσεων το χρέος άρχισε να μειώνεται ελαφρά ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και το έλλειμμα έπεσε μέχρι το 1999 κάτω από το 3 τοις εκατό (3%), πετυχαίνοντας τελικά η Ελλάδα να γίνει μέλος της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης. Όμως, αργότερα αποκαλύφθηκε πως οι σχετικά υψηλές επιδόσεις που παρουσιάζονταν αυτή την περίοδο οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, πρακτική που ονομάστηκε δημιουργική λογιστική, στην υλοποίηση της οποίας βοήθησε και η τράπεζα επενδύσεων Goldman Sachs.

Το φθινόπωρο του 2004, ο τότε υπουργός οικονομικών Γιώργος Αλογοσκούφης προχώρησε σε οικονομική απογραφή κατόπιν πίεσης από την Eurostat. Η απογραφή αποκάλυψε αποκρύψεις δαπανών της προηγούμενης κυβέρνησης με αποτέλεσμα να αναθεωρηθούν τα ελλείμματα των προηγούμενων ετών προς τα πάνω. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε μείωση της αξιοπιστίας της χώρας και σε τριετή επιτήρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Την ίδια χρονιά η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση παλαιότερων ελλειμμάτων της Ελλάδας, από τα οποία προέκυπτε ότι η Ελλάδα δεν ικανοποιούσε ποτέ τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ αφού ακόμα και την κρίσιμη χρονιά του 1999 εξακολουθούσε να έχει έλλειμμα πάνω από τρία τοις εκατό (3%).

Την τριετία 2004-2007 το χρέος ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος μειώθηκε ενώ σημειώθηκαν υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης με το εθνικό εισόδημα να αυξάνει κατά 12 με 15 δισεκατομμύρια τον χρόνο.¹⁶

Από το φθινόπωρο του 2008 όμως, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε τότε, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα άλλα και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς.

Τον Νοέμβριο του 2010 η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση των ελληνικών ελλειμμάτων των τελευταίων ετών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά το έλλειμμα του 2006 τοποθετήθηκε στο 5,7 τοις εκατό (5,7%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, δηλαδή 12,1 δισεκατομμύρια ευρώ, του 2007 στο 6,4 τοις εκατό (6,4%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, δηλαδή 14,4 δισεκατομμύρια ευρώ, του 2008 στο 9,4 τοις εκατό (9,4%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, δηλαδή 22,3 δισεκατομμύρια ευρώ και του 2009 στο 15,4 τοις εκατό (15,4%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, δηλαδή 36,1 δισεκατομμύρια ευρώ. Αντίστοιχα αναθεωρήθηκε προς τα πάνω και το χρέος, με το χρέος του 2009 να αναθεωρείται στο 126,8 τοις εκατό (126,8%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, που αντιστοιχεί σε 298 δισεκατομμύρια Ευρώ.

Έχοντας διαμορφωθεί ένα δυσάρεστο κλίμα για την ελληνική οικονομία ο πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής, που κυβερνούσε με μία μικρή πλειοψηφία 152 βουλευτών, εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009. Για την απόφασή του αυτή κατηγορήθηκε από τους αντιπάλους του, πως με τις εκλογές είχε σκοπό να αποδράσει από την πολύ δύσκολη κατάσταση που διαμορφωνόταν. Τις εκλογές κέρδισε το ΠΑΣΟΚ με υποσχέσεις για αυξήσεις μισθών στα όρια του πληθωρισμού και με βασικό σύνθημα το «λεφτά υπάρχουν». Υπουργός οικονομικών ανέλαβε ο Γιώργος Παπακωνσταντίνου, ο οποίος κλήθηκε να αντιμετωπίσει μία δραματική κατάσταση. Στις 20 Οκτωβρίου του 2009 ανακοίνωσε στο Συμβούλιο Οικονομικών & Δημοσιονομικών Θεμάτων (ECOFIN)¹⁷ ότι το έλλειμμα για το 2009 θα εκτιναχτεί στο

¹⁶ <http://el.wikipedia.org>, [πρόσβαση 5/11/2012]

¹⁷ Οικονομικά και Δημοσιονομικά Θέματα (Ecofin): Το Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Θεμάτων συντονίζει ζητήματα οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής και καλύπτει τομείς όπως η παρακολούθηση των δημόσιων οικονομικών των κρατών μελών, πτυχές του ευρωπαϊκού νομίσματος ή οι οικονομικές σχέσεις με τρίτες χώρες. Εγκρίνει επίσης τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωση

12,5 τοις εκατό (12,5%) από 6 τοις εκατό (6%) που το υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση. Τελικά, το 2010 αναθεωρήθηκε στο 15,4 τοις εκατό (15,4%). Δύο μέρες μετά ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας από την κατηγορία A σε A-.

Παρόλα αυτά η κυβέρνηση απέφυγε να προχωρήσει άμεσα σε λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης, με σκοπό να καθυσυχάσει τις αγορές. Στο επόμενο διάστημα προχώρησε στην εφαρμογή των προεκλογικών της υποσχέσεων, όπως την καταβολή του επιδόματος αλληλεγγύης σε κοινωνικές ομάδες με χαμηλό εισόδημα.

Συνεπής σ' ένα βαθμό στις προεκλογικές υποσχέσεις της κυβέρνησης, ήταν και ο προϋπολογισμός για το 2010, που κατατέθηκε στη βουλή στις 20 Νοεμβρίου 2009, ο οποίος περιλάμβανε αυξήσεις στα όρια του πληθωρισμού σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις. Ο προϋπολογισμός περιείχε επίσης μέτρα μείωσης δαπανών με περιστολή κρατικής σπατάλης και περικοπές σε λειτουργικές δαπάνες ενώ υπολόγιζε αύξηση εσόδων, κυρίως μέσω της αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής. Λίγο μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού υπήρξε νέα αρνητική εξέλιξη που αφορούσε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Στις 8 Δεκεμβρίου ο οίκος Fitch υποβάθμισε για δεύτερη φορά την ελληνική οικονομία. Με την σειρά του ο οίκος Standard and Poor's προχώρησε στις 16 Δεκεμβρίου σε υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, κρίνοντας το πρόγραμμα της κυβέρνησης για τη δημοσιονομική εξυγίανση της χώρας ανεπαρκές. Ακολούθησε τρίτη υποβάθμιση της ελληνική οικονομίας, στις 23 Δεκεμβρίου, αυτή την φορά από τον οίκο Moody's.

Από τα μέσα Ιανουαρίου του 2010 ξεκίνησε μία συνεχής άνοδος των spreads, που αναφερόταν συχνά στον τύπο ως ράλι ή κούρσα των spreads. Στις 21 Ιανουαρίου του 2010 το spread των δεκαετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες και στη συνέχεια ακολούθησε έντονα αυξητική πορεία ξεπερνώντας ακόμα και τις 1000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010. Στα μέσα του 2010, και μετά τις αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο, η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για τη χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Αποτέλεσμα ήταν ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας και η στάση πληρωμών του

Ελληνικού Δημοσίου. Η προσπάθεια της κυβέρνησης να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να πετύχει μείωση των επιτοκίων οδήγησε σε λήψη μέτρων μείωσης των δαπανών, τα οποία δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα.

Κατόπιν αυτών η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού το μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα.

Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου 2010 από τον πρωθυπουργό, ο οποίος βρισκόταν εκείνη την ημέρα στο Καστελόριζο. Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και, ειδικότερα, υπό τους όρους ότι θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης.

Με τη χρηματοδότηση από το μηχανισμό αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας της Ελλάδας, που θα είχε πιθανές ανεξέλεγκτες συνέπειες και για όλη τη ζώνη του ευρώ. Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου 2010. Η Ελληνική οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας και το επόμενο διάστημα, με αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, τον Ιούνιο του 2011 η κυβέρνηση να καταφύγει στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος, που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές. Επίσης τέθηκε θέμα αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας και αναδιάρθρωσης ή «κουρέματος» του χρέους με σκοπό τη μακροπρόθεσμη μείωση του χρέους σε βιώσιμα επίπεδα.¹⁸

¹⁸ <http://el.wikipedia.org>, [πρόσβαση 5/11/2012]

Πίνακας 1

Ιστορία του ελληνικού χρέους και των ελλειμμάτων

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 (προβλέψεις)	2012 (προβλέψεις)
€ δισεκατομμύρια	195.4	224.2	239.4	262.3	298.7	328.6	–	–
% σε ποσοστό του ΑΕΠ	100	106.1	105.4	110.7	127.1	142.8	157.7 (▲ 10.4%)	166.1 (▲ 5.3%)
Ανάπτυξη	2.3	5.2	4.3	1.0	-2.0	-4.5	-3.5	1.1
Έλλειμ	-5.2	-5.7	-6.4	-9.8	-15.4	-10.5	-9.5	-9.3

Πηγή: Eurostat

4.2 Το πρώτο πακέτο μέτρων

Στα τέλη του Ιανουαρίου του 2010, ο πρωθυπουργός της χώρας βρισκόταν στο Νταβός της Ελβετίας για το ετήσιο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Στη διάρκεια του δέχτηκε έντονες πιέσεις από ξένους ηγέτες για άμεση λήψη μέτρων. Λίγο μετά την επιστροφή του από το Νταβός, στις 9 Φεβρουαρίου η κυβέρνηση ανακοίνωσε μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιλάμβαναν πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων 10 τοις εκατό (10%), περικοπές υπερωριών και οδοιπορικών. Ποιο συγκεκριμένα τα μέτρα λιτότητας που έπρεπε να παρθούν ήταν η αύξηση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ), η αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης στα καύσιμα, στα τσιγάρα και στα ποτά. Η μείωση του μισθολογικού κόστους μέσω της μείωσης του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού και των επιδομάτων. Η μη καταβολή της δεύτερης δόσης του επιδόματος αλληλεγγύης, η μείωση των συντάξεων μέσω της μείωσης της 13^{ης} και 14^{ης} σύνταξης και η μείωση των δημόσιων επενδύσεων. Η ανακοίνωση αυτή

προκάλεσε αντιδράσεις και μία πανελλαδική απεργία της ΑΔΕΔΥ στις 10 Φεβρουαρίου.

4.3 Το δεύτερο πακέτο μέτρων

Στο επόμενο διάστημα άρχισε να αναφέρεται έντονα το ενδεχόμενο της χρεοκοπίας. Για την αποφυγή του ενδεχομένου η κυβέρνηση έλαβε στις 3 Μαρτίου νέα σκληρά μέτρα. Τα οικονομικά μέτρα που λήφθηκαν ήταν:

- Μείωση 30 τοις εκατό (30%) στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδειάς.
- Μείωση 12 τοις εκατό (12%) σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου.
- Μείωση 7 τοις εκατό (7%) στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ.
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 τοις εκατό (4,5%) στο 5 τοις εκατό (5%), από 9 τοις εκατό (9%) στο 10 τοις εκατό (10%), από 19 τοις εκατό (19%) στο 21 τοις εκατό (21%)
- Αύξηση 15 τοις εκατό (15%) στον φόρο της βενζίνης.
- Επιβολή επιπλέον 10 τοις εκατό (10%) έως 30 τοις εκατό (30%) στους ήδη υπάρχοντες φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα, τα οποία είχαν καταργηθεί τον Σεπτέμβριο του 2003, ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού.
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα, ακόμα και στα μικρότερα.

Τα μέτρα αυτά προκάλεσαν αντιδράσεις και έγιναν μεγάλες απεργίες και πορείες στις 5 και 11 Μαρτίου.

4.4 Το μνημόνιο

Η Ελλάδα δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στις διεθνείς αγορές παρά την λήψη των μέτρων, με αποτέλεσμα ενάμιση μήνα μετά να προσφύγει στην βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού το μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου από τον πρωθυπουργό. Η Ελλάδα προχώρησε σε υπογραφή μνημονίου με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Ευρωπαϊκή Ένωση, για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης.

Τα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου και προέβλεπαν:

- Αντικατάσταση του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 Ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρης κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές.
- Αντικατάσταση 13^{ης} και 14^{ης} σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.
- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8 τοις εκατό (8%) στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3 τοις εκατό (3%) στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21 τοις εκατό (21%) σε 23 τοις εκατό (23%), του μεσαίου από 10 τοις εκατό (10%) σε 11 τοις εκατό (11%), από 1^η Ιανουαρίου του 2010 και από 11 τοις εκατό (11%) σε 13 τοις εκατό (13%), από 1^η Ιανουαρίου 2011 και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5 τοις εκατό (6,5%), από 1^η Ιανουαρίου 2011.
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10 τοις εκατό (10%).
- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων.
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10 τοις εκατό (10%) στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επίσης, το νομοσχέδιο προέβλεπε αλλαγές στα εργασιακά με αύξηση του ορίου απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού.
- Επιπλέον, στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στον δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια έως το τέλος του 2013 με έναρξη το 2011.

Την ανακοίνωση των μέτρων αυτών ακολούθησε πανελλαδική απεργία και ογκωδέστατη διαδήλωση στις 5 Μαΐου, στην οποία υπήρξε άγρια καταστολή από τις δυνάμεις τάξης και σημειώθηκαν σοβαρότατα επεισόδια.

Η μεγάλη διαδήλωση σκιάστηκε από τον θάνατο τριών ανθρώπων (ανάμεσά τους μία έγκυος εργαζόμενη) από πυρκαγιά που ξέσπασε στην τράπεζα Μαρφίν επί της

Σταδίου. Το μνημόνιο υπερψηφίστηκε επί της αρχής από τη βουλή την επόμενη μέρα, στις 6 Μαΐου.

4.5 Η πορεία μετά την ψήφιση των μέτρων της λιτότητας

Στο επόμενο διάστημα που ακολούθησε την ψήφιση του τρίτου πακέτου μέτρων και της μεγάλης απεργίας της 5ης Μαΐου δεν υπήρξαν κάποιες άλλες σημαντικές συλλογικές αντιδράσεις. Η κυβέρνηση προανήγγειλε μέτρα που προκάλεσαν τις αντιδράσεις επαγγελματιών κλάδων, κατά τη διάρκεια του Καλοκαιριού και του Φθινοπώρου. Σημαντικότερες περιπτώσεις ήταν οι αντιδράσεις των ιδιοκτητών φορτηγών για το άνοιγμα του επαγγέλματός τους, των ναυτεργατών για την κατάργηση του καμποτάζ, των υπαλλήλων των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, για περικοπές στους μισθούς τους και των υπαλλήλων αρχαιολογικών χώρων για περικοπές θέσεων εργασίας.

Από το καλοκαίρι κιάλας άρχισαν να φαίνονται οι συνέπειες των μέτρων. Η ανεργία και ο πληθωρισμός άρχισαν να εκτινάσσονται ενώ οι μικροεπιχειρηματίες έβλεπαν τον τζίρο τους συνεχώς να μειώνεται με αποτέλεσμα να οδηγούνται όλο και περισσότερες στο κλείσιμο, γεγονός που περιγραφόταν ως κύμα λουκέτων. Στις 9 Δεκεμβρίου 2010 η κυβέρνηση κατέθεσε στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για τα εργασιακά και τις ΔΕΚΟ. Το νομοσχέδιο περιλάμβανε ρυθμίσεις για υπερίσχυση των επιχειρησιακών συμβάσεων έναντι των κλαδικών, με μόνο περιορισμό το ύψος του βασικού μισθού της εθνικής συλλογικής σύμβασης. Θεσπίστηκε η δοκιμαστική περίοδος εργασίας με διάρκεια 12 μηνών, στο διάστημα των οποίων η σύμβαση μπορεί να καταγγελθεί χωρίς προειδοποίηση και χωρίς αποζημίωση απόλυσης. Επίσης το νομοσχέδιο έθετε πλαφόν τα 4.000 Ευρώ, στις μικτές αποδοχές των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ και μείωση 10 τοις εκατό (10%) σε αμοιβές που ξεπερνούν τα 1.800 ευρώ. Το πολυνομοσχέδιο υπερψηφίστηκε στις 15 Δεκεμβρίου από τους βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος. Το 2010 έκλεισε με το χρέος να αγγίζει το 142,8 τοις εκατό (142,8%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και το έλλειμμα στο 10,5 τοις εκατό (10,5%). Παράλληλα η οικονομία συρρικνώθηκε στο 4,5 τοις εκατό (4,5%).

Το 2011 η δυσαρέσκεια στην κοινωνία από την μεγάλη οικονομική ύφεση ήταν έντονη και άρχισε να εκφράζεται με αποδοκimasίες πολιτικών που

εμφανίζονταν σε δημόσιους χώρους, ακόμα και στο εξωτερικό. Στο διάστημα αυτό άρχισαν να ενισχύονται κινήματα πολιτών που δεν συνδέονταν με πολιτικά κόμματα όπως το κίνημα «δεν πληρώνω» που έκανε έντονη την παρουσία του, με τα μέλη του να αρνούνται να πληρώσουν στα διόδια το υψηλό αντίτιμο.

Οι κάτοικοι της Κερατέας, στην Αττική έκαναν πολύμηνο αγώνα αντιδρώντας στη δημιουργία χωματερής στην περιοχή τους, μαχόμενοι για διάστημα 4 μηνών με τα ΜΑΤ. Η πραγματική οικονομία εξακολούθησε να επιδεινώνεται με συνέχιση του αποκαλούμενου κύματος λουκέτων στην αγορά και την ανεργία να συνεχίζει να καλπάζει φτάνοντας τον Μάρτιο σε ποσοστό 16,2 τοις εκατό (16,2%). Τον Μάιο η συνεχιζόμενη δυσαρέσκεια άρχισε να εκφράζεται με ένα νέο κίνημα διαμαρτυρίας που διοργανώθηκε μέσα από σελίδες κοινωνικής δικτύωσης και ονομάστηκε «κίνημα των αγανακτισμένων». Επηρεάστηκε από το αντίστοιχο κίνημα που είχε ξεκινήσει λίγο καιρό πριν στην Ισπανία. Οι συμμετέχοντες ήταν ανεξάρτητοι πολίτες χωρίς κομματική ιδιότητα, που επιθυμούσαν την ύπαρξη κάποιου είδους δράσης, ενάντια στην συνεχιζόμενη επιδείνωση της ποιότητας ζωής. Οι πολίτες που συμμετείχαν διοργάνωναν ογκώδεις διαδηλώσεις σχεδόν καθημερινά στις πλατείες των μεγαλύτερων πόλεων της Ελλάδας. Στα μέσα Ιουνίου ήρθαν στο φως στοιχεία που έδειχναν μεγάλη απόκλιση της ελληνικής οικονομίας από τους στόχους και σημαντική υστέρηση εσόδων. Στις 15 Ιουνίου ξεκίνησε η συζήτηση στη βουλή για το Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα. Στο εξωτερικό της βουλής υπήρξαν ογκώδεις διαδηλώσεις από το κίνημα των αγανακτισμένων και συνδικάτα που παρέμειναν μέχρι τις βραδινές ώρες. Στις 29 Ιουνίου έγινε η ψηφοφορία στη βουλή για το μεσοπρόθεσμο, ενώ έξω από τη βουλή υπήρχαν ογκώδεις συγκεντρώσεις πολιτών και συνδικάτων. Στο κέντρο της Αθήνας υπήρχε μία πρωτοφανής συγκέντρωση αστυνομικών δυνάμεων. Δρόμοι είχαν αποκλειστεί ενώ μπροστά στη βουλή είχε στηθεί ένας μεταλλικός φράκτης για να εμποδίζει την διέλευση προς το χώρο αυτό. Η κατάσταση αυτή οδήγησε σε ξέσπασμα σοβαρών επεισοδίων με συγκρούσεις διαδηλωτών και δυνάμεων των ΜΑΤ που εφάρμοσαν άγρια καταστολή. Το μνημόνιο τελικά ψηφίστηκε από 155 βουλευτές.¹⁹

¹⁹ <http://el.wikipedia.org>, [πρόσβαση 5/11/2012]

4.6 Τα αίτια της Ελληνικής οικονομικής κρίσης

Όπως έχει προαναφερθεί, από τα τέλη του 2008 η Ελλάδα βρίσκεται σε κατάσταση οικονομικής ύφεσης, στην οποία ύφεση έχουν συντελέσει πλήθος παραγόντων. Ενώ πλέον η κρίση αυτή θεωρείται διεθνής, είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι η κάθε χώρα έρχεται σε οικονομική ύφεση για διαφορετικούς λόγους, ενώ αντιμετωπίζεται και με διαφορετικούς τρόπους.

Συγκεκριμένα, όσο αφορά στην οικονομική κρίση της Ελλάδας, τα αίτια που την οδήγησαν σε αυτήν την κατάσταση πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν και αφετέρου στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με εντονότερο και οξύτερο τρόπο.

Αναλυτικότερα, τα αίτια της οικονομικής ύφεσης της Ελλάδας αποδίδονται στην κακή διαχείριση των εκάστοτε Ελληνικών Κυβερνήσεων, στις δυσανάλογες διακυμάνσεις των χρηματοπιστωτικών αγορών και των οργανισμών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας, καθώς και στην καθυστερημένη αντίδραση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και των κυβερνήσεων της Ευρωζώνης.

Αρχικά, οι Ελληνικές Κυβερνήσεις έχουν την περισσότερη ευθύνη για την οικονομική ύφεση της χώρας, καθώς -όπως αποδείχτηκε- βάδιζαν πάνω σε ένα αδύναμο πολιτικό σύστημα, που στις περισσότερες των περιπτώσεων διαχειρίζονταν με λάθος τρόπο την εγχώρια οικονομία. Παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι, ανέβασαν το δημόσιο χρέος σε ποσοστό πολύ μεγαλύτερο από αυτό του κοινού χρέους, το οποίο ήταν ήδη πάνω από το 100% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Έτσι, η Ελλάδα βρέθηκε με πρόβλημα ρευστότητας, για το οποίο έπρεπε -βάσει της τότε Κυβέρνησης- να δανειστεί η Ελλάδα το ποσό των 110 δισεκατομμυρίων ευρώ από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, με σκοπό αργά αλλά σταθερά να βρεθεί λύση στο πρόβλημα ρευστότητας.

Δεύτερος σημαντικός παράγοντας για την όξυνση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης είναι οι χρηματοπιστωτικές αγορές και κυρίως οι Οργανισμοί Πιστοληπτικής Ικανότητας. Οι τελευταίοι είναι οργανισμοί/εταιρίες, οι οποίες έχουν σκοπό να αξιολογούν αν μία χώρα που βρίσκεται σε δεινή οικονομική κατάσταση, μπορεί να παρέχει αξιοπιστία σε πιθανούς ξένους επενδυτές σε αυτήν. Ωστόσο, με το να

υποβαθμίζουν αυτοί οι Οργανισμοί την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας, έφεραν την χώρα στο σημείο να μην έχει προτάσεις για νέες επενδύσεις, και κατ' επέκταση να παραμένει ή να αυξάνεται το πρόβλημα ρευστότητας που ήδη αντιμετωπίζει.

Τέλος, επίσης σημαντικός παράγοντας για την δύσκολη οικονομική κατάσταση της χώρας είναι και η μη προτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης να στηρίζει την Ελλάδα, ώστε -όσο πιο αναίμακτα γίνεται- να εξέλθει από την ύφεση. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Ένωση γνωρίζοντας το βαθμό οικονομικής δυσχέρειας που θα αντιμετωπίσει μία χώρα-μέλος της Ε.Ε. βγαίνοντας από αυτήν, προσπάθησε να "βοηθήσει" μεν την Ελλάδα δανείζοντας μεγάλα χρηματικά ποσά, ωστόσο δε, η χώρα οφείλει να επιστρέψει αυτά τα ποσά με πολύ υψηλό επιτόκιο. Πράγμα που στην ουσία, όχι μόνο δεν βοηθάει την χώρα να επιβιώσει, αλλά ίσως -σε κάποιες περιπτώσεις- την επιβαρύνει ακόμη παραπάνω, αφού χρειάζεται να ληφθούν πολύ "σκληρά" μέτρα για τους πολίτες τους, ώστε αυτή να έχει όσο το δυνατόν περισσότερα έσοδα για να συμπληρώνει τις δόσεις του δανείου.

Ωστόσο, οι παράγοντες που κατέστησαν την χώρα στην οικονομική ύφεση, μπορεί να διαχωριστούν α)σε ενδογενείς, δηλαδή σε αυτούς που έχουν να κάνουν με την δομή της ελληνικής οικονομίας, τις μακροοικονομικές ανισορροπίες και το πρόβλημα της αξιοπιστίας της μακροοικονομικής πολιτικής, και β)σε εξωγενείς, δηλαδή αυτούς που σχετίζονται με τις επιπτώσεις της πρόσφατης χρηματοοικονομικής αναταραχής και τον χρόνο της απάντησης από την Ευρώπη στην ελληνική δημοσιονομική κρίση.

4.6.1 Τα ενδογενή αίτια της Ελληνικής κρίσης χρέους

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η λειτουργία με συνέπεια τη διεύρυνση των δημόσιων ελλειμμάτων σε συνδυασμό με τη μείωση της εξωτερικής ανταγωνιστικότητας διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο για την επιδείνωση της δημοσιονομικής πολιτικής της ελληνικής οικονομίας. Ο οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα στατιστικά στοιχεία (Eurostat), είχε πρόσφατα αναθεωρήσει προς τα πάνω το έλλειμμα του ελληνικού προϋπολογισμού παρόλα αυτά το έλλειμμα του προϋπολογισμού μειώθηκε σε 12,4 δισεκατομμύρια ευρώ, από 18,7 δισεκατομμύρια ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2011. Η αύξηση των δημοσίων δαπανών κατά τα

τελευταία χρόνια οδήγησε σε δραματική αύξηση και συσσώρευση του δημόσιου χρέους. Το επίπεδο του δημόσιου χρέους την 31.12.2011 ανερχόταν σε 367,98 δισεκατομμύρια ευρώ. Ο λόγος του χρέους προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν θα συνεχίσει να αυξάνει τα επόμενα χρόνια, λόγω των 110 δισεκατομμυρίων ευρώ, το πακέτο διάσωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατά πάσα πιθανότητα να ανέβει κοντά στο 150 τοις εκατό (150%) έως το 2020.²⁰

Ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ ήταν σταθερός μέχρι το 1989 και σε πολύ χαμηλά επίπεδα, περίπου 25 τοις εκατό (25%). Η σοσιαλιστική κυβέρνηση που ανέλαβε τη διοίκηση της χώρας εφάρμοσε ένα πρόγραμμα οικονομικής πολιτικής που βασίστηκε κυρίως στην συμπλήρωση του εισοδήματος, του μέσου όρου του Ελληνικού νοικοκυριού μέσω του εκτεταμένου δανεισμού από τις αγορές. Ο δανεισμός αυτός είχε εκσυγχρονιστεί πλήρως με τα υψηλότερα επίπεδα κατανάλωσης, σε μια προσπάθεια να αυξηθεί το επίπεδο διαβίωσης των νοικοκυριών. Η διαδικασία αυτή ενισχύθηκε και από τις εισερχόμενες ροές κεφαλαίων από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με τη μορφή των γεωργικών επιδοτήσεων και της χρηματοδότησης της υποδομής μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των πολιτικών συνοχής και της σύγκλισης. Ειδικότερα για την Ελλάδα, βρήκαν ότι υπάρχει μια σταθερή επιδείνωση των μακροοικονομικών στοιχείων της από το 2001.

Σε μια σχετική μελέτη, ο Στέλιος Μακρυδάκης, ο Ηλίας Τζαβαλής, και ο Αθανάσιος Μπαλφούσσιας (1999) έχουν δείξει με τη χρησιμοποίηση των δεδομένων για την περίοδο 1958-1995 ότι η Ελληνική κυβέρνηση απέτυχε να ικανοποιήσει διαχρονικά το προϋπολογισμό του κράτους. Το δημόσιο χρέος κατέληξε να μην είναι βιώσιμο σε μακροπρόθεσμη βάση. Υποστηρίζουν ότι η πηγή της μη βιωσιμότητας οφειλόταν σε μια αιτιοκρατική δημοσιονομική πολιτική αλλαγής καθεστώτος, η οποία εκτιμάται ότι συνέβη γύρω στο 1979. Ισχυρίζονται επίσης ότι το πρόβλημα της βιωσιμότητας του χρέους οφείλεται σε ενδογενείς παράγοντες και ως εκ τούτου, πρέπει να ληφθούν μέτρα για την αποφυγή μιας ενδεχόμενης πτώχευσης. Η Ελλάδα βιώνει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, σε σχέση με τα συνεχή ψευδή δημοσιονομικά στοιχεία που παρουσιάζει η κυβέρνηση της. Στα μέσα του Οκτώβρη το 2009, η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι, το δημοσιονομικό έλλειμμα για το 2009 εκτιμάται ότι θα

²⁰ <http://www.doiserbia.nb.rs>, [πρόσβαση 8/11/2012]

είναι 12,7 τοις εκατό (12,7%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, ενώ η προηγούμενη κυβέρνηση είχε ισχυριστεί το Σεπτέμβριο του 2009 ότι το έλλειμμα δεν θα είναι μεγαλύτερο από 6,5 τοις εκατό (6,5%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Με αυτό τον τρόπο υπονόμωσαν την αξιοπιστία της κυβέρνησης στην Ελλάδα. Η μείωση της ανταγωνιστικότητας από την είσοδο στην Οικονομική Νομισματική Ένωση οδήγησε στο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Η έλλειψη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στο σπίτι για την ευελιξία στην αγορά εργασίας, την κοινωνική ασφάλιση και τον ανταγωνισμό στην αγορά, υποχρέωνε την Ελλάδα να εκδώσει νέα ομόλογα σε σύντομες περιόδους λήξης και σε υψηλότερα επιτόκια σε σχέση με τις άλλες χώρες της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης.²¹

Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας αντικατοπτρίζεται τόσο στο τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών όσο και στον υψηλότερο ελληνικό πληθωρισμό σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Η Ελλάδα αγοράζει πολύ περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες απ' ό,τι πουλάει στους ξένους. Η ελληνική οικονομία δεν έχει τη δυνατότητα να παράγει ανταγωνιστικά αγαθά και υπηρεσίες. Ως αποτέλεσμα, το εξωτερικό χρέος της χώρας να είχε αυξηθεί από 94 τοις εκατό (94%) του ΑΕΠ στο τέλος του 2003, σε 187,1 τοις εκατό (187,1%) στο τρίτο τρίμηνο του 2010. Το υψηλό αυτό εξωτερικό χρέος συνεπάγεται ότι το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών επιβαρύνεται από την εκροή τόκων στο εξωτερικό. Η ικανότητα της ελληνικής κυβέρνησης για την αναδιάρθρωση του χρέους της έχει αμφισβητηθεί από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές λόγω της μεγάλης πιθανότητας για χρεοκοπία. Ένας σημαντικός παράγοντας που συμβάλλει σε αυτή την αντίληψη είναι το προφίλ ωρίμανσης του ελληνικού δημόσιου χρέους. Οι πληρωμές για τα ελληνικά ομόλογα που έχουν εκδοθεί στο παρελθόν συγκεντρώνεται στην περίοδο 2010-2019, η οποία επηρεάζεται από την πιθανότητα χρεοκοπίας σε αυτά τα χρόνια. Ως αποτέλεσμα, οι επενδυτές απαιτούν όλο και υψηλότερα επιτόκια, προκειμένου να δώσουν νέα χρήματα στην Ελλάδα και αυτό αντικατοπτρίζεται στα ελληνικά spreads. Τα spreads των ελληνικών ομολόγων εκτιναχτήκαν από τις αρχές Νοεμβρίου του 2009 όταν τα μέλη της Ευρωζώνης συμφώνησαν να παράσχουν οικονομική βοήθεια, αν χρειαστεί, προς την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, την άνοιξη του 2008, η εξάπλωση των δεκαετή ομολόγων της ελληνικής

²¹ <http://www.doiserbia.nb.rs>, πρόσβαση [8/11/2012]

κυβέρνησης έναντι του γερμανικού ομολόγου κυμαινόταν 25 έως 65 μονάδες βάσης. Στη συνέχεια μετά την πιστωτική κρίση, η ελληνική διασπορά έφθασε τις 285 μονάδες βάσης το Μάρτιο του 2009. Υπήρχε τότε μια πτώση στο ελληνικό spread φτάνοντας 121 μονάδες βάσης τον Αύγουστο του 2009. Μετά τις γενικές εκλογές τον Οκτώβριο του 2009 μια δραματική αύξηση των spreads καταγράφηκε όταν ήταν προφανές ότι το δημόσιο χρέος δεν ήταν βιώσιμο. Τα spreads συνέχισαν να αυξάνονται και έφτασαν τις 586 μονάδες βάσης. Στη συνέχεια, τα spreads βρίσκονται λίγο υψηλότερα από 900 μονάδες βάσης και αρχίζουν οι φόβοι για ντόμινο στην Ευρωζώνη και οι ανησυχίες σχετικά με την ελληνική ικανότητα της κυβέρνησης και την προθυμία να εφαρμόσει πλήρως το πρόγραμμα λιτότητας.

Η πιστοληπτική και οικονομική ικανότητα της Ελλάδας πρόσφατα υποβαθμίστηκε, λόγω του υψηλού δημοσιονομικού ελλείμματος και την αντίληψη από τις αγορές ότι το επίπεδο του δημόσιου χρέους δεν είναι βιώσιμο.²²

4.6.2 Τα εξωγενή αίτια της Ελληνικής κρίσης χρέους

Οι κυβερνήσεις της Ευρωζώνης απέτυχαν να δώσουν ένα σαφές μήνυμα που να δείχνει την προθυμία τους για να υποστηρίξουν την Ελλάδα, ενώ η ελληνική δημοσιονομική κρίση κλιμακώνεται. Κάποιες ερωτήσεις όπως: «είναι παράνομη η διάσωση της Ελλάδας;» τέθηκαν, κυρίως από τη Γερμανία. Ωστόσο, δεν υπάρχει στη Συνθήκη του Μάαστριχτ κάποιο άρθρο που να εμποδίζει ένα κράτος μέλος ή όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να παράσχουν βοήθεια σε μια χώρα που βρίσκεται σε κάποια δυσκολία. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 100, παράγραφος 2 της Συνθήκης του Μάαστριχτ αναφέρει ότι «όταν ένα κράτος μέλος αντιμετωπίζει δυσκολίες ή διατρέχει μεγάλο κίνδυνο, ο οποίος οφείλεται σε φυσικές καταστροφές ή έκτακτες περιστάσεις που ξεφεύγουν από τον έλεγχο του, το Συμβούλιο αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία μετά από πρόταση της Επιτροπής, μπορεί να χορηγήσει υπό ορισμένους όρους, κοινοτική χρηματοδοτική συνδρομή για το κράτος μέλος». Λόγω αυτών των διαφωνιών που υπήρχαν μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμφωνήθηκε μία σιωπηρή εγγύηση για το ελληνικό χρέος από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενώ οι φορείς της Ευρωζώνης συζητούσαν αν είναι παράνομη η

²² <http://www.doiserbia.nb.rs>, πρόσβαση [8/11/2012]

διάσωση της Ελλάδας, την ίδια στιγμή διατυπώνονταν ορισμένες ασάφειες σχετικά με τις εξασφαλίσεις προς την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είχε το δίλημμα να δεχθεί ή να αρνηθεί την υποβάθμιση των ομόλογων του Ελληνικού Δημοσίου ως ενέχυρο στην παροχή ρευστότητας που χρειαζόταν η χώρα.

Ένας άλλος εξωγενής παράγοντας που συνέβαλε στην αστάθεια της ελληνικής οικονομίας ήταν η έλλειψη αλληλεγγύης των κεφαλαίων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια νομισματική ένωση, η οποία δεν έχει ένα ομοσπονδιακό προϋπολογισμό. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει μια κοινή νομισματική πολιτική, η οποία καθορίζεται σε ένα υπερεθνικό επίπεδο. Έχει όμως και την οικονομική πολιτική (δημοσιονομική πολιτική, μισθολογικές πολιτικές, κοινωνικές πολιτικές, πιστωτικοί κανονισμοί), η οποία εξακολουθεί να είναι στα χέρια των εθνικών φορέων χάραξης πολιτικής. Όταν μια κρίση εμφανίζεται στην περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν υπάρχει κανένας μηχανισμός προσαρμογής, ο οποίος να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει μια τέτοια κρίση σε υπερεθνικό επίπεδο. Η έλλειψη ευρωπαϊκής αλληλεγγύης αναγκαία έχει αντίκτυπο στην εξάπλωση των ελληνικών spreads στο γερμανικό Bund.²³

Τελικά, οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν στις 25 Μαρτίου του 2010 να δώσουν ένα τριετές πακέτο διάσωσης ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ, το οποίο αποτελείται από 80 δισεκατομμύρια ευρώ, τα οποία προέρχονται από την Οικονομική Νομισματική Ένωση και 30 δισεκατομμύρια ευρώ, τα οποία προέρχονται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Ο Πρόεδρος Jean Claude Trichet ανακοίνωσε ότι, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα συνεχίσει να αποδέχεται το ελληνικό δημόσιο χρέος ως ενέχυρο, ανεξάρτητα από τις αξιολογήσεις από τους οργανισμούς αξιολόγησης. Τέλος, η Ελλάδα και οι Ελληνικοί εμπορικοί εταίροι στην Βαλκανική χερσόνησο δέχτηκαν πλήγμα από την παγκόσμια κρίση, η οποία ξεκίνησε το 2007 από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Παρόλα αυτά, η ύφεση έχει χτυπήσει την Ελλάδα κάπως λιγότερο άσχημα από ότι άλλες χώρες της Ευρωζώνης επειδή έχει ένα σχετικά μικρό τομέα μεταποίησης και ένα μικρό κομμάτι της παραοικονομίας, το οποίο εκτιμάται περίπου στο 25 τοις εκατό (25%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.²⁴

²³ <http://www.doiserbia.nb.rs>, πρόσβαση [8/11/2012]

²⁴ <http://www.doiserbia.nb.rs>, πρόσβαση [8/11/2012]

4.7 Οι ανισοροπίες της Ελληνικής Κρίσης

Οι μακροοικονομικές ανισοροπίες της Ελληνικής Οικονομίας αποτυπώνονται στη συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης και στα διατηρούμενα και συνεχώς διογκούμενα Ελλείμματα του Δημοσίου και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, στο ύψος του Δημοσίου Χρέους, τα οποία έχουν παρεκκλίνει σε επίπεδα εκτός ελέγχου, γεγονός που καθιστούν την οικονομία, ακόμη πιο ευάλωτη και σαθρή στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης, λειτουργούν αποσταθεροποιητικά και περιορίζουν τα αποθέματα ανάπτυξης της χώρας. Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας είναι αδύναμη καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι που πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Ακόμη, οι Τράπεζες το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, οι οποίες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με την επέκτασή τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, είναι εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση αυτή πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές. Η κρίση στην Ελλάδα αποτυπώνεται ενδεικτικά:

- Στο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας, με τη συνεχή και επιταχυνόμενη επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντίστοιχα, οι προβλέψεις για το ρυθμό ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπεται να είναι ακόμη χαμηλότερος, και μόλις το 2013 αφήνει να διαφανεί ότι αναμένεται ανάκαμψη, γεγονός που επιδρά αρνητικά, ως εξωτερικός παράγοντας, στο ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.
- Υπάρχουν διάφοροι διεθνείς οργανισμοί που κάθε έτος δημοσιεύουν εκθέσεις ανταγωνιστικότητας των κρατών, με πιο χαρακτηριστικούς τα Ηνωμένα Έθνη και την Παγκόσμια Τράπεζα. Σύμφωνα λοιπόν με την σχετική έκθεση των Ηνωμένων Εθνών (UNCTAD- World Investment Report 2008) η Ελλάδα κατατάσσεται στην 126^η θέση το 2007 (από την 119^η το 2006). Η πτώση αυτή οφείλεται κυρίως στη διακύμανση των εισροών.

Στις εκθέσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας (UNCTAD) οι διακυμάνσεις από έτος σε έτος είναι ένα συνηθισμένο φαινόμενο, και χαρακτηριστικά αναφέρεται η περίπτωση του Λουξεμβούργου, το οποίο ενώ το έτος 2006 κατείχε την 1^η θέση στην τωρινή έκθεση καταλαμβάνει την 138^η θέση! Επιπλέον, δε θα πρέπει να παραγνωρίζεται η δυσκολότερη θέση άλλων αναπτυγμένων χωρών, όπως της Αυστραλίας (131^η θέση), της Ιρλανδίας (137^η θέση) και της Ιαπωνίας (135^η θέση). Από την άλλη μεριά, στην έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας για το 2009, η Ελλάδα βελτιώνει τη θέση της στη συνολική διεθνή κατάταξη ανταγωνιστικότητας κατά 10 θέσεις καταλαμβάνοντας την 96^η θέση μεταξύ 181 κρατών, από την 106^η θέση που κατελάμβανε το προηγούμενο έτος σε σύνολο 178 κρατών. Σύμφωνα με αυτή την έκθεση λοιπόν, η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των 6 χωρών μελών του Οικονομικού Οργανισμού Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), που προχώρησαν σε θετικές μεταρρυθμίσεις για να βελτιώσουν το επιχειρηματικό τους περιβάλλον κατά την προηγούμενη χρονιά. Ειδικότερα, στην έκθεση καταγράφονται σημαντικές μεταρρυθμίσεις που αφορούν στη σύσταση εταιρειών, την προστασία των επενδυτών, την πληρωμή των φόρων και τα μέτρα εκσυγχρονισμού του πτωχευτικού δικαίου.

- Στην αύξηση των τιμών και της ακρίβειας, η οποία έχει οδηγήσει ακόμη περισσότερα νοικοκυριά κάτω από τα όρια της φτώχειας. Ο πληθωρισμός για τα φτωχά νοικοκυριά είναι μεγαλύτερος από τα επίσημα στοιχεία, ενώ η πραγματική αμοιβή των εργαζομένων αυξήθηκε κατά μέσο ετήσιο όρο 2 τοις εκατό (2%) την τελευταία περίοδο με αποτέλεσμα το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα να περιοριστεί ακόμη περισσότερο.
- Η υπερχρέωση των νοικοκυριών και ιδιαίτερα των ασθενέστερων εισοδηματικών ομάδων επιδεινώνεται. Σήμερα στη Ελλάδα το ποσοστό των νοικοκυριών που έχουν κάποιο δάνειο ανέρχεται στο 60 τοις εκατό (60%), ενώ τα συνολικά δάνεια επιχειρήσεων και νοικοκυριών αποτελούν το 91 τοις εκατό (91%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.
- Η ανεργία και μάλιστα η πραγματική ανεργία αυξάνεται ιδιαίτερα τον τελευταίο χρόνο, Η ανεργία από 7,8 τοις εκατό (7,8%) που ανερχόταν το 2008, στην αρχή της οικονομικής κρίσης έχει εκτιναχθεί σε ποσοστό 19,7 τοις εκατό (19,7%) το 2012.

Πινάκας 2

Το ποσοστό της ανεργίας από το 1998-2012

Έτος	Ανεργία
1998	11,2%
1999	12%
2000	11,3%
2001	10,4%
2002	9%
2003	9,4%
2004	10,2%
2005	9,5%
2006	8,6%
2007	8%
2008	7,8%
2009	9,6%
2010	13,5%
2011	17,7%
2012	19,7%

Πηγή: «Π», <http://www.3comma14.gr>

- Η συνεχής και άνιση φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων των εργαζομένων και συνταξιούχων είναι το βασικό χαρακτηριστικό του φορολογικού συστήματος, το οποίο παραμένει άδικο, γραφειοκρατικό και αναποτελεσματικό. Η σχέση άμεσων και έμμεσων φόρων χειροτερεύει από χρόνο σε χρόνο.

Παρά τη μείωση των Δημοσίων επενδύσεων υπάρχει ακόμα δημοσιονομική εκτροπή, με το Έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού να αυξάνει συνεχώς. Το Χρέος της Γενικής Κυβέρνησης αυξάνεται σταθερά τα τελευταία χρόνια, αυτό εξηγείται αν κατανοηθούν οι υψηλές δανειακές ανάγκες για το τρέχον έτος και το κόστος δανεισμού του κράτους από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές με την αύξηση των περιθωρίων των επιτοκίων για την Ελλάδα συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα ελλείμματα, το δημόσιο χρέος, ή άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών του παραγόμενου πλούτου και τα άλλα δομικά προβλήματα της χώρας δεν είναι μονοσήμαντα αίτια της κρίσης αλλά η συνέπεια χρόνιων διαρθρωτικών αδυναμιών και πολιτικών που εφαρμόστηκαν, τα οποία στη συνέχεια ως δευτερογενή αίτια αναπαράγουν και ανατροφοδοτούν την κρίση της οικονομίας. Έτσι, βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης είναι η ανατροφοδότηση της που δημιουργεί νέα προβλήματα και ανισότητες, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Σε ότι αφορά τη διεθνή κρίση, αυτή δεν οφείλεται σε συμπτωματικούς λόγους. Είναι μια κρίση περισσότερο συστημική παρά κυκλική κρίση, που θίγει τα όρια του προτύπου παραγωγής και διανομής του πλούτου και γενικότερα το σύστημα αξιών. Αμφισβητείται η δομή και οι λειτουργίες των επιμέρους συστημάτων και αγορών. Η κρίση δηλαδή παράχθηκε από το ίδιο το σύστημα, είναι το αποκορύφωμα της τριακονταετούς κυριαρχίας σε παγκόσμιο επίπεδο μιας οικονομικής θεώρησης και πολιτικής που βασίζεται στις πλήρως απελευθερωμένες και αυτορυθμιζόμενες αγορές με τη σταδιακή απομάκρυνση του κοινωνικού κράτους και των πολιτών από τις οικονομικές λειτουργίες. Στη λογική ότι η κυβερνητική δραστηριότητα πρέπει να περιοριστεί και να αντικατασταθεί από τις δυνάμεις της αγοράς που ξέρουν να αυτορυθμίζονται ώστε να δημιουργείται το καλύτερο αποτέλεσμα. Ο ισχυρισμός της «λαιμαργίας» ως αίτιο της κρίσης δεν αρκεί. Είναι ηθικολογία. Γιατί όταν οι δυνάμεις της αγοράς λειτουργούν ανεξέλεγκτα, χωρίς αποτελεσματική ρύθμιση και εποπτεία δύνεται η δυνατότητα μεγαλύτερης ανάπτυξης στα μεγάλα συμφέροντα, δημιουργώντας ανισότητες και αντί να σκορπούν τους κινδύνους τους αυξάνουν. Οι ακολουθούμενες πολιτικές οδήγησαν στην οικονομική κρίση και για αυτό και πάνω από όλα η κρίση είναι πολιτική.

4.8 Οι ασυμμετρίες της Ελληνικής Κρίσης

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, η παγκόσμια οικονομία αναμένεται να αυξηθεί. Ωστόσο, η βελτίωση των προοπτικών για την παγκόσμια οικονομία κρύβει ασυμμετρίες στην οικονομική ανάκαμψη των επιμέρους χωρών και περιοχών. Οι ασυμμετρίες δείχνουν ότι η παγκόσμια οικονομία στο σύνολό της δεν έχει ακόμη χαράξει μία βιώσιμη πορεία της οικονομικής ανάκαμψης. Μία ασθενέστερη προοπτική για την ανάκαμψη των οικονομιών οφείλεται

στην αδύναμη εγχώρια ιδιωτική ζήτηση, το υψηλό ποσοστό ανεργίας και τον ευπαθή τραπεζικό τομέα. Αντίθετα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προβλέπει ιδιωτική ενίσχυση της ζήτησης σε πολλές χώρες. Η ασύμμετρη φύση της ανάκαμψης παρουσιάζει σοβαρές προκλήσεις για τη βιωσιμότητα και την ανθρωπότητα της παγκόσμιας διαδικασίας ανάκτησης. Η δημοσιονομική εξυγίανση είναι επειγόντως απαραίτητη. Πρέπει να επιτευχθεί μια λεπτή ισορροπία, η οποία είναι πολύ εύθραυστη. Αυτό προϋποθέτει μία δημοσιονομική ώθηση που χρειάζεται ως ζωτικής σημασίας «μαξιλάρι», και μείωση των υπερβολικών δαπανών, οι οποίες μπορούν να απειλήσουν τη δημοσιονομική βιωσιμότητα.

Η πρόσφατη κρίση των ελληνικών δημόσιων οικονομικών και η τοποθέτηση της ανησυχίας για τα δημόσια οικονομικά της χώρας αύξησαν τους φόβους για τη δημιουργία ενός νέου κύματος μετάδοσης των οικονομικών προβλημάτων και τη διεύρυνση της κρίσης χρέους. Μια πρόσφατη μελέτη εφιστά την προσοχή στον κίνδυνο για κλιμάκωση του δημόσιου χρέους σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωζώνης, όπως είναι η Ελλάδα. Επισημαίνεται δε ο κίνδυνος ότι η ταχεία ανάπτυξη θα φέρει μελλοντικές υποχρεώσεις στις κυβερνήσεις, τις οποίες δε θα μπορούν να καλύψουν και αυτό θα αποδειχτεί μη βιώσιμο και μακροπρόθεσμα θα υπονομεύσει την ανάπτυξη και τη νομισματική σταθερότητα της χώρας. Η ένταξη της Ελλάδας στην ευρωζώνη φέρνει πρόσθετες επιπλοκές, συμπεριλαμβανομένων των περιορισμών σχετικά με τη χρήση του νομίσματος ως νομισματικό εργαλείο για την κρίση και την μετάδοση των προβλημάτων από την Ελλάδα στα μέλη της νομισματικής ένωσης. Εκτός από τις επιπτώσεις της για την ανάπτυξη, η εξάπλωση της κρίσης χρέους θα μπορούσε επίσης να επηρεάσει τις χώρες της Ευρωζώνης μέσω άλλων διόδων. Οι δίοδοι περιλαμβάνουν μεταβλητότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών, η οποία έχει συνέπειες για την ανταγωνιστικότητα και την εμπορική αξία των συναλλαγματικών διαθεσίμων, καθώς και αναμενομένη διαταραχή στο παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα και τις χρηματοοικονομικές ροές με πιθανές επιπτώσεις στη χρηματοδότηση του εμπορίου.

Η αυξημένη μεταβλητότητα στις χρηματοπιστωτικές αγορές θα μπορούσε να επηρεάσει επίσης τις πιστωτικές αγορές και την καθυστέρηση λήψης αποφάσεων, η οποία θα είχε αρνητικές συνέπειες για τις επενδύσεις και την ανάπτυξη. Το απόλυτο επίπεδο του δημόσιου χρέους στην Ελλάδα αναμένεται να φθάσει σε ιστορικά επίπεδα

ρεκόρ. Το υψηλό απόλυτο επίπεδο του δημόσιου χρέους, το οποίο συνοδεύεται από την αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, δημιουργεί ανησυχίες σχετικά με την ικανότητα της Ελλάδας να ξεπληρώσει το χρέος της. Αυτή η κατάσταση επιδεινώνεται από το γεγονός ότι η ανεργία παραμένει σε υψηλά επίπεδα και η ανάπτυξη είναι αδύναμη. Τέλος, τα πραγματικά επιτόκια δανεισμού έχουν παραμείνει σε χαμηλά ποσοστά σε κάποιες οικονομίες, ενώ σε άλλες το κόστος δανεισμού έχει αυξηθεί κατακόρυφα. Αυτό το τοξικό μείγμα των υψηλών επιπέδων του χρέους, της δημοσιονομικής μη βιωσιμότητας, ενδεχομένως να κλιμακώσει το κόστος δανεισμού και το κόστος της αναχρηματοδότησης. Το υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα μαζί με το υψηλό επίπεδο χρέους ως προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, έχουν ήδη προκαλέσει μια κρίση στην Ελλάδα. Στα τέλη Απριλίου, όταν ο οίκος Standard & Poors υποβάθμισε το ελληνικό χρέος, δήλωσε ότι: «Μέχρι το 2017 η αξία του ευρώ ως προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν θα επέστρεφε στο επίπεδο του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος του 2008». Ο Paul Krugman επεσήμανε ότι, η Ελλάδα θα είναι σε θέση να αναπτύσσεται παρά τα προβλήματά της. Ο φόβος όμως για την αδυναμία της Ελλάδας να μειώσει το χρέος της, αντανακλάται στην απόδοση του ελληνικού έναντι του γερμανικού δεκαετούς ομολόγου.

Αρχικά, από κάποιους οικονομολόγους ερμηνεύεται ως μια βραχυπρόθεσμη κρίση ρευστότητας αλλά η ελληνική κρίση θεωρείται πλέον ως μια κρίση φερεγγυότητας. Υπάρχουν οικονομολόγοι που πιστεύουν ότι η ενισχυόμενη κρίση στο πλαίσιο του χαμηλού επιπέδου του δημόσιου χρέους σε ορισμένες αγορές θα μπορούσε στην πραγματικότητα να ευνοήσει με κάποια ανάπτυξη των οικονομιών.²⁵

4.9 Οι απάνθρωπες θεσμικές αλλαγές

4.9.1 Γενικά στοιχεία την Ελληνική Οικονομική κρίση

Τα τελευταία δύο χρόνια, η Ελλάδα διανύει την πιο σημαντική κοινωνική, πολιτική και οικονομική κρίση από τη μετάβαση στη δημοκρατία το 1974. Η υπογραφή του Μνημονίου της Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής μεταξύ της Ελληνικής κυβέρνησης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δηλαδή, της Ευρωπαϊκής

²⁵ <http://web.undp.org>, πρόσβαση [10/11/2012]

Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνές Νομισματικού Ταμείου (η λεγόμενη τρόικα), έβαλαν την Ελλάδα σε τροχιά με πρωτοφανή μέτρα λιτότητας, οι συνέπειες των οποίων θα είναι αισθητές για μεγάλο χρονικό διάστημα. Μέσα από το αρχικό Μνημόνιο, οι πιστωτές έχουν ασκήσει πιέσεις για σημαντικές αλλαγές σε δύο τομείς της πολιτικής: το φορολογικό σύστημα και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Ο πρώτος τομέας περιλαμβάνει μια δραστική εξάλειψη του δημοσιονομικού ελλείμματος μέσω περικοπών των δημοσίων δαπανών και την αύξηση των δημοσίων εσόδων. Για την επίτευξη της μείωσης των δαπανών επιβάλλονται περικοπές στις δημόσιες επενδύσεις, στους μισθούς στο δημόσιο τομέα, η μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος, καθώς και ελάττωση του προσωπικού του δημόσιου τομέα. Ενώ η αύξηση των δημοσίων εσόδων επιδιώκεται μέσω της αναδιάρθρωσης του φορολογικού συστήματος και την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, την εξάλειψη της διαφθοράς, καθώς και την ιδιωτικοποίηση ενός μεγάλου τμήματος των επιχειρήσεων του δημόσιου τομέα και των επιχειρήσεων κοινής ωφελείας.

Ο δεύτερος τομέας, από την άλλη πλευρά έχει ως στόχο τη δημιουργία ενός πιο ελκυστικού περιβάλλοντος για επένδυση. Για το σκοπό αυτό, η κυβέρνηση όφειλε να μειώσει το κόστος εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, μέσω μιας διαδικασίας της εσωτερικής υποτίμησης και μέσω αλλαγών στο σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων, το άνοιγμα οποιουδήποτε από τα υπόλοιπα «Κλειστά επαγγέλματα», η απλοποίηση των διαδικασιών για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, καθώς και η εξάλειψη της γραφειοκρατίας.

4.9.2 Οι απάνθρωπες θεσμικές αλλαγές στα εργασιακά

Στην ενότητα αυτή θα παραταθεί μια επιμελημένη ανάλυση και αξιολόγηση των αλλαγών στο θεσμικό πλαίσιο της αγοράς εργασίας, ως αποτέλεσμα των μετέπειτα συμφωνιών. Είναι αποδεδειγμένο ότι το συγκριτικό θεσμικό πλεονέκτημα και οι υψηλές οικονομικές επιδόσεις μιας χώρας εξαρτώνται στη συνολική θεσμική ρύθμιση της και στην προσαρμογή μεταξύ των διαφόρων θεσμικών οργάνων. Είναι επομένως σημαντικό να εξεταστούν οι αναγκαίες αλλαγές στον ελληνικό θεσμικό πλαίσιο. Οι συζητήσεις σχετικά με την ευελιξία και την απελευθέρωση της αγοράς εργασίας δεν είναι νέο κεφάλαιο στην ελληνική πολιτική ατζέντα, αντίθετα από τα μέσα της

δεκαετίας του 1990 και μετά, οι ενώσεις εργοδοτών προέτρεπαν για μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας και για τη μείωση του κόστους εργασίας. Επιπλέον, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές του 2000 χαρακτηρίζονταν από διάφορες κοινωνικές προσπάθειες διαλόγου για την τροποποίηση του υφιστάμενου συστήματος.

Η Τρόικα ήταν αρκετά επίμονη στην ανάγκη να μειωθεί το κόστος εργασίας για την ενίσχυση της απασχόλησης μέσω της αποκέντρωσης των συλλογικών διαπραγματεύσεων, την εισαγωγή της μείωσης των μισθών, την ευελιξία του χρόνου και να επιτευχθεί μεγαλύτερη ευελιξία, για τις απολύσεις και την εισαγωγή των ευέλικτων μορφών απασχόλησης. Το μνημόνιο σκιαγράφησε την έγκριση της ελληνικής κυβέρνησης για την εφαρμογή βασικών αλλαγών στα ανωτέρω θέματα. Στόχος της κυβέρνησης ήταν να καταστήσει τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα πιο ευέλικτους, ώστε να επιτρέψει η συγκράτηση του κόστους για ένα εκτεταμένο χρονικό διάστημα, σύμφωνα με τις μεταρρυθμίσεις που είχε εισάγει πριν από μερικούς μήνες στο δημόσιο τομέα. Η αναμόρφωση των συλλογικών συμβάσεων και η κατάργηση της ασυμμετρίας στη «διαιτησία» ήταν ανάμεσα στην κορυφή των προτεραιοτήτων της, ακολουθούμενη από την εισαγωγή ευέλικτων μισθών για τους νέους εργαζόμενους, τη μεταρρύθμιση της νομοθεσίας για τις ομαδικές απολύσεις και τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που θα διευκολυνθεί η χρήση της μερικής και ευέλικτης απασχόλησης. Παρά τη συμφωνία της κυβέρνησης με τις απαιτήσεις της Τρόικας, το κοινωνικό και πολιτικό κόστος από τα παραπάνω μέτρα δεν επιτρέπουν την πλήρη εφαρμογή τους. Η μείωση του κόστους εργασίας ήταν σχετικά εφικτή στο δημόσιο τομέα (όπου οι μισθοί μονομερώς καθορίζονται από το Υπουργείο Οικονομικών και δεν αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγμάτευσης με τα συνδικάτα) αντίθετα μία ανάλογη παρέμβαση στον ιδιωτικό τομέα, θα αποτελέσει άμεση παρέμβαση στο ίδρυμα ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων.

Παρόλα αυτά, η κυβέρνηση ήταν υποχρεωμένη να κάνει τις απαραίτητες αλλαγές του θεσμικού πλαισίου, επηρεάζοντας έμμεσα τα επίπεδα των μισθών του ιδιωτικού τομέα. Οι θεσμικές αλλαγές στον τομέα των εργασιακών πραγματοποιήθηκαν σε τρεις φάσεις. Κατά την πρώτη φάση, από το Μάιο 2010 έως το Δεκέμβριο του 2010, η κυβέρνηση εισήγαγε αλλαγές στο ατομικό εργατικό δίκαιο και προετοίμασε το

έδαφος για τον επαναπροσδιορισμό των θεσμικών οργάνων των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Η δεύτερη φάση, από το Δεκέμβριο του 2010 έως τον Οκτώβριο του 2011, χαρακτηρίστηκε από την εισαγωγή μιας νέας νομοθεσίας, η οποία βασίστηκε σε θεσμικές προτάσεις που δημιουργήθηκαν στην προηγούμενη φάση. Τέλος, η τρίτη φάση χαρακτηρίζεται από την ψήφιση του Νόμου 4024/2011, η οποία αποκεντρώνει περαιτέρω τις συλλογικές διαπραγματεύσεις και βάζει τις ελληνικές εργασιακές σχέσεις σε μια νέα τροχιά. Το κοινό στοιχείο όλων των φάσεων είναι ότι σταδιακά επιτρέπουν την αποκέντρωση της συλλογικής σύμβασης και αλλάζουν την κατανομή της εξουσίας μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και των παραγόντων. Ο νέος νόμος εισάγει πολλές θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις στο σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων και φαίνεται να έρχεται αντιμέτωπος με σημαντικά σημεία που ορίζονται από την Τρόικα. Πράγματι, η κυβέρνηση αποφάσισε να υιοθετήσει τις συστάσεις της Τρόικας σχετικά με τις Επιχειρησιακές Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας και να της εξαλείψει τελείως.

Η λογική της αποκέντρωσης και της εσωτερικής υποτίμησης που προωθεί η Τρόικα, εκτός από τα θεωρητικά και εμπειρικά προβλήματα, δεν μπορεί να αποφέρει τα αποτελέσματα που αναμένονται από την κυβέρνηση. Δηλαδή την διατήρηση των θέσεων εργασίας μέσω της μείωσης του κόστους εργασίας και τη δημιουργία νέων θέσεων μέσω της ανάπτυξης των επενδύσεων. Ωστόσο, το σημαντικό ερώτημα που τίθεται στο πλαίσιο αυτό είναι κατά πόσο η αποκέντρωση των συλλογικών συμβάσεων θα είναι σε θέση να επιτύχει τους κηρυγμένους στόχους της.²⁶

4.9.3 Οι θεσμικές αλλαγές στο συνταξιοδοτικό και ασφαλιστικό σύστημα

Έξι θεσμικές αλλαγές περιλαμβάνει το ασφαλιστικό σχέδιο νόμου που ψηφίστηκε και το οποίο αποτελεί ουσιαστικά προέκταση του Ν.3029/02 για τη μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης, ανακοίνωσε το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Ειδικότερα, η 1^η θεσμική αλλαγή αφορά το δίκαιο επανακαθορισμό του τρόπου υπολογισμού των συντάξεων στους δικαιούχους διαδοχικής ασφάλισης, η 2^η αφορά την υπαγωγή για πρώτη φορά στον ΟΓΑ του αγροτικού ανθρώπινου δυναμικού της χώρας στο μέλλον και η 3^η αφορά την πλήρη ενσωμάτωση των βασικών κανόνων συνταξιοδότησης που ισχύει για τους μισθωτούς

²⁶ <http://sro.sussex.ac.uk>, πρόσβαση [11/11/2012]

με το Ν.3029/02 και στους αυτοαπασχολούμενους και τους ελεύθερους επαγγελματίες. Επιπλέον η 4^η αλλαγή αφορά την ταυτόχρονη απόδοση της κύριας με την επικουρική σύνταξη και η 5^η τη ριζική αλλαγή του εργασιακού καθεστώτος των Ιατρών του ΙΚΑ – ΕΤΑΜ, με τη μετατροπή του συνόλου των συμβάσεων έργου των 8500 γιατρών του ΙΚΑ, σε συμβάσεις αορίστου χρόνου και τη θεσμοθέτηση των γιατρών πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης και των Οικογενειακών γιατρών. Τέλος, η 6^η θεσμική αλλαγή αφορά τον τρόπο επιλογής των Προέδρων του Διοικητικού Συμβουλίου στα μεγάλα ασφαλιστικά ταμεία με την ουσιαστική είσοδο του ως τώρα δικαιώματος της Κυβέρνησης, δια του Υπουργού Εργασίας να ορίζει αυτούς χωρίς συνεννόηση και χωρίς θεσμοθετημένες διαδικασίες διαλόγου με τους κοινωνικούς εταίρους.

Παρακάτω παρατίθενται ορισμένες από τις θεσμικές αλλαγές που έχει εισάγει το νέο συνταξιοδοτικό-ασφαλιστικό σχέδιο νόμου που συζητήθηκε σε κυβερνητική σύσκεψη στη Βουλή.

- Αύξηση του γενικού ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, από το 58^ο στο 60^ο έτος της ηλικίας, εφόσον συντρέχει η προϋπόθεση της 35ετούς ασφάλισης.
- Μείωση του ποσοστού αναπλήρωσης συντάξεων και αναπροσαρμογή προς τα κάτω του ποσοστού αναπλήρωσης των επικουρικών συντάξεων.
- Καθιέρωση της βασικής σύνταξης ύψους 360 ευρώ από το 2018 και καταβολή της, ως προνομιακού τμήματος της σύνταξης, στην ηλικία των 65 ετών.
- Ένταξη στον κλάδο κύριας σύνταξης του ΙΚΑ όλων των νέων δημόσιων υπαλλήλων που θα προσληφθούν από το 2013.
- Ενοποίηση όλων των ασφαλιστικών φορέων, σε 3 Ταμεία, αλλά με μία μεταβατική περίοδο προετοιμασίας 8 χρόνων! Τα 3 νέα Ταμεία θα λειτουργήσουν από την 1.1.2018.
- Προνομιακή διατήρηση της ασφαλιστικής ελευθερίας των εργαζομένων στην Τράπεζα της Ελλάδος και νέο έντοκο λογαριασμό διαθεσίμων στην Τράπεζα της Ελλάδος (από το 5 τοις εκατό (5%) του αντιτίμου των εισιτηρίων αγώνων ποδοσφαίρου) για την επικουρική ασφάλιση των Σωμάτων Ασφαλείας.
- Αντικίνητρα αποχώρησης από την εργασία πριν από την ηλικία των 65 ετών και προετοιμασία της διαδικασίας για παρεμβάσεις στο σύστημα επικουρικών συντάξεων από το 2011.

- Κατάργηση διαφόρων ευνοϊκών διατάξεων για πλασματικό χρόνο εργασίας χάριν οικειοθελούς εξόδου.
- Από την 1.1.2011 καταργούνται όλες οι ρυθμίσεις για τη συνταξιοδότηση «άγαμων και διαζευγμένων θυγατέρων και αδελφών». Ωστόσο, οι συντάξεις που ήδη καταβάλλονται εξακολουθούν.
- Νέος πίνακας βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων.
- Μειώνεται κατά δύο χρόνια το όριο συνταξιοδότησης γυναικών που εργάζονται στην καθαριότητα των ΟΤΑ, οι οποίες σταδιακά έως το 2013 θα συνταξιοδοτούνται στο 58ο έτος ηλικίας και όχι στο 60ο όπως αρχικά προβλεπόταν.
- Μειώνεται κατά 5 έτη, από τα 55 στα 50 χρόνια, το όριο συνταξιοδότησης γονέων με παιδιά με ειδικές ανάγκες, όπως αυτά που πάσχουν από αιμορροφιλία Α και Β ή μυασθένεια -μυοπάθεια ή έχουν υποστεί ακρωτηριασμό των άνω ή κάτω άκρων ή έχουν υποστεί μεταμόσχευση μυελού.
- Θα προσμετράτε και για τους ένστολους πλέον, ως πλασματικός και ο χρόνος σπουδών τους σε ανώτατες σχολές. Παράλληλα, τους δίνεται η δυνατότητα για αναγνώριση μέχρι 5 πλασματικά έτη μάχιμης υπηρεσίας. Η αναγνώριση θα γίνεται με την καταβολή εισφορών για εργασία πέραν του πενθημέρου.
- Για τις άγαμες θυγατέρες άνω των 50 ετών που ελάμβαναν τη σύνταξη των γονέων τους θα υπάρχουν εισοδηματικά και ηλικιακά κριτήρια:
 - Κατ' εξαίρεση οι ενήλικες άγαμες θυγατέρες που ασκούν το συνταξιοδοτικό τους δικαίωμα από γονείς που προσλήφθηκαν στο δημόσιο μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1982 συντρέχουν μεταξύ άλλων οι εξής προϋποθέσεις:
 - Να μην έχει μηνιαίο εισόδημα από το κατώτατο όριο σύνταξης του δημοσίου, όπως ισχύει κάθε φορά.
 - Να μην έχει ετήσιο φορολογητέο εισόδημα από οποιαδήποτε άλλη πηγή μεγαλύτερο από το καθοριζόμενο κατώτατο όριο.
 - Να μην λαμβάνει άλλη σύνταξη και να μην έχει ασφαλισθεί για σύνταξη σε οποιονδήποτε ασφαλιστικό οργανισμό κύριας σύνταξης.
 - Κατά την 31η Δεκεμβρίου 2010 να έχει συμπληρώσει το πεντηκοστό έτος της ηλικίας της.

- Η σύνταξή τους δεν μπορεί να υπερβαίνει το διπλάσιο του κατώτατου ορίου σύνταξης του δημοσίου όπως αυτό ισχύει κάθε φορά.

4.9.4 Οι θεσμικές αλλαγές στο φορολογικό σύστημα

Το δηλωθέν εισόδημα πραγματικό ή αυτό που προκύπτει με βάση τις αντικειμενικές δαπάνες και υπηρεσίες και δαπάνες απόκτησης περιουσιακών στοιχείων του φορολογουμένου υποβάλλεται σε φόρο με βάση την ακόλουθη κλίμακα:

Κλιμάκιο Εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός Συντελεστής %	Φόρος Κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο Εισοδήματος (ευρώ)	Σύνολο Φόρου (ευρώ)
5.000	0	0	5.000	0
7.000	10	700	12.000	700
4.000	18	720	16.000	1.420
10.000	25	2.500	26.000	3.920
14.000	35	4.900	40.000	8.820
20.000	38	7.600	60.000	16.420
40.000	40	16.000	100.000	32.420
Άνω των 100.000	45			

Για τους νέους ηλικίας έως και τριάντα ετών, για τους συνταξιούχους άνω των εξήντα πέντε ετών και τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ή συνταξιούχους ανεξαρτήτως ηλικίας με παιδιά με ειδικές ανάγκες, το αφορολόγητο ποσό ορίζεται στις εννιά χιλιάδες (9.000) ευρώ, εφόσον το δηλωθέν εισόδημα, πραγματικό ή αυτό που προκύπτει με βάση τις αντικειμενικές δαπάνες και υπηρεσίες και δαπάνες απόκτησης περιουσιακών στοιχείων του φορολογουμένου, δεν υπερβαίνει τις εννιά χιλιάδες (9.000) ευρώ. Ειδικά για τα πρόσωπα της προηγούμενης παραγράφου, όταν το συνολικό τους εισόδημα είναι από εννιά χιλιάδες (9.000) ευρώ και άνω, το ποσό του φόρου που προκύπτει με βάση την ανωτέρω κλίμακα περιορίζεται ώστε το συνολικό καθαρό εισόδημα που προκύπτει μετά την αφαίρεση του φόρου να μην υπολείπεται του ποσού των εννιά χιλιάδων (9.000) ευρώ.

Το κατά περίπτωση αφορολόγητο ποσό ισχύει, εφόσον ο φορολογούμενος προσκομίσει αποδείξεις που έχουν εκδοθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων για δαπάνες αγοράς αγαθών και λήψης υπηρεσιών, τις οποίες πραγματοποιεί

ο ίδιος, η σύζυγος του και τα τέκνα που τους βαρύνουν. Στις πιο πάνω δαπάνες δεν περιλαμβάνονται, οι δαπάνες για την απόκτηση περιουσιακών στοιχείων, οι δαπάνες ύδρευσης, αποχέτευσης, ηλεκτρισμού και τηλεπικοινωνιών γενικά, καθώς και οι δαπάνες εισιτηρίων κάθε είδους μεταφορικών μέσων. Το ποσό των αποδείξεων δαπανών, που απαιτείται να προσκομισθούν, ορίζεται σε ποσοστό είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) του ατομικού εισοδήματος του φορολογουμένου του δηλούμενου και φορολογούμενου σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις και για ποσό εισοδήματος μέχρι εξήντα χιλιάδες (60.000) ευρώ. Αν το ποσό των προσκομιζόμενων αποδείξεων δαπανών του φορολογουμένου υπολείπεται του πιο πάνω ποσού, τότε επί της διαφοράς επιβάλλεται φόρος με συντελεστή δέκα τοις εκατό (10%). Οι δαπάνες που έχουν πραγματοποιηθεί υπολογίζονται αθροιστικά και για τους δύο συζύγους μόνον εφόσον έχουν περιληφθεί στην εμπρόθεσμη δήλωση και επιμερίζονται μεταξύ των συζύγων ανάλογα με το δηλούμενο και φορολογούμενο σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις ατομικό εισόδημα της εμπρόθεσμης δήλωσής τους. Η καταγραφή των στοιχείων των αποδείξεων δαπανών που απαιτείται να προσκομισθούν σύμφωνα με τις διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων μπορεί να γίνεται μέσω διαδικτύου ή μαγνητικής κάρτας που είναι ανώνυμη και προαιρετική για τον φορολογούμενο. Τα δεδομένα που καταγράφονται για λογαριασμό του φορολογούμενου είναι: α) ο Α.Φ.Μ. του εκδότη της απόδειξης και β) η ημερομηνία και το ποσό της συναλλαγής. Αρμόδια αρχή για τη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων είναι η Γ.Γ.Π.Σ. του Υπουργείου Οικονομικών. Με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών ορίζονται: α) η διαδικασία και το σύστημα καταγραφής των στοιχείων των αποδείξεων μέσω διαδικτύου ή μαγνητικής κάρτας, β) οι φορείς, δημόσιοι ή ιδιωτικοί, που υποχρεούνται να παρέχουν την υποστήριξη και συνεργασία τους για την πραγματοποίηση του ως άνω συστήματος, καθώς και οι σχετικές διαδικασίες, γ) οι τεχνικές προδιαγραφές των απαιτούμενων εφαρμογών και υποδομών για τη λειτουργία του, δ) τα εν γένει οργανωτικά και τεχνικά μέτρα για την ασφάλεια της επεξεργασίας των δεδομένων, ε) η έναρξη εφαρμογής της καταγραφής των στοιχείων των αποδείξεων δαπανών μέσω διαδικτύου ή μαγνητικής κάρτας και κάθε άλλο σχετικό θέμα.

4.10 Οι συνέπειες των θεσμικών αλλαγών

Σε προηγούμενη ενότητα αναφέρθηκαν τα αιτία της τρέχουσας κρίσης. Εδώ θα αναφερθούν οι συνέπειες και η τρέχουσα κατάσταση στην Ελλάδα. Πρέπει κανείς να απариθμήσει το ίδιο το κράτος πρόνοιας, ή το γεγονός ότι αφέθηκε να βγει εκτός ελέγχου; Η κρίση και τα μέτρα για την αντιμετώπισή της, επηρεάζουν το κράτος πρόνοιας βαθιά και με διάφορους τρόπους. Από την μία πλευρά, η δημοσιονομική κρίση στερεί στο κράτος πρόνοιας τους πολύτιμους πόρους, από την άλλη πλευρά, ενεργεί ως καταλύτης για την αλλαγή, μια κρίσιμη συγκυρία που καθιστά επείγουσες τις μεταρρυθμίσεις και θέτει σε κίνηση μετασχηματισμούς μεγάλης εμβέλειας. Και τα δύο αποτελέσματα είναι ήδη εμφανή. Όσον αφορά τις περικοπές, τα μέτρα λιτότητας που αναφέρθηκαν νωρίτερα, το πάγωμα σε όλες τις συντάξεις για ένα χρόνο και η κατάργηση του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού. Ως αποτέλεσμα αυτών των περικοπών, σε όλους τους συνταξιούχους υπέστη μια απώλεια, που κυμαίνεται από 7 τοις εκατό (7%) σε 800 ευρώ ανά μήνα σε 23 τοις εκατό (23%) σε 3.500 ευρώ ανά μήνα, σε ονομαστικούς όρους. Ο πληθωρισμός στο 4 τοις εκατό (4%) που τροφοδοτείται από μια απότομη αύξηση των απωλειών ΦΠΑ γίνεται πιο οδυνηρή ακόμα σε πραγματικούς όρους. Η μείωση των ελλειμμάτων με παράλληλη προστασία των ασθενέστερων είναι μια δύσκολη πράξη εξισορρόπησης. Στην ελληνική περίπτωση, η ανησυχία της κυβέρνησης με τις επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας μπορεί να περιγραφεί ως φιλανθρωπική αμφιταλάντευση. Λίγα παραδείγματα αρκούν. Ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ) απλά αποφάσισε να αναστείλει την πληρωμή «επιδότησης ενοικίου». Σε μια παρόμοια λύση, ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) φάνηκε να αφήνει τον εισοδηματικό έλεγχο για την καταβολή του επιδόματος ανεργίας, επιτρέποντας τη μείωση των παραληπτών σε μερικές εκατοντάδες. Εξίσου ανησυχητική ήταν η εσφαλμένου χειρισμού προσφορά για την καταπολέμηση της απάτης, το οποίο το Νοέμβριο του 2010 οδήγησε στο κοινωνικό επίδομα Αλληλεγγύης Συνταξιούχων (ΕΚΑΣ) παρασύροντας χωρίς προειδοποίηση 15.285 συνταξιούχους περίπου το 5 τοις εκατό (5%) του συνόλου των δικαιούχων στο γενικό καθεστώς ΙΚΑ. Όταν 8.447 από αυτούς προσέφυγαν αμέσως στη Δικαιοσύνη, τους είπαν ότι η περίπτωση τους δεν θα μπορούσε να εξεταστεί πριν από τον Απρίλιο του 2011, λόγω της έλλειψης σε

προσωπικό. Σε όλες αυτές τις απόψεις, η κυβέρνηση απέτυχε να προστατεύσει τους αποδέκτες των βασικών κοινωνικών παροχών.²⁷

Όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις, η κρίση είχε ήδη ένα σημαντικό αποτέλεσμα, το πέραςμα του Νόμου 3863, ο οποίος εγκρίθηκε με οριακή πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο στις 12 Ιουλίου 2010, η πρώτη σημαντική συνταξιοδοτική νομοθεσία για σχεδόν δύο δεκαετίες. Αυτή η μεταρρύθμιση ήταν αποτέλεσμα της κρίσης χωρίς να υπάρχει αμφιβολία. Στην πραγματικότητα, οι γενικές αρχές του δικαίου που είχαν συμφωνηθεί από την Ελληνική κυβέρνηση και τη διεθνής «Τρόικα» το Μάιο του 2010 με το Μνημόνιο, αναφέρονταν στο γεγονός ότι στο νέο σύστημα ο ετήσιος ρυθμός δεδουλευμένης δεν πρέπει να υπερβαίνει το 1,2 τοις εκατό (1,2%) κατά μέσο όρο. Η μεταρρύθμιση, ευρέως δέχτηκε ως «νεοφιλελεύθερη», στην πραγματικότητα όμως συνεπάγεται χαμηλότερες συνταξιοδοτικές παροχές και αυξημένη ηλικία της συνταξιοδότησης για όλους και ειδικά, για μερικές από τις προνομιούχες ομάδες. Την ίδια στιγμή, η μεταρρύθμιση ενσωματώνει ορισμένες από τις αρχές του οικονομικού και κοινωνικού δίκαιου συστήματος συνταξιοδότησης, όπως προβλέπεται σε μια σειρά από σχέδια για τη μεταρρύθμιση, η οποία είχε προβληθεί στην εγχώρια συζήτηση από τις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Συγκεκριμένα, η μεταρρύθμιση εισάγει μια νέα δομή συνταξιοδοτικών παροχών από το 2015, η οποία θα αποτελείται από μία βασική σύνταξη και μια αναλογική σύνταξη, η οποία θα δίνεται σε ποσοστά ανάλογα με τα έτη προϋπηρεσίας. Αυτή η πορεία είναι αναμφισβήτητα πολύ πιο μακριά από την παραδοσιακή κοινωνική ασφάλιση και κινείται πιο κοντά προς την κατεύθυνση ενός συστήματος συνταξιοδότησης, το οποίο διαχωρίζει σαφώς τις εισφορές από τα μη ανταποδοτικά στοιχεία. Η αναλογική σύνταξη θα υπολογίζεται ως τις αποδοχές μιας ολόκληρης ζωής και θα πολλαπλασιάζεται με τα ετήσια ποσοστά προσαύξησης πολλαπλασιαζόμενα με τον αριθμό των ετών ασφάλισης. Για να ενισχύσει τα κίνητρα, το ετήσιο ποσοστό προσαύξησης της αναλογικής σύνταξης αυξάνεται με την διάρκεια της σταδιοδρομίας, από 0,8 τοις εκατό (0,8%) για τους συνεισφέροντες με λιγότερο από 15 έτη ασφάλισης, έως 1,5 τοις εκατό (1,5%) ανά έτος για τα άτομα με 40 έτη ασφάλισης και πάνω. Η τελική εκδοχή του νομοσχεδίου για το συνταξιοδοτικό εξαλειφθεί την ασυνήθιστη και

²⁷ <http://www.ecprnet.eu>, πρόσβαση [11/11/2012]

άδικη παρούσα διάταξη στο αρχικό σχέδιο, στο οποίο τα ποσοστά προσαύξησης αυξήθηκαν με συντάξιμο κέρδος, όπως και με τον αριθμό των χρόνων ασφάλισης. Ακόμα κι έτσι, ο κίνδυνος ότι οι χαμηλόμισθοι εργαζόμενοι, με χαλαρή σύνδεση με την αγορά εργασίας και αβέβαιες προοπτικές σταδιοδρομίας, μπορούν να δουν λίγο κέρδος στην καταβολή εισφορών παραμένει - αν και σε λιγότερο σοβαρή μορφή.²⁸

Η βασική σύνταξη ορίζεται σε 360 ευρώ ανά μήνα το 2010. Οι όροι πρόσβασης υπολείπονται της πλήρους γενικότητας. Οι δικαιούχοι πρέπει να πληρούν είτε τις προϋποθέσεις για την αναλογική σύνταξη είτε να παρέχουν απόδειξη του χαμηλού εισοδήματος. Το χαμηλό εισόδημα εννοείται ένα προσωπικό εισόδημα κάτω των 5.400 ευρώ και ένα οικογενειακό εισόδημα κάτω των 10.800 ευρώ ανά έτος. Επιπλέον οι δικαιούχοι της αναλογικής σύνταξης θα είναι σε θέση να αντλήσουν τη βασική σύνταξη τους νωρίτερα, αλλά σε αυτή την περίπτωση η σύνταξη θα μειώνεται κατά 6 τοις εκατό (6%) ανά έτος της ηλικίας.

Για να καθησυχάσει τους φόβους ότι η νέα δομή δεν μπορεί να ανέλθει στην πράξη, μια νέα κατώτατη σύνταξη εισήχθη επίσης ως ένα ακόμη δίχτυ ασφαλείας. Συγκεκριμένα, για εκείνους, οι οποίοι συνταξιοδοτούνται με ιστορικό ασφάλισης τουλάχιστον 15 ετών, το άθροισμα των βασικών αποδοχών συν την αναλογική σύνταξη δεν μπορεί να είναι μικρότερο από το ισοδύναμο του δεκαπενταετούς ελάχιστου ημερομίσθιου. Προς το παρόν, αυτή η θα αξίζει περίπου 500 ευρώ ανά μήνα. Σύμφωνα με τη διάταξη του νόμου 3863, οι συνταξιοδοτικές παροχές θα πρέπει να αναπροσαρμόζονται προς το μέσο όρο του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και την αύξηση των καταναλωτικών δεικτών, αλλά δεν μπορεί να υπερβαίνουν το τελευταίο. Επομένως, η πραγματική αξία τους θα παραμείνει σταθερή, όταν η αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος υπερβαίνει τον πληθωρισμό, αλλά θα συρρικνωθεί όταν ο πληθωρισμός υπερβαίνει την αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Μέχρι στιγμής, η συσκευή αυτή δεν έχει λάβει τις επικρίσεις που αξίζει για την αδιαφανή φύση της και τις αδιάκριτες επιπτώσεις σε όλες τις συντάξεις.

Ως αποτέλεσμα των σκληρών διαπραγματεύσεων μεταξύ της κυβέρνησης και της Τρόικας ήταν, το «δικαίωμα» των εργαζομένων στον Τύπο, των εργαζομένων της Τράπεζα της Ελλάδος, οι εργαζόμενοι στα ελευθέρα επαγγέλματα των δικηγόρων,

²⁸ <http://www.ecprnet.eu>, πρόσβαση [10/11/2012]

γιατρών, και μηχανικών να κερδίσουν το προνόμιο να μπορούν να ασφαλιστούν χωριστά και συνεπώς να συγκεντρώσουν τα πιο γενναιόδωρα επιδόματα, όπως αυτά κατοχυρώθηκαν από το νόμο. Επιπλέον, τα κεκτημένα δικαιώματα των εργαζομένων στις δημόσιες υπηρεσίες κοινής ωφελείας και των εργαζόμενων που προσλήφθηκαν πριν από το 1983, προστατεύονται πλήρως ανεξαρτήτως της ημερομηνίας έναρξης. Τέλος, ο νόμος δεν επηρεάζει τους αγρότες, η σύνταξη των οποίων έχει οδηγηθεί σταδιακά σε ευνοϊκούς όρους από το 1998.²⁹

4.11 Οι επιπτώσεις της Ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης

Ας σημειωθεί από την αρχή ότι δεν είναι προς το συμφέρον κάθε χώρας να αφήσει την Οικονομική Νομισματική Ένωση για να τρέξει μακριά από τις υποχρεώσεις του χρέους της, καθώς η σχετική πολιτική και το οικονομικό κόστος θα είναι σημαντικότερο. Θα υπάρξει μια γενική απώλεια στην ικανότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αντιμετωπίσει τα δημοσιονομικά της και το ευρύτερο οικονομικό πρόβλημα της. Από τη μία αν η Ελλάδα εξαναγκαστεί σε στάση πληρωμών, και από την άλλη τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Ευρωζώνης, τα οποία κατέχουν ένα σημαντικό μέρος των ελληνικών ομολόγων σταματήσουν να λαμβάνουν τις δόσεις τους, τότε υπάρχει μία ισχυρή πιθανότητα για την εκτίναξη της κρίσης χρέους. Η κρίση χρέους σε μια χώρα μέλος της Ευρωζώνης θα μπορούσε να προκαλέσει μια γενικότερη κρίση που να αφορά και τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Η μετάδοση από την Ελλάδα στα Βαλκάνια μπορεί να είναι πάρα πολύ δυνατή μέσω του εμπορίου και μέσω των οικονομικών δεσμών.

Οι οικονομικές συνδέσεις μέσω των ελληνικών τραπεζών είναι ευρέως διαδεδομένες, αφού οι ελληνικές τράπεζες έχουν ένα σημαντικό μερίδιο αγοράς στα Βαλκάνια και στις νοτιοανατολικές Ευρωπαϊκές οικονομίες. Τον τελευταίο ενάμισι περίπου χρόνο όμως οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης που ταλανίζει την Ελλάδα φαίνεται να υφίστανται και οι υπόλοιπες βαλκανικές χώρες. Η Ελλάδα ως η πιο αναπτυγμένη από τα βαλκανικά κράτη και ως μοναδικό από την περιοχή μέλος της ευρωζώνης, είχε καταφέρει να αναδυθεί σε περιφερειακή δύναμη αναπτύσσοντας σημαντική δράση στον τραπεζικό και εμπορικό τομέα στα κράτη αυτά. Τώρα όμως, η

²⁹ <http://www.ecprnet.eu>, πρόσβαση [10/11/2012]

ελληνική κρίση εντείνει το φόβο ενός επικείμενου οικονομικού ντόμινου που θα οδηγήσει στην ύφεση μεγάλο μέρος της Βαλκανικής περιφέρειας. Οι ελληνικές επιχειρήσεις και τράπεζες συγκαταλέγονται στους μεγαλύτερους επενδυτές της περιοχής και συνεπώς αποτελούν βασική κολώνα των οικονομιών των χωρών της. Τροφοδοτούν την αγορά εργασίας, προσκομίζουν έσοδα στα δημόσια ταμεία και στηρίζουν αναπτυξιακά προγράμματα μέσω της παροχής κεφαλαίων και υπηρεσιών. Η τρέχουσα οικονομική συγκυρία της Ελλάδος επηρεάζει με πολλούς τρόπους τις βαλκανικές οικονομίες, ανάλογα με το βαθμό εισχώρησης των ελληνικών επενδύσεων σε κάθε μία από τις χώρες αυτές. Η χώρα η οποία πλήττεται ενδεχομένως περισσότερο από κάθε άλλη είναι η Πρώην Γιουγκοσλαβία Δημοκρατικής Μακεδονίας.

Συγκεκριμένα, η ανεργία, ως αποτέλεσμα στην περιοχή, έχει αυξηθεί τόσο που έχει οδηγήσει σε μία έξαρση των μεταναστευτικών ροών σε μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες. Οι οικονομίες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, οι οποίες καλούνται να αντιμετωπίσουν παράλληλα και τη δικιά τους βαθύτατη ύφεση, δέχονται εξίσου ισχυρές πιέσεις από την Ελλάδα εξαιτίας της ισχυρής παρουσίας των ελληνικών τραπεζών εκεί. Σχεδόν το ένα τρίτο των τραπεζών στη Βουλγαρία ελέγχονται από ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στη Ρουμανία φτάνει το 12 τοις εκατό (12%). Η ελληνική ύφεση επηρεάζει αρνητικά τα κεφάλαια και την κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών, αποτυγχάνοντας έτσι οι τελευταίες να χρηματοδοτήσουν τα χρέη των θυγατρικών τους στις χώρες αυτές και μεταδίδοντας τους οικονομική αστάθεια. Από την εξαγωγή της ελληνικής κρίσης δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση ούτε η Αλβανία, καθώς τα τελευταία χρόνια η ανάπτυξή της στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εισροή ελληνικών κεφαλαίων. Η μείωση των εξαγωγών της προς την Ελλάδα, η στασιμότητα των ελληνικών επενδύσεων και ο περιορισμός της δραστηριότητας των ελληνικών επιχειρήσεων όπως αυτών του κατασκευαστικού κλάδου, είναι ενδεικτικά μίας κατάστασης ιδιαίτερα κρίσιμης. Το μέλλον όμως προβλέπεται ακόμα πιο αρνητικό.

Ακόμα και με τη προσφυγή της Ελλάδας στον κοινό μηχανισμό στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, τα προβλήματα στα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη από την ελληνική κρίση ενδεχομένως να ενταθούν. Οι ελληνικές επιχειρήσεις, έχοντας να αντιμετωπίσουν μία δύσκολη κατάσταση στην

εγχώρια αγορά, θα αποφύγουν για ένα διάστημα τις μεγάλες κινήσεις στο εξωτερικό, οδηγώντας έτσι σε μείωση τις επενδυτικές ροές προς τα κράτη αυτά και συρρικνώνοντας την οικονομία τους. Οι παραπάνω εξελίξεις παρά τις αυτονόητες αρνητικές συνέπειες που δημιουργούν στις οικονομίες των βαλκανικών χωρών, ενισχύουν και την αβεβαιότητα και το σκεπτικισμό των διευθυνόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την ευρωπαϊκή προοπτική των κρατών αυτών τα επόμενα χρόνια.

Επιπλέον, αν η Ελλάδα αναγκαστεί σε στάση πληρωμών, οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες, οι οποίες κρατάνε το δημόσιο χρέος θα έχουν πάρα πολύ μεγάλο πρόβλημα. Από την άλλη πλευρά, αν η Ελλάδα εγκαταλείψει οικειοθελώς την Οικονομική Νομισματική Ένωση και προχωρήσει στην έκδοση ενός εθνικού νομίσματος, θα συναντήσει σοβαρά οικονομικά κόστη. Πρώτον, θα αντιμετωπίσει μεγαλύτερες πληρωμές του χρέους, οι οποίες θα οφείλονται στην υποτίμηση του εθνικού νομίσματος. Δεύτερον, οι διεθνείς αγορές θα είναι κλειστές για ένα νέο δανεισμό στην Ελλάδα για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.

Τρίτον, η Ελλάδα θα αναγκαζόταν να διαρθρώσει την ισορροπία μεταξύ του προϋπολογισμού της και των εμπορικών ελλειμμάτων, δεδομένου ότι θα είχε κλειδωθεί έξω από τις διεθνείς αγορές και δεν θα ήταν δυνατόν να δανειστεί χρήματα.

Όταν αναφέρονται τα πιθανά σενάρια για την ελληνική δημοσιονομική κρίση θα πρέπει να υπενθυμίζεται ότι το σχέδιο του ευρώ φαίνεται να είναι ως επί το πλείστον μια πολιτική κατασκευή και όχι οικονομική. Με όλα τα μέσα, η αξιοπιστία του ευρώ είναι επί του παρόντος σε κίνδυνο αλλά το μεγάλο πολιτικό κεφάλαιο που έχει επενδυθεί σ' αυτό όλα αυτά τα χρόνια αποκλείεται να το αφήσει να πεθάνει. Αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει συναίνεση μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να κινηθεί προς την κατεύθυνση της πολιτικής ένωσης, αλλά, είναι απολύτως επιτακτική η ανάγκη να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν ένα ίδρυμα εθνικών δημοσιονομικών πλαισίων, όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας για την οικονομική στήριξη των χωρών που αντιμετωπίζουν δημοσιονομικές δυσκολίες. Υπάρχει η ανάγκη για ένα στενό και ολοένα πιο δεσμευτικό συντονισμό των εθνικών οικονομικών πολιτικών, για ένα συνδυασμό κινήτρων και κυρώσεων, σε συνδυασμό με την αποτελεσματική εποπτεία και υπό όρους αντίστασης. Ωστόσο, αυτή τη στιγμή, είναι σαφές ότι δεν υπάρχει καμία συναίσθηση σε κράτη μέλη της ευρωζώνης να προχωρήσουν σε μία πιο

ενωτική πολιτική ένωση που θα επιτρέψει τη μεταφορά των δημοσιονομικών και φορολογικών ευθυνών σε υπερεθνικές αρχές.

4.12 Η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης

Αναγνωρίζοντας την οικονομική κρίση με αυτή την προσέγγιση παρέχεται η δυνατότητα:

- Να προσδιοριστεί ξανά η πολιτική, που ασκείται στη κατεύθυνση των αγορών, προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, με ένα αποτελεσματικό πλαίσιο, το οποίο θα ελέγχει, θα καταπνίγει, αλλά κυρίως θα προσπαθεί να ελέγχει προληπτικά με σκοπό να μη δημιουργούνται μονοπώλια.
- Αποτελεσματικής διαχείρισης πόρων, ενίσχυσης της ζήτησης με στόχο τη μεγέθυνση του παραγόμενου προϊόντος και τη δίκαιη κατανομή βαρών.
- Αποτελεσματικής αντιμετώπιση των μακροοικονομικών, περιβαλλοντικών και εισοδηματικών ανισοροπιών.
- Μιας συμφωνίας για τη στήριξη της απασχόλησης και την αποφυγή μαζικών απολύσεων.

Είναι γνωστό ότι τα μέσα επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής είναι λιγότερα από αυτά του παρελθόντος, λόγω των ελλειμμάτων και του χρέους, ενώ δεν υπάρχουν περιθώρια άσκησης αυτόνομης νομισματικής πολιτικής καθώς αυτή ασκείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στην οποία συμμετέχει και η χώρα μας. Η ύπαρξη ελλειμμάτων σε περιόδους κρίσεων με μειωμένη συνολική ζήτηση δεν είναι κατά ανάγκη λανθασμένη αλλά επιβάλλεται για την σταθερότητα και την ανάκαμψη. Στη κατεύθυνση αυτή το Σύμφωνο Σταθερότητας πρέπει να ερμηνευθεί προκειμένου να ελαστικοποιηθεί προσωρινά μέχρι να εξέλθει η Ευρώπη και ολόκληρος ο κόσμος από τη παρατεταμένη κρίση. Προϋπόθεση για την εφαρμογή μιας τέτοιας ελαστικοποίησης του Συμφώνου Σταθερότητας είναι η λειτουργία ενός αποτελεσματικού παραγωγικού κράτους και όχι σπάταλου. Οι διαστάσεις που έχει λάβει η κρίση σε εθνικό, ευρωπαϊκό και σε παγκόσμιο επίπεδο απαιτούν επαναπροσέγγιση των πολιτικών κατευθύνσεων, των συγκεκριμένων μέτρων και δράσεων.

Στο πλαίσιο αυτό οι βασικοί άξονες που προτείνονται για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής και οικονομικής κρίσης είναι:

- **Η στήριξη της αγοραστικής δύναμης των μεσαίων στρωμάτων και η ενίσχυση των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.**

- Η Εισοδηματική ενίσχυση των χαμηλοσυνταξιούχων, των χαμηλόμισθων και των ανέργων.
- Η μείωση της φορολογίας των φυσικών προσώπων με την εφαρμογή περισσότερων κλιμακίων στη βάση μιας προοδευτικής – αναλογικής κλίμακας με τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας ώστε να μη δημιουργούνται απώλειες στα εισοδήματα των μισθωτών, ελεύθερων επαγγελματιών και συνταξιούχων από την αύξηση του πληθωρισμού.
- Η γενναιόδωρη ενίσχυση των γεννήσεων και της πολύτεκνης οικογένειας.
- Η ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος έμμεσα με τη μείωση της παραπαιδείας και την αύξηση των δαπανών του κοινωνικού κράτους για παιδεία, υγεία, κοινωνική πρόνοια.
- Η προστασία των δανειοληπτών και της πρώτης κατοικίας με αναχρηματοδότηση ληξιπροθέσμων οφειλών κυρίως ευάλωτων ομάδων πληθυσμού που πλήττονται ιδιαίτερα λόγω της συγκυρίας και έχουν προβλήματα αποπληρωμής, ευνοϊκά μέτρα για την αποπληρωμή των δανείων με επιμήκυνση του χρόνου, και μείωση της ελάχιστης μηνιαίας δόσης.
- Η κατάργηση πανωτοκίων με ανώτατο όριο επιτοκίου για το τελικό ύψος των δανειακών απαιτήσεων.
- Το ανώτατο όριο επιτοκίων των πιστωτικών καρτών.

- **Η στήριξη της πραγματικής οικονομίας και των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων.**

- Η αύξηση των Δημοσίων επενδύσεων με κατεύθυνση την παιδεία, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.
- Τις παραγωγικές αναδιαρθρώσεις κλάδων και περιοχών που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση με στοχευμένα κίνητρα και χρηματοδότηση σε δραστηριότητες εξοικονόμησης ενέργειας και για την ανάκτηση της βιωσιμότητάς τους.
- Την προώθηση περιφερειακών έργων.

- Την άμεση προώθηση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) με προτεραιότητα στα συγχρηματοδοτούμενα έργα υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου και οφέλους.
- Την ενίσχυση των ΜΜΕ με ανακατανομή πόρων από τα διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ενεργοποίηση πόρων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.
- Τη στήριξη της επιχειρηματικότητας με απλούστευση των γραφειοκρατικών διαδικασιών και τη χρήση των νέων τεχνολογιών.
- **Την αντιμετώπιση της ανεργίας με τη στήριξη της απασχόλησης και την επιδότηση της εργασίας αντί μόνο την επιδότηση των ανέργων.**
 - Τη στήριξη των επιχειρήσεων που διατηρούν τις θέσεις εργασίας με κίνητρα.
 - Τη χρήση επιδοτήσεων για κάθε νέα θέση εργασίας.
 - Την ενίσχυση της κοινωνικής εργασίας με πλήρη δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης για στήριξη ανέργων και απολυμένων σε τομείς που έχουν ανάγκη από ανθρώπινο δυναμικό όπως εργασία στο περιβάλλον, κοινωνική πρόνοια.
 - Την ενίσχυση των επιδομάτων ανεργίας.
 - Την άμεση διοχέτευση του ΕΣΠΑ στις ΜΜΕ για τη στήριξη της αγοράς και της ρευστότητας.
- **Τη δημοσιονομική εξυγίανση και σταθερότητα.**
 - Την εκλογίκευση και την αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών. Όσο σημαντικό είναι η μείωση των ελαστικών καταναλωτικών δαπανών που οδηγούν σε σπατάλη του δημόσιου χρήματος, τόσο σημαντικό είναι η αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων με κατεύθυνση τα συγχρηματοδοτούμενα έργα που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας,
 - Τη γενικευμένη εφαρμογή της τεχνολογίας με στόχο ένα αποτελεσματικό ελεγκτικό μηχανισμό για τον έλεγχο της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας. Να προχωρήσει το συντομότερο η διασταύρωση εσόδων και δαπανών για όλα τα στοιχεία. Οι τακτικοί φορολογικοί έλεγχοι των επιχειρήσεων να γίνονται μόνο ύστερα από διασταύρωση και έγκριση από τις Κεντρικές υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών και όχι μόνο με απόφαση της τοπικής ΔΟΥ.

- Την αύξηση της φορολογίας από προσόδους κεφαλαίου που διανέμονται (μερίσματα) και μείωση της έμμεσης φορολογίας με στόχο την αντιστροφή της σχέσης αμέσων, εμμέσων φόρων.
 - Η φορολόγηση της μεγάλης ακίνητης περιουσίας συμπεριλαμβανομένης και της εκκλησιαστικής περιουσίας στο πλαίσιο επιχειρηματικής δραστηριότητας της.
 - **Η Μεταρρύθμιση του Φορολογικού Συστήματος.**
 - Η κατάρτιση Προγραμματικών Προϋπολογισμών ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα, η διαφάνεια και η λογοδοσία στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος όπως επιτάσσει το σύνταγμα της χώρας. Είναι πλέον ευνοϊκός ο χρόνος για τη συνολική δομική αλλαγή του φορολογικού συστήματος, η οποία πρέπει να κινηθεί έξω από τη λογική του ευπρεπισμού του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου ώστε το φορολογικό σύστημα να καταστεί βασικός μηχανισμός ανάπτυξης και αναδιανομής του εισοδήματος. Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο διαμορφώθηκε κάτω από το βάρος των δημοσιονομικών προβλημάτων, ενίσχυσε πολύπλοκα γραφειοκρατικά προβλήματα και αύξησε τη φοροδιαφυγή. Η αύξηση της φοροδιαφυγής δημιούργησε με τη σειρά της μείωση των εισπράξεων και κενό στον Προϋπολογισμό. Η ανάγκη για την αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος πηγάζει από το γεγονός ότι το ισχύον σύστημα έχει γίνει πολύπλοκο με μεγάλο κόστος διαχείρισης, είναι άδικο στην κατανομή των φορολογικών βαρών και δημοσιονομικά αναποτελεσματικό που αδυνατεί να εξαλείψει το έλλειμμα και να μειώσει δραστικά το ενοποιημένο χρέος της Γενικής Κυβέρνησης, υποφέρει από την εκτεταμένη φοροδιαφυγή και χρονίζει στην είσπραξη βεβαιωμένων χρεών και γενικά δεν ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες της οικονομίας και του έλληνα πολίτη.
 - Έλεγχος υλοποίησης του Προϋπολογισμού. Το εθνικό γεγονός του ετήσιου προϋπολογισμού εκτός των άλλων αποδεικνύεται και από την απουσία μηχανισμών ελέγχου. Η επανειλημμένη και αναθεώρηση της εκτίμησης του ελλείμματος καθώς και η υπέρβαση των ετήσιων δανειακών αναγκών καταδεικνύει την ανάγκη τακτικού και συστηματικού ελέγχου υλοποίησης του.
- Η εκάστοτε κυβέρνηση οφείλει να δίνει στη δημοσιότητα κάθε στοιχείο για την πορεία των εσόδων και εξόδων και την εν γένει πορεία υλοποίησης του

προϋπολογισμού σε μηνιαία βάση από επιτροπή στην οποία θα συμμετέχουν επιστήμονες και κοινωνικοί φορείς με τη σύνταξη διμηνιαίας έκθεσης με παρατηρήσεις στις οποίες οι αρμόδιοι υπουργοί και υπηρεσίες οφείλουν να απαντούν σε εύλογο χρόνο.

• **Κρατικός παρεμβατισμός και αυστηρό πλαίσιο εποπτείας και ελέγχου του Χρηματοπιστωτικού συστήματος, ενίσχυση της ρευστότητας στην αγορά**

- Ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών με αύξηση του μετοχικού τους κεφαλαίου.
- Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε ένα νέο διεθνές πλαίσιο που θα ρυθμίζει τη χρηματοπιστωτική λειτουργία.
- Πλήρη δημόσιο έλεγχο της Εθνικής Τράπεζας και την ενίσχυση του ρόλου του δημοσίου στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και την Αγροτική Τράπεζα ώστε με μία ισχυρή βάση δημοσίου μετοχικού ενδιαφέροντος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα να ενισχυθεί η παρέμβαση του δημοσίου στη χρηματοπιστωτική λειτουργία και την κατανομή των πόρων στην ανάπτυξη της πραγματικής οικονομίας.
- Ενίσχυση της συμμετοχής του δημοσίου στην Εθνική τράπεζα για τη δημιουργία ισχυρής βάσης δημοσίου ενδιαφέροντος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα
- Διαφάνεια στις συναλλαγές τιτλοποιημένων προϊόντων και ανάπτυξη των οργανωμένων αγορών.
- Έλεγχο των χρηματοοικονομικών προϊόντων υψηλής περιπλοκότητας, ώστε η ύπαρξη τους να δικαιολογείται για αντιστάθμιση κινδύνων από συναλλαγές στη πραγματική οικονομία και όχι για τη παραγωγή προμηθειών και την παραπέρα χρηματοδότηση της χρηματοοικονομικής κερδοσκοπικής δραστηριότητας.
- Οι οργανισμοί αξιολόγησης χρηματοοικονομικών προϊόντων εφόσον προσφέρουν πληροφόρηση και εκτιμήσεις στο κοινό είναι δημόσια αγαθά και για αυτό θα πρέπει να έχουν δημόσιο χαρακτήρα και να εποπτεύονται από τις εποπτικές αρχές.
- Αυστηρό κανονιστικό πλαίσιο για την εταιρική διακυβέρνηση των τραπεζών.

- Οι ροές των κεφαλαίων είναι διεθνείς άρα ένα νέο πλαίσιο κανόνων και αρχών προϋποθέτει διεθνή συνεργασία. Ακόμη το μέγεθος, και η έκταση της χρηματοπιστωτικής κρίσης επιβάλλει τη συνεργασία για τη δημιουργία ενιαίου εποπτικού πλαισίου και ευρωπαϊκού οργανισμού για τον έλεγχο και την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Νομοθετική κατάργηση όλων των χρεώσεων που έχουν κριθεί καταχρηστικές και παράνομες από τα δικαστήρια.
- Κατάργηση των λεγομένων εισπρακτικών εταιρειών ή τουλάχιστον η δημιουργία και η λειτουργία τους να υπαχθεί στον εποπτικό έλεγχο των αρχών εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Ενίσχυση της ρευστότητας της πραγματικής οικονομίας μέσω του ΤΕΜΠΕ ή μέσω ειδικού Ταμείου αναχρηματοδότησης των επιχειρήσεων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πρώτο μέρος της εργασίας αναπτύχθηκαν οι οικονομικές κρίσεις, οι ασύμμετρες διαταραχές που προκαλούνται από τα καθεστώτα των νομισματικών ενώσεων και πως μία χώρα φτάνει στην ολοκλήρωση. Εδώ το νομισματικό καθεστώς του ευρώ και η αυξανόμενη ολοκλήρωση των ευρωπαϊκών αγορών κυριάρχησαν στη μελέτη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους οικονομολόγους παρέχουν οι φορείς χάραξης της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι ασυμμετρίες των μακροοικονομικών διακυμάνσεων. Από στατική άποψη, έχει υποστηριχθεί ότι το κόστος για να ενταχθεί μία χώρα σε μία νομισματική ένωση και να εγκαταλείψει το εθνικό νόμισμα της, θα είναι χαμηλό εάν η χώρα χαρακτηρίζεται από παρόμοιες οικονομικές δομές και ως εκ τούτου είναι πιο συγχρονισμένη. Ωστόσο, η διαδικασία της οικονομικής και νομισματικής ολοκλήρωσης από μόνη της μπορεί να επηρεάσει τη συμμετρία των μακροοικονομικών διακυμάνσεων και να προκαλέσει ασυμμετρίες και ασύμμετρες διαταραχές.

Στο δεύτερο μέρος αναπτύχθηκε η δημοσιονομική κρίση και κυρίως η κρίση στην Ελλάδα. Συμπερασματικά από αυτή την μελέτη αναφέρεται ότι: Δεν χωρεί αμφιβολία ότι το σύστημα της ευρωζώνης βρίσκεται σε βαθιά κρίση. Σ' αυτή συνέβαλαν τα δοκιμαζόμενα κράτη μέλη με τις λανθασμένες οικονομικές πολιτικές τους και με την μη αξιοποίηση των ευκαιριών που τους προσέφερε η ιδιότητα του κράτους μέλους της ευρωζώνης. Από την άλλη όμως πρέπει να γίνει σαφές ότι εκτός από τα ενδογενή διαρθρωτικά προβλήματα που οδήγησαν στην οικονομική κρίση υπάρχουν και τα εξωγενή αίτια. Ένα δίκαιο ποσό λοιπόν των σημερινών προβλημάτων της οικονομικής κρίσης θα μπορούσε να αποδοθεί στη λειτουργία της ίδιας της ευρωζώνης. Όταν μία χώρα συμμετέχει σε μια νομισματική ένωση, σ' ένα απολύτως ανταγωνιστικό περιβάλλον, πρέπει να είναι αποφασισμένη να «παίξει» με τους όρους της ένωσης αυτής. Αλλιώς, είτε θα εκτοπισθεί από το μέγεθος των συσσωρευμένων προβλημάτων, είτε θα υποστεί τις συνέπειες, με ισχυρές πολιτικές και κοινωνικές συγκρούσεις. Άλλη εναλλακτική δεν υπάρχει. Μέχρι στιγμής, η Ελλάδα επέλεξε την επίλυση των προβλημάτων προσαρμογής εντός της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης. Αυτό σημαίνει ότι, ανεξαρτήτως του τρόπου και του ύψους της βοήθειας, είναι υποχρεωμένη να ακολουθήσει τη βίαιη προσαρμογή. Ακόμη όμως και μετά από

μία ενδεχόμενη επιτυχία της πολιτικής προσαρμογής, θα πρέπει να ενσωματώσει στο σύνολο των πολιτικών και δράσεών της, όπως και στις κοινωνικές της διεργασίες, τους περιορισμούς που θέτει η νομισματική ένωση. Εν ολίγοις, η προσαρμογή δεν είναι μία προσωρινή διαδικασία, αλλά συνεχής.

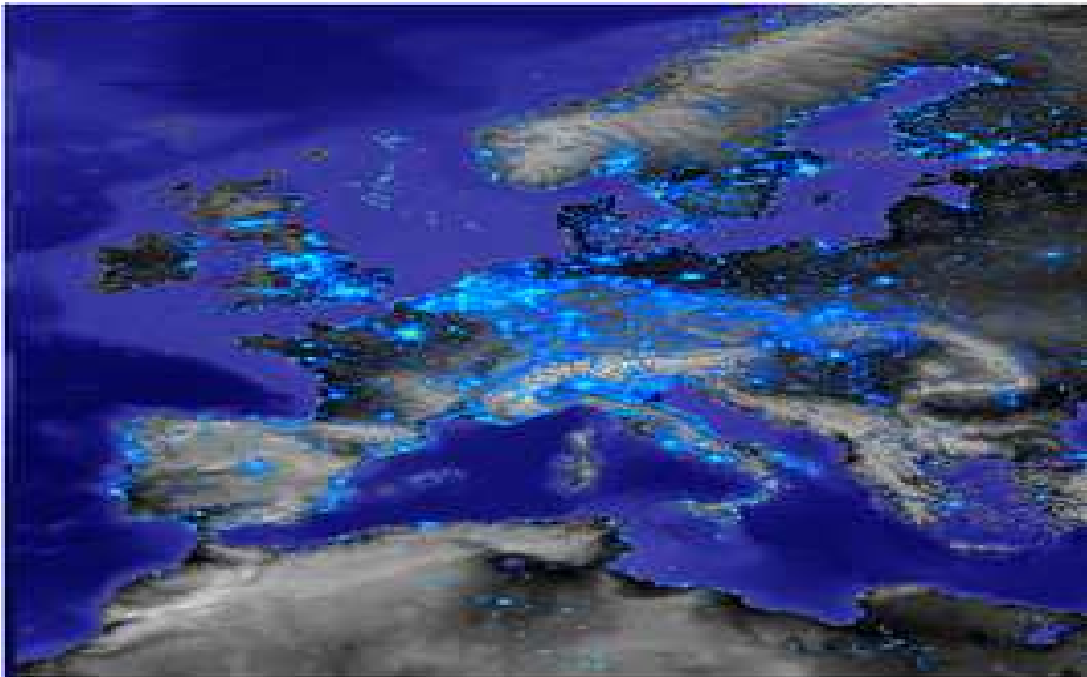
Μόνο χώρες με οικονομική, πολιτική και κοινωνική ευελιξία και προσαρμοστικότητα είναι σε θέση να επωφελούνται από τον ανταγωνισμό εντός της ευρωζώνης, όπως ασφαλώς και διεθνώς. Οι αγορές δεν φαίνεται να έχουν πεισθεί για την οριστική διάσωση της Ελλάδος. Η αποτελεσματικότητα των διαμορφωθέντων μηχανισμών αμφισβητείται από πολλές πλευρές. Είναι φυσικό να εκδηλώνονται ισχυρές κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις έναντι των προγραμμάτων προσαρμογής. Οι πιστωτές, είναι κατά της παροχής δανείων, φοβούμενη την μετακύλιση του κόστους μίας ενδεχόμενης πτώχευσης στους φορολογουμένους. Η δημοσιοποίηση αντιφατικών απόψεων για το μέλλον της ευρωζώνης και της συνολικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, δημιουργούν σύγχυση και κλίμα απαισιοδοξίας. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι μία έξοδος της Ελλάδος ή μία ενδεχόμενη χρεοκοπία θα επιφέρει το τέλος της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης. Συνεπώς, το μέλλον της ευρωζώνης θα εξαρτηθεί κυρίως από δύο παραμέτρους: Πρώτον, από τη δημοσιονομική προσαρμογή των χωρών της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης και ιδίως αυτών με υψηλά ποσοστά δημοσίου χρέους, από τη συμπεριφορά των αγορών και εν γένει από τη βιωσιμότητα του χρέους. Θα πρέπει να υπάρξει μία οριστική λύση, κυρίως στο ελληνικό πρόβλημα, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα ντόμινο. Σε κάθε περίπτωση, χωρίς την στήριξη της μεγέθυνσης και της ανταγωνιστικότητας της πραγματικής οικονομίας, είναι αμφίβολη η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του χρέους της Ελλάδος.

Δεύτερον, από τη βελτίωση των δομών και της διακυβέρνησης της Ευρωζώνης. Για παράδειγμα θα πρέπει να συνεχισθούν οι προσπάθειες για την εποπτεία των χρηματοπιστωτικών αγορών, για τη βελτίωση των μηχανισμών πρόληψης και έγκαιρης προειδοποίησης των κρίσεων, να υπάρξει αποτελεσματικότερη εναρμόνιση βασικών εθνικών πολιτικών, να μετατραπεί ο μόνιμος μηχανισμός σταθερότητας σε ένα Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο, το οποίο θα διαθέτει επαρκή κεφάλαια, να υπάρξει μία κοινή δημοσιονομική πολιτική και να αποκτήσει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αρμοδιότητες για ουσιαστική παρέμβαση σε περιόδους μεγάλων κρίσεων.

Παραλλήλως, για την ενίσχυση των χωρών με συγκριτικώς χαμηλή ανταγωνιστικότητα οφείλει να θεσμοθετηθεί ένας μηχανισμός μεταφοράς πόρων για επενδύσεις και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αδυνάτων οικονομιών από τις χώρες που αποκομίζουν μεγάλα οφέλη από τη λειτουργία της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης.

Η Οικονομική Νομισματική Ένωση λειτούργησε με σχετική επιτυχία επί δέκα έτη χωρίς την ύπαρξη πολιτικής ένωσης, αλλά και χωρίς θετική συμβολή στην πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την πολιτική ένωση. Συνεπώς, απέδειξε πώς μπορεί να υπάρξει νομισματική ένωση, χωρίς ταυτόχρονη πολιτική ένωση. Είναι όμως αναγκαίο να υπάρχει ένας μηχανισμός προσαρμογής, ο οποίος να είναι σε θέση να ασχοληθεί με την κρίση σε υπερεθνικό επίπεδο. Αν δημιουργηθούν αυτοί οι μηχανισμοί τότε η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση θα μπορέσει να μετατραπεί σε μια πολιτική ένωση με μια κοινή δημοσιονομική πολιτική.

Εικόνα 5

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

1. Amable B., (2009), *Structural Reforms in Europe and (in) coherence of institutions*, Oxford: Oxford University Press
2. Amable B., (2003), *The Diversity of Modern Capitalism*, Oxford: Oxford University Press.
3. Mankiw N. Gregory (2002), *Macroeconomics*, New York: Gutenberg

Δικτυακός χώρος

1. Βικιπαίδεια, «Καπιταλισμός», <http://el.wikipedia.org>
2. Βικιπαίδεια, «Economic Integration», <http://en.wikipedia.org>
3. Βικιπαίδεια, «Η Ελληνική κρίση χρέους», <http://en.wikipedia.org>
4. Βικιπαίδεια, «Η πορεία προς την ψήφιση των μέτρων λιτότητας», <http://en.wikipedia.org>
5. Δρ. Θεόδωρος Β. Σταματόπουλος, "Η ευθύνη των τραπεζών στην τρέχουσα κρίση", *ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ*, <http://www.elke.teicrete.gr/LinkClick.aspx?fileticket=7M9kK1Q5auo%3D&tabid=1398>
6. «Η Ελληνική κρίση: Αίτια και Επιπτώσεις», <http://www.doiserbia.nb.rs>
7. «Θεσμικές αλλαγές στις ελληνικές εργασιακές σχέσεις», <http://sro.sussex.ac.uk>
8. «Οι ασυμμετρίες ανάπτυξης και το χρέος απειλούν τη βιωσιμότητα», <http://web.undp.org>
9. «Σημείωμα κρίσης-χρέους», <http://www.leftlab.gr/dl234>
10. «Στατιστικά στοιχεία», <http://www.3comma14.gr>
11. «Στατιστικά στοιχεία European Commission», <http://ec.europa.eu>
12. «European consortium for political research», <http://www.ecprnet.eu>